

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DERNEĞİN FESHİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Faruk SEİS

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

HAZİRAN 2022

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DERNEĞİN FESHİ

Yüksek Lisans Tezi

Ömer Faruk SEİS

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR

HAZİRAN 2022

TEŞEKKÜR

Tezimin tüm aşamalarında bilgi birikimi ve tecrübeleri ile yol gösteren tez danışmanın sayın Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR hocama, maddi ve manevi destek olan sevgili eşim Sevda'ya, beni motive eden kızım Hilal'e ve tüm aileme teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR CETVELİ	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DERNEK KAVRAMI, UNSURLARI, DÜZENLEMELER VE BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRMA

I. DERNEK KAVRAMI VE DERNEĞİN UNSURLARI.....	2
A. Genel Olarak Dernek Kavramı	2
B. Derneğin Unsurları.....	3
1. Amaç Unsuru.....	3
2. Kişi Unsuru.....	7
II. HUKUK SİSTEMİMİZDE DERNEKLER HAKKINDAKİ DÜZENLEMELER	8
A. Türk Hukuk Sisteminde Derneklere İlişkin Hükümler.....	8
B. Uluslararası Hukuk Sözleşmelerinde Derneklere İlişkin Düzenlemeler	11
III. YABANCI HUKUK SİSTEMLERİNDEKİ DÜZENLEMELER	13
A. İsviçre	13
B. Almanya.....	15
IV. DERNEK KAVRAMININ BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI.....	18

A. Vakıflar	18
B. Siyasi Partiler	20
C. Sendikalar	21
D. Adi Ortaklıklar	21
E. Ticaret Şirketleri.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

DERNEKLERİN KURULUŞU, TÜRLERİ, ORGANLARI, ÜYELİK, FAALİYETLERİ VE DENETLENMESİ

I. DERNEKLERİN KURULUŞU VE TÜZEL KİŞİLİK KAZANMASI	24
A. Derneğin Kuruluşu.....	24
B. Derneğin Tüzel Kişilik Kazanması	27
II. DERNEKLERİN TÜRLERİ	28
A. Kamu Yararına Çalışan Dernekler-Alelade Dernekler	29
B. Ticari İşletme İşleten Dernekler-Ticari İşletme İşletmeyen Dernekler	31
C. Dernek-Dernek Birlikleri	33
III. DERNEKLERİN ORGANLARI VE DERNEK ÜYELİĞİ.....	34
A. Organları	34
1. Genel Kurul	35
2. Yönetim Kurulu	38
3. Denetleme Kurulu	40
B. Dernek Üyeliği ile Dernek Üyelerinin Hak ve Sorumlulukları	41
1. Üyelik Şartları	43
a. Kurucu Üyelik Şartları.....	43
b. Üyelik Şartları	45
2. Dernek Üyelerinin Hak ve Sorumlulukları.....	47
a. Hakları	47
i. Katılma.....	48
ii. Yararlanma.....	49
iii. Korunma	50
b. Sorumlulukları.....	51

i. Sadakat	51
ii. Aidat Ödeme	52
iii. Amaca Uygun Davranma.....	53
IV. DERNEKLERİN FAALİYETLERİ VE DENETLENMESİ	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DERNEĞİN FESHİ

I. DERNEĞİN SONA ERMESİ VE FESHİ	59
A. Derneğin Sona Ermesi	59
1. Derneğin Sona Erme Sebepleri	60
a. Sürenin Dolması	61
b. İlk Genel Kurul Toplantısının Yapılmaması ve Zorunlu Organların Oluşturulmaması	63
c. Derneğin Amacının Gerçekleşmesi veya Gerçekleşmesinin İmkansız Hale Gelmesi	65
d. Olağan Genel Kurul Toplantısının Üst Üste İki Defa Yapılamaması	68
e. Yönetim Kurulunun Tüzüğe Göre Kurulmasına İmkan Kalmaması	70
f. Derneğin Aciz Haline Düşmesi.....	73
2. Derneğin Sona Ermesinde Açılacak Tespit Davası	76
a. Tespit Davası Açabilecek Kişiler	77
b. Tespit Davasında Görevli ve Yetkili Mahkeme, Yargılama Usulü ile Uygulama Örnekleri.....	78
i. Görevli Mahkeme	78
ii. Yetkili Mahkeme	79
iii. Yargılama Usulü	79
iv. Uygulama Örnekleri.....	79
B. DERNEĞİN FESHİ	82
1. Fesih Kavramı ve Derneğin Feshi	82
2. Derneğin Kendisini Feshetmesi.....	83
a. Şartları	83
b. Fesih Kararının Alınması	84

3. Derneğin Mahkeme Kararı İle Feshedilmesi.....	87
a. Fesih Davası Açılabilmesi İçin Gerekli Olan Seçimlik Şartlar	91
i. Derneğin Amacının Kanuna veya Ahlakla Aykırı Hale Gelmesi	91
ii. Derneğin Kuruluşundaki Eksikliğin Giderilmemesi.....	96
iii. Kurulması Yasak Olan Dernekler ve Yasak Faaliyetler Hükümünün İhlali.....	100
iv. Bazı Ad ve İşaretleri Kullanma Yasağının İhlali	101
b. Fesih Davası Açabilecek Olan Kişiler.....	104
i. Cumhuriyet Savcısı	104
ii. Mülki Amir	106
iii. İlgili Kişiler.....	106
c. Fesih Davasında Görevli ve Yetkili Mahkeme, Yargılama Usulü ve Uygulama Örnekleri.....	107
i. Görevli Mahkeme	107
ii. Yetkili Mahkeme	107
iii. Yargılama Usulü.....	108
iv. Uygulama Örnekleri.....	108
II. DERNEĞİN TASFİYESİ, TAHSİS VE KÜTÜKTEN SİLİNME	110
A. Derneğin Tasfiyesi.....	111
1. Genel Olarak Tasfiye.....	111
2. Derneğin Tasfiyesi.....	115
3. Tasfiyenin Etkileri	117
B. Tahsis	118
1. Genel Olarak Tahsis	118
2. Mahkeme Kararıyla Feshedilmede Tahsis	119
3. Diğer Hallerde Tahsis.....	119
C. Kütükten Silinme	120
1. Kütükten Silinme.....	120
2. Kütükten Silinmenin Etkileri.....	121
SONUÇ	122
KAYNAKÇA.....	125
ÖZGEÇMİŞ	131

ÖZET

Hukuk sistemimizde dernek kavramı yerine daha evvel cemiyet kavramı kullanılmaktaydı. Hatta derneklerle ilgili ilk düzenlemeleri içeren Kanun'umuz da 353 sayılı Cemiyetler Kanunu idi. Günümüzde sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirilen dernekler, demokratik toplum düzeninin de gelişmesi ile giderek önem kazanmaktadır. Toplumsal hayatın vazgeçilmez parçası haline gelen ve toplumun gelişip ilerlemesi ile ortak amaçlarını gerçekleştirmek üzere bir araya gelen insanların amaçlarına kolayca ulaşmalarına katkı sağlayan dernekler, belirli durumların gerçekleşmesi halinde kendiliğinden sona ermektedirler. Tezimizde, derneklerin yetkili organlarının iradeleri doğrultusunda alacakları karar ile veya belirli şartların gerçekleşmesi halinde mahkeme kararı ile feshi, feshin şartları, sebepleri ve sonuçları konusunu ele alınmıştır. Derneğin feshine, toplantı ve karar yeter sayıları haricinde herhangi bir gerekçe aranmaksızın yetkili organı olan genel kurul tarafından her zaman karar verilebilmektedir. Ayrıca, derneklerin mahkeme kararı ile feshedilmesinin şartları ve sınırları belirlenmeye çalışılacaktır. Zira derneklerin ister genel kurul kararı ile isterse de mahkeme kararı ile feshedilmesindeki keyfi ve hukuka aykırı uygulamalar, kuruluşlarındaki serbest kuruluş sistemini faydasız hale getirecektir.

Anahtar kelimeler: dernek, derneğin feshi, derneğin sona ermesi, fesih, tespit davası, fesih davası, tasfiye, tahsis.

ABSTRACT

In our legal system, the concept of society was used instead of the concept of association a short time ago. In fact, our law, which included the first regulations regarding associations, was the Law of Associations No. 353. Associations, which are considered as non-governmental organizations today, are gaining importance with the development of the democratic society order. Associations, which have become an indispensable part of social life and contribute to the development and progress of the society and the easy achievement of the goals of people who come together to realize their common goals, are automatically terminated in case of certain situations. Our thesis, on the other hand, will try to deal with the termination, conditions, reasons and consequences of the associations, with the decision to be taken in line with the will of the authorized bodies or with a court decision in case certain conditions are met. A decision can be made at any time by the general assembly, which is the authorized body, without seeking any reason other than the meeting and decision quorum regarding the dissolution of the association. In addition, the conditions and limits of the dissolution of associations by court decision will be tried to be determined. Because, arbitrary and unlawful practices in the dissolution of associations, either by the decision of the general assembly or by a court decision, will render the free establishment system in their organizations useless.

Keywords: association, determination of the association, dissolution of the association, dissolution, determination case, dissolution case, liquidation, allocation.

KISALTMALAR CETVELİ

AÜHFD.	:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM.	:Anayasa Mahkemesi
BGE.	:Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts (İsviçre Federal Mahkemesi)
BGB.	:Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
Bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
CD.	:Ceza Dairesi
Çev.	:Çeviren
D.	:Daire
DK	:Dernekler Kanunu
dn.	:Dipnot
DÜHF	:Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi
DY.	:Dernekler Yönetmeliği
E.	:Esas
f.	:Fıkra
HD.	:Hukuk Dairesi
HGK.	:Hukuk Genel Kurulu
HMK.	:Hukuk Muhakemeleri Kanunu

İBK.	:İçtihadı Birleştirme Kararı
İK	:İcra ve İflas Kanunu
K.	:Karar
KK	:Kooperatifler Kanunu
m.	:madde
RG.	:Resmi Gazete
s.	:Sayfa
SPK	:Siyasi Partiler Kanunu
T.	:Tarih
TBB.	:Türkiye Barolar Birliği
TBK.	:Türk Borçlar Kanunu
TMK.	:Türk Medeni Kanunu
TTK.	:Türk Ticaret Kanunu
vd.	:ve devamı
Y.	:Yargıtay
YİBK.	:Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
YİBGK.	:Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
YHGK.	:Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKD.	:Yargıtay Kararları Dergisi
ZGB.	:Zivilgesetzbuch (İsviçre Medeni Kanunu)

GİRİŞ

Dernekler, toplum hayatının önemli bir parçası haline gelmiş durumdadır. Gerek bir araya gelmiş insan topluluklarından oluşmaları gerekse de ideal amaçlar için gayret göstermeleri sebebiyle dernekler sosyal hayata önemli katkılar sağlamaktadırlar. Derneklerin en basit ve anlaşılabilir yararı, özellikle de günümüzde, yalnızlaşan bireylerin kendilerini ifade edebilmeleri için faydalı olma güdüsü ile birlikte iyi hissetmelerinin yolunu açılmasıdır. Kişilerin derneklere üye olup faaliyetlerine katılmaları, sağlık, spor, şehir yaşamı, sanat, sosyal yardımlaşma ve müzik etkinliklerinde yer almalarının bir yoludur. Bu sebeple derneklerin bireysel faydalarının yanında toplumsal faydaları da vardır.

Toplumsal hayata önemli katkılar sunan derneklerin zaman zaman olumsuz faaliyetlerde bulunmaları, kanun ve ahlaka aykırı amaçlar içerisinde olmaları mümkündür. Bu sebeple belirli durumların mevcut olması halinde derneklerin mahkeme kararı ile feshedilmeleri sonucu doğmaktadır. Ayrıca derneklerin de kendilerini feshetme, dağıtma ya da diğer bir deyişle kapatma imkânı bulunmaktadır. Derneğin kendisini feshetmesinde nitelikli toplantı ve karar sayıları yeterlidir. Derneğin mahkeme kararı ile feshedilmesinde ise şartlar daha ağırdır. Toplantı ve karar yeter sayıları gibi çoğunluklar aranmasa da dernek kurma özgürlüğünün yansıması olarak derneğin feshine neden olacak sebepler daha katı uygulanmaktadır. Zira bu durum hem mevcut Dernekler Kanunu'nun ruhunda hem de yargı kararlarında mevcuttur.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; dernek kavramı, derneğin unsurları, hukuk sistemimizdeki düzenlemeler, yabancı hukuk sistemlerinde dernekler ve dernek kavramının benzer kavramlarla karşılaştırılması konuları üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde, derneklerin kuruluşu, türleri, organları, faaliyetleri ve denetlenmesi konuları açıklanmaya çalışılacaktır. Üçüncü ve son bölümde ise; tezimizin ana konusu olan derneğin feshi üzerinde durulacaktır. Bu bölümde derneğin sona ermesi, derneğin kendisini feshetmesi, derneğin mahkeme kararı ile feshi, derneğin feshinin sebepleri, fesih davası açabilecek kişiler, davanın görüleceği mahkeme ve yargılama usulü, yargı karar örnekleri ve son olarak derneklerin feshinin sonucu olarak tasfiye, tahsis ve dernekler kütüğünden silinmesi konuları açıklanmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DERNEK KAVRAMI, UNSURLARI, DÜZENLEMELER VE BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRMA

I. DERNEK KAVRAMI VE DERNEĞİN UNSURLARI

A. Genel Olarak Dernek Kavramı

Dernekler; teşkilatlı şekilde bir araya gelen insanlardan oluşması, maddi ve manevi olarak kişilere göre daha güçlü bir topluluk oluşturmaları ve topluma faydalı pek çok hizmeti gerçekleştirmeleri sebebiyle toplumsal hayatta önemli bir yere sahiptirler.

Dernekler, kişi topluluğu türünde Medeni Hukuk tüzel kişileridir.¹ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 56. maddesinde dernek; “*Gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluğu*” şeklinde tanımlanmıştır.² 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nun 2. maddesinde ise “*kanunlarla yasaklanmamış*” amaç ibaresi haricinde Türk Medeni Kanunu’ndaki tanımı esas alarak aynı metin tekrarlanmıştır.

Doktrinde ise dernek; “*en az yedi gerçek veya tüzel kişinin kazanç paylaşma dışında kanunlarla yasaklanmamış, ideal bir ortak amaçla bedensel ve zihinsel güçlerini*

¹Jale Akipek, Turgut Akıntürk, ve Derya Ateş, Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümler, Kişiler Hukuku, Birinci Cilt, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2020, 16. Baskı, s. 567.

² Madde metninin ilk halindeki “*en az yedi gerçek kişinin*” ibaresi, “*gerçek veya tüzel en az yedi kişinin*” şeklinde 30/07/2003 tarihli ve 4963 sayılı kanunla değiştirilmiştir.

sürekli olarak birleştirme iradesiyle oluşan ve tüzükle kurulan medeni hukuk tüzel kişisi” olarak tanımlanmıştır.³

Kanunlarda ve doktrinde yer alan tanımlardan hareketle, dernek kavramının kişi ve amaç unsurları olmak üzere iki ana unsurdan oluştuğunu söyleyebiliriz. Dernek, en az yedi gerçek ya da tüzel kişinin bilgilerini ve çalışmalarını birleştirdikleri topluluk olduğu gibi kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak amacı gerçekleştirme gayreti içerisinde bulunan tüzel kişiliğe sahip kişi topluluğudur.

B. Derneğin Unsurları

Yukarıda belirtilen tanımlamalar dikkate alındığında; derneğin amaç ve kişi unsurlarından oluştuğunu ifade edebiliriz.⁴ Derneklerin ilk unsuru amaç unsurudur. Kişiler, *“kazanç paylaşma dışında kanunlar ile yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı”* gerçekleştirmek üzere bir araya gelirler. Amacı olmayan dernek düşünülemez, tasavvur edilemez.⁵

Derneğin ikinci unsuru ise kişi unsurudur. Derneğin ideal olan amacını gerçekleştirmek üzere *“en az yedi gerçek veya tüzel kişinin bilgi ve çalışmalarını birleştirmek üzere bir araya gelmesi”* gerekir. Derneği oluşturan kişilere ise üye adı verilir.⁶ Üyesiz bir dernek de düşünülemez.⁷

1. Amaç Unsuru

Dernekler, *“ideal ve belirli bir amaç”* için kurulmaları sebebiyle amaç unsuru dernek için olmazsa olmaz unsurlardan biridir.⁸ Başka bir deyişle amaç, derneğin

³Rona Serozan, Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014, 5. Baskı, s.499; Mehmet Ayan ve Nurşen Ayan, Kişiler Hukuku, Konya, Mimoza Yayıncılık, 2011, 3. Baskı, s. 167; Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020, 19. Baskı, s. 330; Mustafa Dural ve Tufan Ögüz, Türk Özel Hukuku Cilt 2, Kişiler Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020, 21. Baskı, s. 276.

⁴ Bkz. I. bölüm, 1.A.

⁵ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 330.

⁶ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 330.

⁷ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 330.

⁸ Dural ve Ögüz, s.292.

ruhudur.⁹ Dernek için kazanç paylaşma dışında bir amaç belirlenmesi gerekir. Derneğin kurucu üyeleri tarafından belirlenen bu amaç derneğe daha sonra üye olan kişiler tarafından da kabul edilmeli ve benimsenmelidir. Zira derneğin amacı, dernek üyelerini bir araya getirerek derneği oluşturmaya ve bir arada tutmaya yönlendiren temel hedeftir.¹⁰

Derneklerin belirli bir amaç için bir araya gelmiş insan toplulukları olması sebebiyle her derneğin zorunlu olarak bir amacı bulunmaktadır. Bu amaç, kurucu üyelerin ve sonradan dâhil olan üyelerin üzerinde birleştikleri ve ulaşmaya çalıştıkları hedeftir.¹¹

Amaç kavramı ile dernek kavramı bir birlerine sıkı sıkıya bağlı iki kavramdır. Nasıl ki can olmaksızın insanın varlığı düşünülemez ise amaç olmaksızın da dernek düşünülemez. Amaç derneğin ruhudur ve bu ruh olmadan derneğin var olması da mümkün değildir.¹²

Türk Medeni Kanunu'nda ve Dernekler Kanunu'nda dernekler için “*kazanç paylaşma dışında*” bir amacın belirlenmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır.¹³ Ancak her iki kanunda da amaç kavramı tanımlanmamıştır.

Doktrinde ise; amaç farklı şekillerde ifade edilmiştir. Velidedeoğlu'na göre amaç; “*O derneğin üyelerinin iradelerini kendi üzerinde birleştiren fikri menfaat*” demektir.¹⁴ Zevkliler'e göre ise amaç; “*dernek üyelerinin benimsediği ve kendisine ulaşabilmek için ortak çaba harcadıkları hedef*”tir.¹⁵ Aynı şekilde amacı “*dernek kurucu üyelerini,*

⁹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Türk Medeni Hukuku Şahsın Hukuku, İstanbul, Nurgök Matbaası, 1960, 6. Baskı, s.44; Teoman Akünal, Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul, Beta Yayınevi, 1995, s. 107.

¹⁰ Dural ve Ögüz, s.292.

¹¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 586.

¹² Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ve M. AYTEKİN ATAAY, Türk Cemiyetler Hukuku, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1956, s. 44.

¹³ Türk Medeni Kanunu 56/1 maddesinde;

“Dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.” şeklinde tanımlanmıştır.

Dernekler Kanunu 2/a maddesinde;

“Dernek: Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını ...ifade eder.” şeklinde tanımlanmıştır.

¹⁴ Velidedeoğlu, s. 218.

¹⁵ Aydın Zevkliler, Ayşe Havutçu, Şeref Ertaş, Beşir Acabey ve Damla Gürpınar, Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Ankara, Turhan Kitabevi, 2018, 10. Baskı, s. 187.

*derneğin kuruluşu konusunda harekete geçmeye iten dernek faaliyetlerinin nihai hedefinin, tüm üyelerce benimsenmiş tasarımıdır” şeklinde tanımlayan görüşler de vardır.*¹⁶

Dernekler Kanunu’nun 4. maddesine göre; *“derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için dernek tarafından gerçekleştirilecek çalışma konuları ile çalışma biçimleri dernek tüzüğünde gösterilir”* şeklindedir. Başka bir deyişle; dernek, ideal olan amacını gerçekleştirmek üzere çeşitli faaliyetler gösterebilir.

Dernekler, kazanç paylaşma dışından belirli ve ortak bir ideal amaç için bir araya gelen kişi toplulukları olsalar da; Dernekler Kanunu’nun 26. maddesinde de belirtildiği gibi derneklerin ideal amaçlarını gerçekleştirmek üzere *“eğitim ve öğretim faaliyetleri için yurt, pansiyon; üyeleri için lokal açmaları”* mümkündür. Yine derneklerin bu ticari faaliyetlerinin ticari işletme seviyesine ulaşması sebebiyle ticaret siciline kaydedilmesi de derneğin kazanç paylaşma amacıyla hareket ettiğini göstermez. Ancak derneğin ticari işletme işletmesi veya amacına ulaşmak için ticari faaliyetlerde bulunması asıl amaca göre talî nitelikte olmalıdır.¹⁷ Ayrıca Yargıtay, dernek üyelerinin bazıları tarafından derneğin ticari kazanç kapısı olarak görülmesini derneğin fesih sebebi olarak değerlendirmemiştir.¹⁸

Derneğin amacının sınırlarının tam olarak belirlemesi ve amaç kavramının net bir şekilde tanımlanması kolay değildir. Ancak amacın ekonomik olmayan ve kazanç paylaşma dışında bir amaç olduğu yönünde görüş birliği olduğunu söyleyebiliriz.

Eski Medeni Kanun’un 53. maddesinin 1. fıkrasında derneğin amaç olarak belirleyebileceği bazı amaçlar örnek olarak sayılmıştı. Buna göre; *“siyasi, dini, ilmi, bedii, hayri cemiyetler ile eğlence ve idman cemiyetleri”* örnek olarak belirtilmişti. Eski medeni kanun döneminde de olduğu gibi günümüzde de derneğin amacını örneklerle sınırlandırmak mümkün değildir. Dernekler; eğitim, kültür, sanat, din, spor ve çevre gibi

¹⁶ Ergun Özsunay, Medeni Hukuka Giriş, İstanbul, Güryay Matbaacılık, 1986, s. 149.

¹⁷ Ayan ve Ayan, s. 168; Dural ve Ögüz, s.293.

¹⁸ Yargıtay 7. HD., T. 24.03.2011, E. 2010/6701, K. 2011/1808. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.10.2021)

çeşitli alanlarda çalışma yaparak bu alanların ilerlemesine ve gelişmesine fayda sağlamayı kendilerine amaç edinebilirler.

Teknolojinin gelişmesi ve yeni hayat şartlarının oluşması sebebiyle, gelecek günlerde, akla gelmeyen amaçlarla derneklerin kurulması ve faaliyet yürütmesi imkan dahilindedir. Örneğin; 1 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Vuhan'da virüs salgını olarak ortaya çıkan ve 1 Aralık 2019 tarihinden önce salgın olarak bilinmeyen korona virüs ile mücadele etmek için bir dernek kurularak bu virüsün yayılmasının ve virüs sebebiyle insan ölümlerinin azalmasının sağlanması amacıyla çaba sarf edilebilir. İnsanların bu virüsle tanışmasından önce böyle bir derneğin kurulmasına yönelik bir fikrin ortaya atılması dahi gereksiz görülebilirdi.

Derneğin kendisi için belirlediği amaç, hukuka aykırı nitelikte olmamalıdır. Amaç, kanuna ve ahlâka uygun olmak zorundadır.¹⁹ Amaç, dernek kurulduğunda kanuna veya ahlaka aykırı ise, derneğin tüzel kişilik kazanamaması sonucu meydana gelir. Eğer amaç, dernek tüzel kişilik kazandıktan sonra kanuna veya ahlaka aykırı hale gelirse derneğin mahkeme kararı ile feshedilmesi sonucu ortaya çıkar.

Belirlenen amacın imkânsız da olmaması gerekir. Amacın imkânsız olması halinde de dernek tüzel kişilik kazanamaz.²⁰ Amaç, derneğin kurulduğu sırada imkânsız ise derneğin tüzel kişilik kazanamaması söz konusu olur. Eğer amaç, dernek tüzel kişilik kazandıktan sonra imkânsız hale gelirse herhangi bir makam veya merciin kararına gerek olmaksızın dernek kendiliğinden sona ermiş olur. (TMK m. 87/1)

Dernekler Kanunu'nun 30/b maddesi uyarınca, dernekler, Anayasa ve kanunlar gereği yasak olan amaçları ya da suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek gayesiyle kurulamazlar. Amaç, dernek kurulduğu dönemde yasak nitelikte ise, Türk Medeni Kanunu'nun 47/2 maddesi gereği dernek tüzel kişilik kazanamaz. Eğer amaç sonradan yasak hale gelirse Dernekler Kanunu'nun 33/p maddesindeki düzenlemeye göre derneğin mahkeme kararı ile feshedilmesi sonucu ortaya çıkar. Nitekim Yargıtay da tutuklu ve

¹⁹ Türk Medeni Kanununun 47. maddesinin 2. fıkrasındaki tüzel kişiler ile ilgili genel nitelikte olan "Amaç hukuka veya ahlâka aykırı olan kişi ve mal toplulukları tüzel kişilik kazanamaz." şeklindeki hüküm derneklerin kuruluşlarında amaçlarının hukuka veya ahlaka aykırı olması durumunda dernekler açısından da uygulanır.

²⁰ Dural ve Ögüz, s.294.

hükümlü şahısların aileleri arasında yardımlaşma ve dayanışma amacıyla kurulan “Marmara Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği” yöneticilerinin pek çok yasadışı toplantı ve gösteri yürüyüşünü organize etmesi, dernek başkanının silahlı terör örgütüne yardım ve yataklık etmek suçundan mahkumiyetine karar verilmiş olması, örgütün intihar bombacılarına ait posterler, örgüt üyelerine ulaştırmak üzere hazırlanmış ilaç ve erzaklar ile pek çok örgütsel içerikli broşürün dernek merkezinde bulunması ve derneğin konusu suç teşkil eden eylemlerinin kaynağı haline gelmesini derneğin amacının yasak hale getirdiği değerlendirmesiyle derneğin feshine ilişkin ilk derece mahkemesi kararını onamıştır.²¹

Dernekler, yetkileri olmayan alanlarda faaliyet göstermek üzere amaç belirleyemezler. Yargıtay, Haya ve Edebe Aykırı Kıyafetlerin Meni Cemiyeti’nin çıplak kadın giysilerinin düzenlenmesini kendisine amaç olarak belirlemesini fesih nedeni olarak kabul etmiştir.²²

Son olarak, derneğin kuruluş aşamasındaki amacını daha sonra değiştirmesinin de mümkün olduğunu belirtmek gerekir. Amaç değişikliği, Türk Medeni Kanunu’nun 81. maddesinde tüzük değişikliği için öngörülen üyelerin üçte iki çoğunluğunun katıldığı genel kurul toplantısında katılan üyelerin üçte iki çoğunlukla alacakları karar ile mümkündür. İlk genel kurul toplantısında üçte iki çoğunluğun sağlanamaması halinde ise, özel bir toplantı yeter sayısı düzenlenmemiştir. Bu durumda Türk Medeni Kanunu’nun 78. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme gereği yönetim ve denetleme kurulu üyelerinin sayısının en az iki katı üye ile genel kurul toplantısı gerçekleştirilerek katılan üyelerin üçte iki çoğunlukla alacakları karar neticesinde amaç değişikliği gerçekleştirilebilir.

2. Kişi Unsuru

Dernekler, belirledikleri amacı gerçekleştirmeye yönelik eylem ve faaliyette bulunan “kişi toplulukları” olmaları sebebiyle kişi unsuru derneğin diğer unsurudur.

²¹ Yargıtay 7. HD., T. 20.04.2012, E. 2012/1747, K. 2012/2889. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 15.11.2021)

²² Yargıtay 7. HD., T. 15.09.2011, E. 2011/2199, K. 2011/5150. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.12.2021)

Derneği oluşturan kişilere ise üye adı verilir.²³ Kişi unsuru, derneğin kuruluş aşamasında bir araya gelerek derneği kuran kurucu üyeleri içerisinde barındırdığı gibi derneğe daha sonra dâhil olan üyeleri de kapsamaktadır.

Dernekler Kanunu'nda derneğin “*en az yedi gerçek veya tüzel kişi*” ile kurulabileceği düzenlendiğinden derneğin kuruluş aşamasında ve derneğin faaliyetlerini yürüttüğü dönemde kişi sayısının en az yedi olması gerektiği açıktır.

Derneğe üye olan kişi sayısı yedi kişinin altına düşerse dernek kuruluş için gerekli olan “*en az yedi gerçek veya tüzel kişinin bir araya gelmesi*” şartını kaybetmesi sebebiyle herhangi bir makam veya organ kararına gerek olmaksızın kendiliğinden sona ermiş olur.²⁴

Derneğe üye olabilecek kişi sayısı için kanunda alt sınır belirtilmesine rağmen üye sayısı için bir üst sınır söz konusu değildir. Kanuni olarak üst sınır olmasa da belirli sayıda üyenin dernek faaliyetlerinin yürütülmesi için yeterli olması, fazla üye bulunmasının derneğin idaresini zorlaştırması ya da derneğe üye olabilecek kişilerin belirli niteliklere sahip olması gerekmesi sebepleriyle dernek tüzüklerinde üye sayısı için üst sınır belirlenmesi mümkündür.²⁵

II. HUKUK SİSTEMİMİZDE DERNEKLER HAKKINDAKİ DÜZENLEMELER

A. Türk Hukuk Sisteminde Derneklere İlişkin Hükümler

Derneklere ilişkin iç hukuk sistemimizdeki düzenlemelerin genel olarak Anayasa, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 5253 sayılı Dernekler Kanunu ve Dernekler Yönetmeliği olduğunu söyleyebiliriz. Anayasanın 33. maddesinde, Türk Medeni Kanunu'nun 56 ile 100. maddeleri arasında ve Dernekler Kanunu'nun tamamında derneklere ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

²³ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 330.

²⁴ Dural ve Öğüz, s.297.

²⁵ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 335.

03/10/2001 tarihinde 4709 sayılı kanunla değişik Anayasanın 33. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında; *“Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.”* şeklinde düzenleme mevcuttur. Bu düzenleme ile dernek kurma, kurulan derneklere üye olma ve üyelikten çıkma serbestisi anayasal güvence altına alınmıştır.

Anayasanın 33. maddesinin 3. ve 4. fıkralarında ise; *“Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.”* şeklinde düzenleme ile dernek kurma özgürlüğünü sınırlandıran sebeplerin neler olduğu tahdidi olarak sayılmıştır. Yine aynı madde ile bu sınırlandırmaların ancak kanun ile yapılabileceği ve bu hürriyetin kullanılmasında uygulanacak usul ve esasların kanunda gösterileceği hüküm altına alınmıştır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, dernek kurma özgürlüğünün Anayasal güvence altına alındığını belirterek istisnai olarak düzenlenen haller dışında derneğin kapatılmasına karar verilmesini dernek kurma özgürlüğüne aykırı olarak nitelendirmiştir.²⁶

Dernek kurma, kurulan derneklere üye olma ve üyelikten çıkma özgürlüğü anayasal güvence altına alındığı gibi Anayasanın 33. maddesinin 5. fıkrasında; *“derneklerin ancak hâkim kararı ile ve kanunda belirtilen sebeplerin mevcut olması halinde kapatılabileceği”* düzenlenerek derneklerin faaliyetlerine de Anayasal güvence sağlanmışır. Derneklerin kurulduktan sonra yürüttükleri faaliyetler sebebiyle kapatılmaları, kanunda belirtilen nedenlerin varlığı durumunda ve hakim kararı ile mümkündür. Yargıtay, dernek yöneticileri hakkında idari yaptırım kararı ile suç duyurusunda bulunulmasını davalı derneğin feshi için yeterli görmeyip derneğin feshinin son çare olarak başvurulması gereken durum olduğunu belirtilerek kanunda belirtilen haller dışında derneğin kapatılmasını uygun görmemiştir.²⁷

²⁶ Yargıtay HGK., T. 04.03.2015, E. 7-1732, K. 897. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.01.2022)

²⁷ Yargıtay 8. HD., T. 26.10.2017, E. 15474, K. 13926. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.12.2021)

5253 sayılı Dernekler Kanunu’nun “*Dernek kurma hakkı*” kenar başlıklı 3. maddesinin 1. fıkrasında da dernek kurma özgürlüğü ayrıca güvence altına alınmıştır. Madde metni; “*Fiil ehliyetine sahip gerçek veya tüzel kişiler, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir*” şeklindedir. Dernekler Kanunu’na göre genel nitelikte kanun olmasına rağmen derneklere ilişkin detaylı düzenlemeleri de içeren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 57. maddesi de Anayasanın 33. maddesinin 1. fıkrasındaki düzenleme gibi; “*herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahip olduğunu*” belirtmiştir.

Anayasa ve yasalardaki düzenlemeler dikkate alındığında, derneklerin kurulması için serbest kuruluş sisteminin öngörüldüğünü söyleyebiliriz.²⁸ Buna karşın derneklerin kuruluşunda bildirim sisteminin geçerli olduğunu savunan görüşler de vardır.²⁹

Derneklerin kurulabilmesi için gerekli belgelerin Kanun’da belirtilen mercie verilmesi yeterlidir.³⁰ Anayasa ve kanunlar ile serbest kuruluş sistemi benimsenerek derneklerin kurulması olabildiğince kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple serbest kuruluş sisteminde, dernek kurucularının derneği kurarken serbest olduklarını, dernek kurup kurmama ve derneğin amacını belirlemede genel olarak özgür olduklarını söylemek mümkündür.³¹

Derneğin kuruluşu için gerekli belgeler en büyük mülki amirliğe verildiğinde dernek tüzel kişilik kazanır.³² Kanunlarda öngörülen serbest kuruluş sistemi karşısında,

²⁸ Dural ve Ögüz, s.284.

²⁹ Öztan, Temel Kavramlar, s. 327; “Derneklerin kuruluşunda serbest kuruluş sisteminin eski kanun döneminde olduğu, yeni Medeni Kanun’un 59. maddesi uyarınca tüzel kişilik kazanabilmeleri için kuruluş bildirimi, dernek tüzüğü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin en büyük mülki amirine vermeleri gerektiği ve bu sebeple bildirim sistemi ile kuruldukları” yönündeki görüş için bkz. Ahmet M. Kılıçoğlu, Medeni Hukuk, Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, Ankara, Turhan Kitabevi, 2019, 3. Baskı, s. 482.

³⁰ Gerekli belgelerin neler olduğu ve hangi mercie sunulması gerektiğine ilişkin bkz. TMK m. 59 ve Dernekler Yönetmeliği m. 5.

³¹ Serbest kuruluş sisteminde Devletin tüzel kişiliğin kuruluşuna müdahalesi yasaklanmıştır. Mevzuatta belirlenen koşulların yerine getirilmesi ile dernekler tüzel kişilik kazanır. Ümit GEZDER, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Kişiler Aile Hukuku Soru ve Cevapları, İstanbul, Beta Basımevi, 2014, s. 48.

³² Tüzel kişi kavramı, Roma’da, nispeten geç doğmuş ve sistem haline getirilememiştir. Tüzel kişi terimi ancak 19. Yüzyılın başında kullanılmaya başlanmıştır. Serap Helvacı, Gerçek Kişiler, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2018, 9. Baskı, s. 21.

kanuna aykırı hareket edilmesi veya belirli şartların gerçekleşmesi durumunda derneklerin feshedilmeleri mümkündür.³³

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda, derneğin sona erme nedenleri ayrıca düzenlenmemiştir, yalnızca tasfiyeye ilişkin maddeye yer verilmiştir. Dernekler Kanunu'nda cezai hükümler kısmında derneğin feshedileceği durumlar belirtilmiştir. Dernekler Kanunu sonraki tarihli olmasına rağmen Dernekler Kanunu'nda boşluk olması durumunda özel olarak konuyu düzenlemesinden dolayı Türk Medeni Kanunu uygulanacaktır.³⁴ Türk Medeni Kanunu'nun 100. maddesi, “*Kamuya yararlı dernekler ve özel kanunlarla kurulan dernekler hakkındaki özel hükümler saklıdır*” hükmünü içermektedir. Madde özel kanunda hüküm bulunmayan hallerde, onun yerine geçerek boşluğu dolduran genel bir madde niteliği taşımaktadır.³⁵

Anayasa ve kanunlarla belirtilen sebeplerin gerçekleşmesi halinde derneklerin kendiliğinden sona ermeleri veya mahkeme kararı ya da genel kurul kararı ile feshedilmeleri mümkündür.

B. Uluslararası Hukuk Sözleşmelerinde Derneklere İlişkin Düzenlemeler

Ülkemizin imzaladığı uluslararası sözleşmelerde, dernek kurma özgürlüğü kapsamlı şekilde düzenlenmektedir. Derneklerin feshedilmesinin, uluslararası sözleşmeler ile de güvence altına alınan örgütlenme ve dernek kurma özgürlüğünü kısıtlayıcı nitelikte olduğu açıktır. Bu kısıtlamaların da hukuki dayanağa bağlı olması, demokratik toplum düzenini bozmaması ve zorunlu olması gerekir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 20. maddesi; “*Herkes barışçı toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya zorlanamaz*” şeklinde düzenleme ile dernek kurma ve derneğe üye olma özgürlüğünden bahsedilmiştir.

Hak ve hürriyetlerin korunmasının uluslararası seviyede güvence altına alındığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinde;

³³ Derneklerin sona ermesi ve feshi konusuna aşağıda detaylı olarak değinilecektir. Bkz. 3. bölüm.

³⁴ **Baki İlkay Engin**, Dernekler ve Vakıflar, İstanbul On İki Levha Yayıncılık, 2021, 1. Baskı, s. 20.

³⁵ **Ergun Özsunay**, Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1988, s. 322.

“1) Herkes asayışı bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.

2) Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ancak yasayla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir” hükmü bulunmaktadır.

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 22. maddesi ise; “1) Herkesin, kendi çıkarlarını korumak için sendikalar kurmak ya da bunlara girmek hakkı da dahil olmak üzere, başkalarıyla bir araya gelip dernek kurma hakkı vardır. 2) Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez. Bu madde, silahlı kuvvetler ya da polis teşkilatı mensuplarına bu hakkın kullanılmasında yasal sınırlamalar konulmasını engellemez. 3) Bu maddenin hiçbir hükmü, Sendika Kurma Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi’ne Taraf olan devletlere, bu Sözleşme’de öngörülen güvencelere zarar verecek yasama tedbirleri alma ya da hukuki uygulamalarda bulunma yetkisini vermez.” şeklindedir.

Ayrıca Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 15. maddesinde; sözleşmeye taraf olan devletlerin, “çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ettikleri” belirtilmiştir. Bu sözleşmeye uygun şekilde iç hukukumuzda da düzenleme mevcuttur. Dernekler Kanunu’nun 3. maddesine göre; 15 yaşını bitirmiş çocukların dernek kurmaları, üye olmaları ile 12 yaşını bitirmiş

çocukların çocuk derneklerine üye olmaları mümkündür. Ayrıca Yargıtay da derneğe üye olabilmek için 18 yaşını bitirme koşulu aramamaktadır.³⁶

Anayasa'nın 90. maddesi³⁷ hükmü gereği hukukumuzun bir parçası haline gelen ve yukarıda zikredilen uluslararası sözleşmelerde dernek kurma özgürlüğü güvence altına alınmaktadır. Yine bu sözleşmelerde, derneği devam ettirme özgürlüğü güvence altına alınarak derneğin feshedilebileceği haller de sınırlandırılmaya çalışılmıştır.

Uluslararası sözleşmelerdeki düzenlemeler dikkate alındığında; derneğin feshi sebeplerini, örgütlenme ve dernek kurma özgürlüğünü kullanılmaz duruma getirmeyecek şekilde uygulamak gerekir. Uluslararası yükümlülüklerin gereği olarak dernekler kanunlarda belirlenen sebepler ile kapatılabilir.

III. YABANCI HUKUK SİSTEMLERİNDEKİ DÜZENLEMELER

A. İsviçre

İsviçre Medeni Kanunu'nun 52. ile 59. maddeleri arasında tüzel kişilere ilişkin hükümlere, 60. ile 79. maddeleri arasında ise derneklere ilişkin hükümlere yer verilmiş olmasına rağmen derneğin tanımı açık bir şekilde yapılmamıştır. İsviçre öğretisinde dernek, *“birden fazla kişinin kar amacı bulunmaksızın ideal amaçlar ile bir araya geldikleri, tüzel kişiliği bulunan topluluk”* olarak tanımlanmıştır.³⁸

Türk hukuk sisteminde olduğu gibi İsviçre hukuk sisteminde de derneklerin ticari işletme işletmesi mümkündür. Ancak İsviçre hukukunda da bu durum, derneklerin ticari amaçla kurulacağı anlamı taşımamaktadır. Türk hukuk sisteminde olduğu gibi dernekler ideal amaçlar için kurulabilirler.

³⁶ Yargıtay 9. CD., T. 27.2.1981, E. 1981/736, K. 1981/842. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası , Erişim Tarihi: 02.03.2022)

³⁷ Anayasa'nın 90. maddesi; *“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 m.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”* şeklindedir.

³⁸ August Egger, İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, Kişinin Hukuku Tüzel Kişiler, (Çev. Volf Çernis), Ankara, Yeni Cezaevi Basımevi, 1948, s.14.

İsviçre Medeni Kanunu, amacın hukuka ve ahlaka aykırı hale gelmesi halinde derneklerin feshini düzenlemektedir. İsviçre Medeni Kanunu’nun 78. maddesine göre; derneğin amacı hukuka veya ahlaka aykırı hale gelirse, yetkili makamın ya da bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir.³⁹

İsviçre Medeni Kanunu’nun 78. maddesi, başlangıçta hukuka uygun amaçla kurulup tüzel kişilik kazanan derneğin amacının sonradan hukuka ya da ahlaka aykırı hale gelmesi ile ilgilidir. Dernek kurulmadan önce hukuka ya da ahlaka aykırı bir amaç taşıyan dernekler ise, İsviçre Medeni Kanunu’nun 52. maddesinin 3. fıkrası gereği, tüzel kişilik kazanamazlar.⁴⁰

Bu durumda, İsviçre Medeni Kanunu’nun 78. maddesi, Türk Medeni Kanunu’nun 89. maddesi ile İsviçre Medeni Kanunu’nun 52. maddesinin 3. fıkrası ise, Türk Medeni Kanunu’nun 47. maddesinin 2. fıkrası ile tam olarak aynı doğrultudadır.⁴¹

İsviçre Medeni Kanunu’nun dernekler bölümünde de Türk Medeni Kanunu’nda olduğu gibi derneklerin tasfiyesine ilişkin ayrı bir bölüm yoktur. Tüzel kişilerin tasfiyesi konusuna İsviçre Medeni Kanunu’nun 57. ve 58. maddelerinde yer verilmiştir. Bu hükümlerden İsviçre Medeni Kanunu’nun 57. maddesi ile Türk Medeni Kanunu’nun 54. maddesi arasında esaslı bir fark bulunmamaktadır. İsviçre hukukunda tüzel kişiliği sona eren bir derneğin malvarlığı; *“derneğin tüzüğünde ya da kanununda başka bir hüküm bulunmadıkça veya yetkili organı başka türlü karar vermedikçe, en yakın amacı güden kamu kurumu veya kuruluşuna (devlet, kanton, belediye) olanak olduğu ölçüde daha önce özgülendiği amaç kullanılmak üzere intikal eder”* şeklindedir.⁴²

İsviçre Medeni Kanunu’nun 57. maddesinin 3. fıkrası gereği; hukuka ya da ahlaka bir amaç güttüğü için mahkeme kararıyla sona eren bir derneğin malvarlığı, her halde

³⁹ Demet Özdamar, Ahmet Türk, Metin İkizler ve Senar Çağırğan, Yeni Dernekler Hukuku Mevzuatımızın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, 1. Baskı, s. 82; İMK m. 78’de zikredilen hukuka ve ahlaka aykırılık, eski Borçlar Kanunu’nun 19 ve 20. maddelerinin kaynağı olan İsviçre Borçlar Kanunu’nun 19. ve 20. maddeleri kapsamında anlaşılır ve yorumlanır.

⁴⁰ Özdamar ve diğerleri, s. 82.

⁴¹ TMK m. 89: *“Derneğin amacı, kanuna veya ahlâka aykırı hâle gelirse; Cumhuriyet savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir.”* şeklindedir.

TMK m. 47/2: *“Amaç hukuka veya ahlâka aykırı olan kişi ve mal toplulukları tüzel kişilik kazanamaz.”* şeklindedir.

⁴² Özdamar ve diğerleri, s. 95.

ilgili kamu kurumu ya da kuruluşuna geçer. Türk Medeni Kanunu'nun 54. maddesinde olduğu gibi, dernek tüzüğünün malvarlığının özgülenmesine ilişkin hükmüne ya da dernek genel kurulunun bu konuda aldığı karara bakılmaz. Dernek malvarlığı ilgili kamu kurum veya kuruluşuna tahsis edilir.⁴³

B. Almanya

Alman Dernekler Kanunu (Vereinsgesetz)'nin 2. maddesinde dernek; *“birden fazla gerçek veya tüzel kişinin ortak bir amaç doğrultusunda uzun süre faaliyet göstermek üzere hür iradeleriyle ortak bir ad altında bir araya geldikleri örgütlenmiş her türlü birliği ifade eder.”* şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle Alman hukukunda derneğin tüzel kişiliğe sahip olmak zorunda olmadığını söylemek mümkündür.

Alman hukukunda, en az iki kişinin bir araya gelerek noterde dernek kuruluş senedini hazırlamaları derneğin kuruluşu için yeterlidir. Derneğin tüzel kişilik kazanabilmesi için ise Sulh Hukuk Mahkemesi'ne derneğin tescil ettirilmesi gerekmektedir. Ayrıca Alman Hukukunda derneklerin ekonomik amaçlarla kurulmaları da mümkündür.⁴⁴ Ancak yine de asıl amacın dernek üyelerine maddi menfaat sağlanması olmamalıdır.

Alman Hukukunda derneklere anayasal düzeyde getirilen yasak, örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen Alman Anayasası'nın 9. maddesinin 2. paragrafında yer almaktadır. Birinci paragraf örgütlenme özgürlüğünü düzenlerken ikinci paragraf uyarınca, amaç ve faaliyetleri ceza yasalarına aykırı olan ya da anayasal düzene veya kamu düzenine aykırı faaliyete yönelen örgütler/örgütlenmeler yasaktır.⁴⁵

Alman Dernekler Kanunu'nda Anayasanın 9. maddesi tekrar edilmiştir. *“Derneklerin Yasaklanması, Yasaklar”* başlığını taşıyan Alman Dernekler Kanunu'na göre; *“1) Bir dernek ancak amaç ve faaliyetlerinin ceza yasalarına aykırı olması ya da*

⁴³ TMK m. 54: *“Tüzel kişinin malvarlığı, kanunda veya kuruluş belgesinde başka bir hüküm bulunmadıkça ya da yetkili organı başka türlü karar vermedikçe, en yakın amacı güden kamu kurum veya kuruluşuna geçer. Bu malvarlığı olanak ölçüsünde daha önce özgülendiği amaç için kullanılır. Hukuka veya ahlâka aykırı amaç güttüğü için kişiliği mahkeme kararıyla sona eren tüzel kişinin malvarlığı her hâlde ilgili kamu kuruluşuna geçer.”* şeklindedir.

⁴⁴ BGB § 22 vd.

⁴⁵ Özdamar ve diğerleri, s. 83.

anayasal düzene veya kamu düzenine aykırı faaliyetlere yönelmesi halinde yasaklamaya yetkili makamın işlemiyle (Anayasanın 9. Paragrafının fıkrası gereğince) yasaklanabilir. Bu işlemle derneğin feshine karar verilir. Yasaklamayla birlikte kural olarak a. Derneğin malvarlığına b. Müsaderesi 12 fıkra 1 de öngörülenlerden ise üçüncü kişilerden alacaklarına c. Eğer bir malın sahibi derneğin anayasaya aykırı faaliyetlerin malını vermek suretiyle kasten destek oluşmuşsa mallar (fıilen) bu aykırı faaliyetlere destek için kullanılıyorsa, o mallara el konulur ve müsadere edilir” şeklindedir. Ayrıca beşinci fıkra uyarınca; “1. Üyelerin faaliyeti ile dernekteki faaliyet veya derneğin amacı arasında bir bağlantı bulunduğu 2. Üyelerin faaliyeti dernek organlarının iradesinden (kararından) kaynaklandığı 3. Hal ve şartlara göre üyelerin faaliyetine dernek tarafından göz yumulduğunun kabul edilebildiği takdirde yasaklama makamı yasağı dernek üyelerinin faaliyetlere de dayandırabilir” şeklindedir.⁴⁶ Görüleceği üzere Alman Dernekler Kanununda, amacının hukuka aykırı olmasının yanında dernek yönetiminin ve dernek üyelerinin davranışlarının da hukuka aykırı olması da derneğin feshi için yeterli görülmüştür.

Alman hukukunda derneğin feshi ile hak ehliyetini yitirmesi arasında farklılık vardır. Derneğin feshi, derneğin varlığını yitirmesine, dernek ile üye arasındaki hukuki ilişkisinin sonlanmasına ve tüzel kişiliğin son bulmasına neden olur. Hak ehliyetinin yitirilmesi ise, dernek tüzel kişiliğini sonlandırmaz.

Alman hukukunda, derneğin iflas etmesi veya borca batması halinde, iflasın açılması ile dernek hak ehliyetini kaybeder. Kanuna aykırı genel kurul kararlarıyla ya da yönetim kurulunun kanuna aykırı davranışlarıyla toplumun tehlikeye düşmesinin söz konusu olduğu hallerde de derneğin hak ehliyeti idari makamlar tarafından kaldırılabilir. Aynı şekilde derneğin iktisadi bir amaç izlemesi, tüzüğüne göre siyasal, sosyal ya da siyasal amaçlar izlememesi veya dinsel amaçlar gütmemesi gereken bir derneğin bu şekilde bir amaç gütmesi halinde veya imtiyazlı bir derneğin izleyeceği amaçtan başka bir amaç taşıması durumunda da idari makamlar derneğin hak ehliyetini sonlandırabilir.

Alman hukukunda, derneğin hak ehliyetinin mahkeme kararı ile kaldırılabilmesi de mümkündür. Dernek üyelerinin üç kişiden aşağı düşmesi halinde hakim derneğin hak

⁴⁶ Özdamar ve diğerleri, s. 85.

ehliyetini kaldırma kararı alabilecektir. Benzer şekilde üye sayısının yedi kişiden aşağı düşmesi hali mevzuatımızda da derneğin kendiliğinden sona erme sebebi olarak düzenlenmiştir.

Alman hukukunda, hâkimin hak ehliyetini kısıtlaması, hakkında kapatma davası açılan derneğin faaliyetlerinin durdurulması ya da kanunda öngörülen koşulların gerçekleşmesi halinde ilgili makamın faaliyetten alıkoyma kararı vermesi söz konusu olabilmektedir.⁴⁷

Alman Dernekler Kanunu'nda, faaliyeti durdurulan ya da feshedilen bir derneğin malvarlığının müsaderesi de öngörülmüştür.⁴⁸ Mülga 2908 sayılı Dernekler Kanunumuzda da benzer düzenleme mevcuttu. Yürürlükte bulunan 5253 sayılı Dernekler Kanunu'muzun 15/1 maddesinde ise dernek, mahkeme kararı ile feshedilmişse, derneğin bütün para, mal ve hakları, müsadere edilmeyip derneğin amacına en yakın ve kapatıldığı tarihte en fazla üyeye sahip derneğe devredilir.⁴⁹

Ayrıca Alman hukukunda faaliyetleri yasaklanan veya feshedilen derneklerin işaretlerinin kullanılamayacağı da düzenlenmiştir. Benzer bir düzenleme mevzuatımızda da bulunmaktadır.⁵⁰

⁴⁷ Özsunay, Tüzel Kişiler s. 321.

⁴⁸ Özdamar ve diğerleri, s. 86.

⁴⁹ Mehmet Remzi, Sezer Aydın ve Murat Ispartalı, Medeni Hukuk, İstanbul, Savaş Yayınevi, 2013, 3. Baskı, s.154.

⁵⁰ Dernekler Kanunu m. 29: “Derneklerin, mevcut veya mahkeme kararıyla kapatılmış veya feshedilmiş bir siyasî partinin, bir sendikanın veya üst kuruluşun, bir derneğin veya üst kuruluşun adını, amblemini, rumuzunu, rozetini ve benzeri işaretleri ya da başka bir ülkeye ve daha önce kurulmuş Türk devletlerine ait bayrak, amblem ve flamarları kullanmaları yasaktır.” şeklindedir.

Dernekler Kanunu m. 32/n: “28 inci maddede belirtilen kelimeleri izinsiz kullanan veya 29 uncu maddede belirtilen yasaklara, yazılı olarak uyarılmalarına rağmen, aykırı hareket eden dernek yöneticileri, fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, yüz günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır ve derneğin feshine de karar verilir.” şeklindedir.

IV. DERNEK KAVRAMININ BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

A. Vakıflar

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 101. maddesinde vakıf, belirli bir amaca özgülenmiş tüzel kişiliğe sahip mal topluluğu olarak tanımlanmıştır. Vakıflar, kazanç paylaşma amacı taşımayan ideal amaçlı topluluk olmaları sebebiyle dernekler ile benzeşmektedir. Vakıflar, bir malın veya malvarlığı değerinin belirli bir amaca özgülenmesi şeklinde teşkilatlanırlar. Dernekler ise, kişilerin bir araya gelmesi ile kurulurlar. Özetle, vakıfların mal topluluğu olması karşısında dernekler kişi topluluğudur.⁵¹

Derneklerde asli unsur üye iken vakıflarda maldır. Vakıflar mal topluluğu olarak kurulan tüzel kişiliğe sahip oluşumlardır.⁵²

Türk Medeni Kanunu'nun 109. maddesi gereği, vakıflarda yönetim organı zorunlu organ olarak düzenlenmiştir. Vakıf senedi ile seçimlik organlar da öngörülebilir. Vakıf senedinde belirlenen seçimlik organlara niteliğine uygun düştüğü ölçüde dernek organlarına ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması mümkündür. Ancak vakfın faaliyetlerini belirleme konusunda vakıf kuran kişiye tanınan seçimlik organ belirleme serbestisi, vakfın mal topluluğu olma özelliğini bozacak nitelikte olmamalıdır. Vakfın organlarını idare etmek için kişiler bulunsa da vakıfların kişi topluluğu gibi kurulma imkânı yoktur.⁵³

Ayrıca kuruluş sistemleri açısından da dernekler ile vakıflar arasında önemli farklılık vardır. Dernekler, yazılı bir hukuki işlemle kurulurken, vakıflar, resmi senet veya ölüme bağlı hukuki işlem niteliğindeki vasiyetname ile kurulur.⁵⁴

⁵¹ Kılıçoğlu, s.538.

⁵² Ali Em, Türk Hukuk Sisteminde Vakıflar, Ankara, Turhan Kitabevi, 2011, 2. Baskı, s. 15.

⁵³ Dural ve Öğüz, s.363.

⁵⁴ Kılıçoğlu, s. 544-545.

Derneklerin tüzel kişilik kazanmasında serbest kuruluş sistemi geçerli ve yeterli iken vakıfların tüzel kişilik kazanması için mahkeme siciline tescil esası kabul edilmiştir.⁵⁵

Derneğin kuruluşu, amacını belirlemesi ve değiştirmesi, feshedilmesi genel olarak üyelerinin iradesine bağlıdır. Derneklerde, genel kurul kararı ile kurulmuş olan bir derneğin amacının değiştirilmesi için herhangi bir engel yoktur. Vakıflarda ise, mal topluluğu olması sebebiyle kurulduktan sonra kurucusunun iradesi dahi vakfın ilerleyişinde etkili olamaz. Ancak haklı sebepler varsa mahkeme, vakfın yönetim organı veya denetim makamının istemi üzerine diğerinin yazılı görüşünü aldıktan sonra vakfın örgütünü, yönetimini ve işleyişini değiştirebilir. (TMK m. 112/1) Durum ve koşullardaki değişimler yüzünden vakıf senedinde yazılı amaca bağlı kalınması vakfedenin arzusuna açıkça uymayacak hâle gelmiş ise mahkeme, vakfın yönetim organı veya denetim makamının başvurusu üzerine diğerinin yazılı görüşünü aldıktan sonra vakfın amacını değiştirebilir. (TMK m. 113/1)

Tüzel kişilik olmalarına ve pek çok konuda derneklerle aynı hukuki hükümlere tabi olmalarına rağmen vakıfların, kendiliğinden tüzel kişiliklerine son verme imkânı bulunmamaktadır.⁵⁶ Bu farklılık, derneklerin kişi topluluğu olmasından kaynaklanmaktadır.

Vakıfların feshi, şartların mevcudiyeti halinde mahkeme kararı ile mümkün olmaktadır. Derneklerde ise, feshe karar verecek kurul, genel kuruldur. Vakıflarda yönetim organı bulunmasına rağmen genel kurul organı mevcut değildir. Derneklerin aksine vakıfların genel kurul kararı ile sona ermeyeceğini söylemek mümkündür.⁵⁷

⁵⁵ **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 681.

⁵⁶ Vakıflar Yönetmeliği m. 19: “Amacının gerçekleşmesi imkânsız hale gelen ve değiştirilmesinde de olanak bulunmadığı takdirde, vakıf kendiliğinden sona erer. Vakfın yönetim organı veya Genel Müdürlük vakfın amacının gerçekleşmesinin imkânsız hale geldiği kanısına varırsa dilekçe ile mahkemeye başvurarak durumun mahkeme siciline tescilini ister. Mahkeme, gereğine göre Genel Müdürlüğün veya vakfın yönetim organının yazılı düşüncesini alarak vakfın dağılması ve tasfiye kurulu oluşumu istemini karara bağlar ve mahkeme dağılma kararını sicile tescil eder. Sona eren vakfın kişiliği, ehliyeti tasfiye amacıyla sınırlı olmak üzere tasfiye sırasında da devam eder.” şeklindedir.

⁵⁷ **Tufan Ögüz**, Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukuki Esasları, İstanbul, Beşir Kitabevi, 2007, s. 133- 134.

Yargıtay da, “*Vakıf senedinde, vakfın mütevellî heyeti kararı ile feshedilebileceğine ilişkin hüküm yer almasını hukuka aykırı olarak*” değerlendirmiştir.⁵⁸

B. Siyasi Partiler

Mevcut hukuk düzenimizde siyasi partiler 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nda düzenlenmiştir. Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde, önceden izin almaksızın serbestçe kurulurlar. (SPK m. 5/2) Siyasi Partiler Kanunu’nun 121. maddesi uyarınca, Türk Medeni Kanunu, Dernekler Kanunu ve diğer derneklerle ilgili Kanun’ların, Siyasi Partiler Kanunu’na aykırı olmayan hükümleri, siyasi partiler hakkında uygulanacaktır.⁵⁹ Dernekler Kanunu’nun Siyasi Partiler Kanunu’na nazaran genel nitelikte kanun olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca doktrinde siyasi partilerin derneğin uzantısı olarak değerlendirildiği görüş de mevcuttur.⁶⁰

Tüzel kişilerin kendi varlığına son verebilmesi, sadece derneklere özgü değildir. Örneğin, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’na göre, büyük kongrece alınacak bir karar ile siyasi bir partinin kişiliğine son verilebilir.⁶¹

Asıl farklılık, yetkili organ kararı ile sona erme konusunda değil kapatılma hususundadır. 1982 Anayasası siyasi partilere verdiği özel konum sebebiyle siyasi partileri daha ayrıcalıklı bir hukuki güvenceden faydalandırmıştır. Dernekler, belirli şartların mevcudiyeti halinde ilk derece mahkemesinin kararıyla feshedilirler.

⁵⁸ Yargıtay 6. HD., T. 20.3.1991, E. 3356, K. 3921. Aynı yönde, Yargıtay 6. HD., T. 20.1.1981, E. 8490, K. 614 ve Yargıtay 18. HD., T. 7.6.1994, E. 6087, K. 7737. Benzer şekilde; Yargıtay 18. HD., T. 1.2.1995, E. 883, K. 1535 sayılı kararında da; “Medeni Kanunun vakıflarla ilgili hükümleri uyarınca yasal olarak kurulup tescil edilmiş bulunun bir vakfın sona ermesine yol açacak durumlar 81/A maddesinde gösterilmiş olup bunun dışında bir yasa hükmü bulunmadığı halde, vakıflardan birinin veya her ikisinin dağıtılması ve yeni bir vakıf oluşturulması şeklinde tezahür eden uygulamanın ve uygulama sonucunda her iki vakıftan oluşan malları konu edilen yeni vakfın eski vakıf adı ile tesciline karar verilmiş olması” hukuka aykırı olarak değerlendirilmiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 01.09.2021)

⁵⁹ **Hasan Tunç, Faruk Bilir ve Bülent Yavuz**, Türk Anayasa Hukuku, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011, 3. Baskı, s. 124.

⁶⁰ **Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu**, 1982 Anayasası’na Göre Türk Anayasa Hukuku, İstanbul, Beta Yayınevi, 2011, s.179.

⁶¹ Siyasi Partiler Kanunu m. 109: “*Bir siyasi partinin kapanmasına ancak büyük kongrece karar verilebilir. Bu karar gizli oyla alınır; karar yeter sayısı, parti tüzüğünde belirtilen toplanma yeter sayısının salt çoğunluğudur. Siyasi partinin kapanmasına karar verirse, bu karar derhal kapanan partinin genel başkanlığı tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı, Cumhuriyet Başsavcılığı ve İçişleri Bakanlığına bildirilir. Siyasi partinin tüzelkişiliği, büyük kongrenin kapanma kararını aldığı tarihte sona erer.*” şeklindedir.

Anayasa'nın 69. maddesinin 4. fıkrasına göre, derneklerin aksine siyasi partiler Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılabilir.⁶²

C. Sendikalar

Sendika, derneği oluşturan unsurlar ile aynı unsurları taşır. Sendikanın unsurları, *“ortak amaç, serbestçe kurulabilme, tüzel kişiliğe sahip olma, bağımsızlık ve demokratik ilkelere uygunluk”* olarak belirlenebilir.⁶³

Sendikalar, belirli konularda benzerlikler gösterebilir de, amaç ve işlevleri açısından derneklerden farklıdır. Sendikaların amacı, çalışma hayatındaki sosyal ve ekonomik hakları koruyup geliştirilmesidir. Sendikalar yönünden mesleki amaç ve gayeler ön planda yer alır ve derneklere göre bu durum daha belirgin haldedir.⁶⁴

Sendikalar 2821 sayılı Sendikalar Kanunu hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterirler. Aynı Kanun'un 58. maddesi uyarınca sendikaların da derneklerde olduğu gibi belirli durumların mevcudiyeti halinde mahkeme kararı ile kapatılması mümkündür.⁶⁵

D. Adi Ortaklıklar

Türk Borçlar Kanunu'nun 620. maddesinde, adi ortaklık sözleşmesi, *“İki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri sözleşme”* olarak tanımlanmaktadır. Adi ortaklık ise iki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri

⁶² **Ekrem Ali Akartürk**, Türk Hukukunda Siyasal Parti Yasakları, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 151-152; **Burhan Kuzu**, 1961 ve 1982 Anayasalarında ve Bunlara İlişkin Siyasal Partiler Kanunlarında Siyasal Parti Kavramı, Kuruluşu ve Kapatma Rejimi (Karşılaştırmalı Bir İnceleme), Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:LII, Sayı:1-4, İstanbul, 1987, s. 154.

⁶³ **Nuri Çelik**, İş Hukuku Dersleri, İstanbul, Beta Yayınevi, 2012, s.402-408.

⁶⁴ **İbrahim Ö. Kaboğlu**, Kolektif Özgürlükler, Diyarbakır, DÜHF Yayınları, 1989, s.60.

⁶⁵ Sendikalar Kanunu m. 58: “1) Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak amaçları güden veya bu yolda faaliyette bulunan sendika ve konfederasyonlar Cumhuriyet savcısının istemi üzerine iş davalarına bakmakla görevli mahalli mahkeme kararı ile kapatılır.

2) Yukarıdaki fıkra uyarınca açılan davalar sebebiyle görevli mahkemeler yargılamanın her safhasında talep üzerine veya re'sen sendika veya konfederasyonların faaliyetlerinin durdurulmasına ve yöneticilerinin görevlerine son verilmesine karar verebilir.”

adi ortaklık sözleşmesi ile kurulmaktadır. Adi ortaklık da dernek gibi belirli bir amaca ulaşmak için bir araya gelen kişilerden oluşmaktadır.

Derneklerin ideal amaçla kurulmaları karşısında adi ortaklıklar ekonomik amaçlarla kurulurlar.⁶⁶ Derneklerin ticari işletme işletmelerinin mümkün olması ekonomik amaçla kurulduklarını ve adi ortaklıkla derneğin benzediğini göstermez.

Dernekler tüzükle kurulan bir kişi topluluğunu ifade ederken adi ortaklıklar bir sözleşmeyi ifade etmektedir.⁶⁷ Ayrıca derneklerin tüzel kişilikleri bulunmasına karşın adli ortaklığın tüzel kişiliği bulunmamaktadır.⁶⁸

Adi ortaklıklar, derneklerde olduğu gibi amacın gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin imkânsız duruma gelmesiyle, ortakların karar vermesiyle, sürenin bitmesiyle, ortağın iflası veya tasfiyedeki payının cibrî icra yoluyla paraya çevrilmesiyle, haklı sebeplerin varlığı halinde mahkeme kararıyla sona erebilir. (TBK m. 639/1)

E. Ticaret Şirketleri

Türk Ticaret Kanunu'nun 124-644 maddeleri arasında ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda düzenlenen ticaret şirketleri, "*kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif*" şirketleridir. (TTK m. 124/1, KK m. 1/1) Ticaret şirketleri, belirli bir alanda faaliyet yürütmek suretiyle kazanç elde edip bu kazancı paylaşmak için emek ve sermayelerini birleştirip araya gelen kişi veya kişilerden oluşur.

Ticaret şirketlerini derneklerden ayıran en önemli fark, kazanç elde etme ve paylaşma amacı olmasıdır. Dernekler ise, ancak kazanç paylaşma dışında ekonomik olmayan bir amaçla kurulabilirler.⁶⁹ Derneklerin amaçlarını gerçekleştirmek için ekonomik faaliyet gerçekleştirmeleri ve ticari işletme işletmeleri de mümkündür. Ancak dernekler, elde ettikleri bu parasal menfaati üyeleri veya yönetim kurulu üyeleri arasında paylaşmayıp kuruluş amacı doğrultusunda kullanmak zorundadırlar.

⁶⁶ **Hayri Domaniç**, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. I: Umumi Hükümler- Ticari İşletme – Kollektif Şirketler – Adi Şirketler – Komandit Şirketler, İstanbul, 1988, s. 373.

⁶⁷ **Ahmet Ayar**, Adi Ortaklık Sözleşmesinde İç ve Dış İlişkiler, Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul 2015, s. 10.

⁶⁸ **Nami Barlas**, Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri, İstanbul 2012, s. 18.

⁶⁹ **Bilge Öztan**, Tüzel Kişiler, Ankara, Turhan Kitabevi, 2. Baskı, 1998, s. 46-47; **Dural ve Ögüz**, s. 392.

Ticaret şirketlerinin ekonomik hayatta doğrudan faaliyet göstermeleri nedeniyle, kamu menfaatinin korunması düşüncesini ön planda gören kanun koyucu, ticaret şirketlerinin kuruluşu için ticaret siciline tescil zorunluluğunu öngörmüştür.⁷⁰ Buna karşılık, derneklerin serbest kuruluş sistemi ile kurulmaları mümkündür. Derneklerin kuruluşları, ticaret şirketlerine göre daha kolay gerçekleştirilebilmektedir. Derneklere göre ticaret şirketlerinin kuruluşunda nispeten daha zor bir sistem öngörülmesinde, ticaret şirketlerinin ekonomik hayatın merkezinde yer almaları ve üçüncü kişiler ile alacaklarının haklarını daha iyi koruyacak tedbirlerin alınması gerektiği düşüncesi yatmaktadır.

⁷⁰ Dural ve Ögüz, s.274.

İKİNCİ BÖLÜM

DERNEKLERİN KURULUŞU, TÜRLERİ, ORGANLARI, ÜYELİK, FAALİYETLERİ VE DENETLENMESİ

I. DERNEKLERİN KURULUŞU VE TÜZEL KİŞİLİK KAZANMASI

A. Derneğin Kuruluşu

Hukuk sistemimizde derneklerin kuruluşu için serbest kuruluş sistemi geçerlidir.⁷¹ Serbest kuruluş sistemi, Anayasamızın 33. maddesindeki dernek kurma özgürlüğünden kaynaklanmaktadır. Anayasanın 33. maddesinin 1. fıkrasına göre, “*Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkında sahiptir*” hükmü yer almaktadır. Anayasanın aynı maddesinin 3. fıkrasında ise; “*Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.*” şeklindeki düzenleme ile de kişilerin derneğe üye olma ve üye olduğu dernekten ayrılma hakkı da anayasal teminat altına alınmıştır. Dernek kurma özgürlüğü gibi Anayasanın 33. maddesinin 5. fıkrasında derneklerin “*kanunun öngördüğü durumlarda ancak hâkim kararıyla kapatılabilmesi*” de dernek faaliyetlerini güvence altına almıştır.

Dernekler, ideal amaçlarını gerçekleştirmek isteyen kişilerin bir araya gelerek oluşturdukları topluluklardır. Derneklerin kendilerini oluşturan topluluktaki kişiler dışında ayrı bir varlığı bulunur. Kişi topluluğunun dernek olarak kabul edilmesi için hak süjesi olması gerekir. Derneklerin hak süjesi olma özelliğini elde etmesi, hak ve borçlara sahip olması için kuruluşunun gerçekleşmesi gerekir.⁷²

⁷¹ Dural ve Ögüz, s.284; Derneklerin kuruluşunda bildirim sisteminin geçerli olduğunu savunan görüşler için bkz. Kılıçoğlu, s. 482; Öztan, Temel Kavramlar, s.326.

⁷² Orhan Çetin, Dernek Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 44-45.

Tüzel kişilerin kuruluş sistemleri, Devletin tüzel kişinin kuruluşuna müdahalesine göre, Devletin müdahalesinin bulunmadığı serbest kuruluş sistemi, gerekli şartların yerine getirilip getirilmediğinin idari makamlar tarafından denetlendiği tescil sistemi ve yetkili makamlar tarafından verilen izne bağlı olan izin sistemi olarak belirlenebilir.⁷³

Yukarıda da belirtildiği üzere serbest kuruluş sisteminde, Devletin idarî organlarının müdahalesi sınırlı seviyededir. Bu sistemde, kurucuların tüzel kişilik kurma iradelerini açıklamaları ve hukuk düzeninin öngördüğü asgari şartları sağlamaları yeterlidir.⁷⁴ Serbest kuruluş sistemi, kişilerin amaçları doğrultusunda tüzel kişilik oluşturmaları için geniş bir özgürlük alanı sağlar.

Dernek kurma işlemi iki aşamada gerçekleşir. İlk olarak, dernek kurucu üyelerinin dernek kurma iradesiyle bir araya gelip anlaşmaları gerekir. Bu aşamada dernek henüz tüzel kişilik kazanmış değildir. Bu sebeple kurucuların bir araya gelip dernek kurma iradelerini ortaya koydukları aşama ile derneğin tüzel kişilik kazandığı aşama arasında taraflar arasındaki ilişki adi ortaklık sözleşmesidir.⁷⁵ İkinci aşama ise, dernek kurucularının dernek tüzüğünü hazırlayıp kuruluş bildirimini mahallin en büyük mülki amirine vermeleridir. Bu aşamada dernek tüzel kişilik kazanır ve artık derneklere ilişkin mevzuat hükümleri uygulanır.

TMK m. 59/1 gereği, derneğin kuruluşu için, kurucu üyeler tarafından hazırlanan, dernek kuruluş bildirimi, dernek tüzüğü ve gerekli belgeler yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülkî amirine verilir.⁷⁶

Derneğin kurulması için en önemli konulardan birisi de, dernek tüzüğünün hazırlanmasıdır. Türk Medeni Kanunu'nun 58. maddesinin 1. fıkrasına göre; “*Dernek tüzüğünde derneğin adı, amacı, gelir kaynakları, üyelik koşulları, organları ve örgütü ile*

⁷³ Dural ve Ögüz, s. 239.

⁷⁴ Dural ve Ögüz, s. 239.

⁷⁵ Dural ve Ögüz, s. 285; Dernek kurma işleminin ortak hukuki işlem niteliğinde olduğu yönündeki görüş için bkz. Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 587; Dernek kurma işleminin kendine özgü sözleşme olduğu yönündeki görüş için bkz. Necip Kocayusufpaşaoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 1985, s. 115; aynı yöndeki görüş için bkz. Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s. 166.

⁷⁶ Kuruluş bildirimi ve diğer gerekli belgelere ilişkin ayrıntılı düzenleme için bkz. Dernekler Yönetmeliğinin 5. maddesi.

geçici yönetim kurulunun gösterilmesi” zorunludur.⁷⁷ Ayrıca Dernekler Kanunu’nun 4. maddesinde Türk Medeni Kanunu’ndan daha kapsamlı olarak tüzük içeriğinde bulunması gereken zorunlu hususlar belirlenmiştir. Dernekler Kanunu’nun 4. maddesine göre,

Dernek tüzüğünde belirtilmesi gereken zorunlu hususlar şunlardır;

- “a) Derneğin adı ve merkezi,*
- b) Derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için dernekçe sürdürülecek çalışma konuları ve çalışma biçimleri ile faaliyet alanı,*
- c) Derneğe üye olma ve üyelikten çıkmanın şart ve şekilleri,*
- d) Genel kurulun toplanma şekli ve zamanı,*
- e) Genel kurulun görevleri, yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve şekilleri,*
- f) Yönetim ve denetim kurullarının görev ve yetkileri, ne suretle seçileceği, asıl ve yedek üye sayısı,*
- g) Derneğin şubesinin bulunup bulunmayacağı, bulunacak ise şubelerin nasıl kurulacağı, görev ve yetkileri ile dernek genel kurulunda nasıl temsil edileceği,*
- h) Üyelerin ödeyecekleri giriş ve yıllık aidat miktarının belirlenme şekli,*
- ı) Derneğin borçlanma usulleri,*
- j) Derneğin iç denetim şekilleri,*
- k) Tüzüğün ne şekilde değiştirileceği,*
- l) Derneğin feshi halinde mal varlığının tasfiye şekli” dir.*

Dernekler Kanunu’nun 4. maddesi dernek tüzüğünde bulunması gereken zorunlu hususları belirtmesine rağmen TMK m. 58/3 uyarınca emredici kanun hükümlerine aykırı olmamak şartıyla bu hususlar haricinde hükümlere dernek tüzüğünde yer verilmesi de mümkündür.

⁷⁷ Madde metninde yer alan “*yerleşim yeri, kurucuları*” ibaresi, 4/11/2004 tarihli ve 5253 sayılı Kanunun 38 inci maddesiyle metinden çıkarılmıştır.

Kuruluş bildirimi ve belgelerin doğruluğu ile dernek tüzüğü, en büyük mülkî amir tarafından altmış gün içinde dosya üzerinden incelenir. Kuruluş bildiriminde, tüzükte ve kurucuların hukukî durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edildiği takdirde bunların giderilmesi veya tamamlanması derhâl kuruculardan istenir. Bu istemin tebliğinden başlayarak otuz gün içinde belirtilen noksanlık tamamlanmaz ve kanuna aykırılık giderilmezse, en büyük mülkî amir, yetkili asliye hukuk mahkemesinde derneğin feshi konusunda dava açması için durumu Cumhuriyet savcılığına bildirir. Cumhuriyet savcısı mahkemeden derneğin faaliyetinin durdurulmasına karar verilmesini de isteyebilir. (TMK m. 60)

B. Derneğin Tüzel Kişilik Kazanması

Anayasanın 33. maddesinin 2. fıkrasında, derneklerin tüzel kişilik kazanması için *“kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi”* gerekli ve yeterli olarak düzenlenmiştir. Serbest kuruluş sisteminin bir uzantısı olarak derneklerin tüzel kişilik kazanması da nispeten kolay şekilde gerçekleşmektedir.⁷⁸

Derneğin tüzel kişilik kazanması, dernek kurma iradesinin açıklanması ile mümkün değildir. Anayasa’nın 33. maddesinin 2. fıkrasına uygun şekilde Türk Medeni Kanunu’nun 59. maddesinde de derneğin tüzel kişilik kazanması *“kuruluş bildirimi, dernek tüzüğü ve gerekli belgelerin mahallin en büyük mülki amirine verilmesi”* koşuluna bağlıdır.

Derneğin amacı, Türk Medeni Kanunu’nun 47. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme gereği hukuka veya ahlâka aykırı olmadıkça derneğin tüzel kişilik kazanması kuruluş bildirimi, dernek tüzüğü ve gerekli belgelerin mahallin en büyük mülki amirine verilmesi ile gerçekleşir.

Derneklerin tüzel kişilik kazanma anı, kuruluş bildirimi, dernek tüzüğü ve gerekli belgelerin yerleşim yerindeki en büyük mülki amire verildiği an olarak kabul edilmiştir.⁷⁹

⁷⁸ Yargıtay 10. HD., T. 18.11.1976, E. 1976/3094, K. 1976/7813 sayılı kararında; Tüzük ve gerekli belgelerin mülki amirliğe verilmesi ile derneğin tüzel kişiliğinin kendiliğinden kazanıldığını belirtmiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.10.2021)

⁷⁹ Danıştay 10. Dairesi, T. 10.11.1992, E. 1991/1262, K. 1992/3901 sayılı kararında: *“Hukukumuzda şirketler dışındaki sendika, dernek gibi özel hukuk tüzel kişiliklerinin oluşumu izin koşuluna bağlanmamıştır. Anayasal ve ilgili yasal düzenlemelerde, genel olarak idarenin anılan tüzel kişilikleri*

Dernekler Yönetmeliği'nin 5. maddesi uyarınca bu belgeler mahallin en büyük mülki amirine verildiğinde başvurunun gün, saat ve dakikasını belirtecek şekilde başvuru sahibine “*alındı belgesi*” verilir. Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nun 59. maddesinin 2. fıkrasında, kuruluş bildiriminin içeriği hakkında düzenleme yapılması yönetmeliğe bırakılmıştır.⁸⁰

Türk Medeni Kanunu'nun 60. maddesi, derneklerin kuruluş bildirimi ve gerekli belgeler ile derneğin tüzüğünü inceleyip hukuka uygun olup olmadığı ve zorunlu hususları içerip içermediği konusunda idareye yetki vermiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, dernek kuruluş bildirimi, dernek tüzüğü ve gerekli belgeleri idareye vermekle tüzel kişilik kazanacağı için bu incelemenin ve sonucunun derneğin tüzel kişilik kazanmasına etkisi bulunmamaktadır.⁸¹ İdare altmış gün içerisinde incelemesini tamamlayıp herhangi bir eksiklik veya aykırılık tespit edilmezse sonuç yazı ile derneğe bildirilir ve dernek, dernekler kütüğüne kaydedilir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, dernek, kuruluş bildirimi, dernek tüzüğü ve gerekli belgelerin idareye vermekle tüzel kişilik kazandığından dernekler kütüğüne kaydedilmenin derneğin tüzel kişilik kazanmasında herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.⁸²

II. DERNEKLERİN TÜRLERİ

Dernekleri, kamu yararına çalışan dernekler ve alelade dernekler, ticari işletme işleten dernekler ve işletmeyen dernekler ile dernek ve dernek birlikleri olarak üç başlık altında sınıflandırabiliriz.⁸³

kuruluş ve faaliyetlerine müdahale etmemesi esası benimsenmiştir. Dolayısıyla anılan tüzel kişiliklerin kuruluş ve faaliyetlerine idarenin genel kolluk yetkisini kullanmak suretiyle müdahalesi mümkün değildir. Söz konusu özel hukuk tüzel kişilerinin faaliyetlerinin durdurulmasına, ancak yetkili adliye mahkemesince karar verilebilir.” şeklinde karar vermiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.01.2022)

⁸⁰ Dernekler Yönetmeliğinin 5. maddesinde kuruluş bildirimi ve eklerinin içeriği ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

⁸¹ Dural ve Öğüz, s.289.

⁸² Kılıçoğlu, s. 509.

⁸³ Öğüzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 330-331.

A. Kamu Yararına Çalışan Dernekler-Alelade Dernekler

Dernekler Kanunu'nun 27. maddesinde belirtilen şartları gerçekleştiren dernekler, kamu yararına çalışan dernek olarak faaliyet gösterebilirler. Bu nitelikleri taşımayan alelade derneklere göre kamu yararına çalışan dernekler daha avantajlı şekilde bir kısım ayrıcalıklara sahip olurlar.⁸⁴

Dernekler Kanunu'nun 27. maddesine göre, *“Bir derneğin kamu yararına çalışan derneklerden sayılabilmesi için, en az bir yıldan beri faaliyette bulunması ve derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek üzere girdiği faaliyetlerin topluma yararlı sonuçlar verecek nitelikte ve ölçüde olması”* gerekmektedir.⁸⁵ Bu iki şartı da gerçekleştiren dernek yine aynı maddede belirtildiği üzere Cumhurbaşkanı Kararıyla kamu yararına çalışan dernek niteliğine sahip olur.⁸⁶

Tüm derneklerin özünde kamuya yararlı eylem ve faaliyetlerde bulunmaları gerekir. Ancak tüm derneklerin, Kanun'un aradığı şartlarda kamuya yararlı dernek statüsü elde etmesi de beklenemez. Zira tüm ülke çapında faaliyet göstermesine rağmen *“Polis Emeklileri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği”*ne kamuya yararlı dernek statüsü tanınmamışken sadece belirli bir alanda faaliyet gösterse de kamuya üstün yararı bulunan *“Kanser Araştırma Derneği”*ne kamuya yararlı dernek statüsü tanınmıştır.⁸⁷

Kamu yararına çalışan dernek niteliğinin kazanılması, kaybedilmesi, şartları, yapılacak başvuru ve gerekli belgeler ile diğer usul ve esaslar Dernekler Yönetmeliğinin 48-52 maddelerinde düzenlenmiştir.⁸⁸

⁸⁴ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 333; Dural ve Ögüz, s. 278-279.

⁸⁵ Özsunay, s. 109.

⁸⁶ Dural ve Ögüz, s.276.

⁸⁷ Özsunay, s. 109.

⁸⁸ Kamu yararına çalışan dernek sayılma

Madde 48 – *“Kamu yararına çalışan dernekler, Hazine ve Maliye Bakanlığının ve varsa ilgili bakanlıkların görüşü üzerine, Bakanlığın teklifi ve Cumhurbaşkanı kararıyla tespit edilir.”*

Kamu yararı için aranacak şartlar

Madde 49 – *“Kamu yararına çalışan derneklerden sayılmak için derneğin;*

a) En az bir yıldan beri faaliyette bulunması,

b) Son bir yıl içindeki, 200.000 Türk Lirasını geçen alım ve satım işlemlerinin rekabet koşullarına uygun yapılması,

Dernekler Kanunu’nun 10. maddesinin 1. fıkrasına göre; “Kamu yararına çalışan dernek niteliğinin kazılması durumunda dernekler, tüzüklerinde gösterilen amaçlarını gerçekleştirmek için benzer amaçlı derneklerden, siyasi partilerden, işçi ve işveren sendikalarından ve meslekî kuruluşlardan maddî yardım kabul edip bu kurum ve kuruluşlara da maddî yardımda bulunabilirler” hükmü yer almaktadır.⁸⁹

Kamu yararına çalışan dernekler, 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu’nun 6. maddesi uyarınca Cumhurbaşkanınca belirlenip ilan edilmek şartıyla herhangi bir izne tabi olmaksızın yardım toplama imkânına da sahiptirler.

c) Amacı ve gerçekleştirdiği faaliyetlerin, üyelerinin dışında yerel, ulusal veya uluslararası düzeyde toplumun ihtiyaç ve sorunlarına yönelik çözümler üretecek ve toplumsal gelişmeye katkı sağlayacak nitelikte olması,

d) Yıl içinde elde ettiği gelirin en az yarısının bu amaçla harcanması,

e) Sahip olduğu mal varlığının ve yıllık gelirin tüzüğünde belirtilen amacı gerçekleştirecek düzeyde olması gerekir.

Bu durum, Bakanlık dernekler denetçileri tarafından düzenlenen rapor ile tespit ettirilebilir. Bu nitelikleri taşımadığı tespit edilen dernekler, kamu yararı kararı için, bu tespitin yapıldığı tarihten itibaren üç yıl geçmeden önce yeniden başvuramaz.”

Başvuru ve istenen belgeler

Madde 50 – “Kamu yararına çalışan derneklerden sayılmak isteyen dernekler, aşağıda belirtilen ekler ile birlikte başvurularını mülki idare amirliğine yaparlar.

a) Derneğin kamu yararı yönünden; faaliyeti, yaptığı hizmetler ve gelecekte yapılması düşünülen işler hakkındaki raporu,

b) Derneğin taşınır ve taşınmaz mallarının listesi,

c) Kamu yararına çalışan derneklerden sayılması için yönetim kurulunun aldığı karar örneği.”

Başvurunun değerlendirilmesi

Madde 51 – “Kamu yararına çalışan derneklerden sayılma istekleri, valilik görüşü ile birlikte bir ay içinde Bakanlığa gönderilir. Valilik görüşünde derneğin amacının ve faaliyetlerinin topluma yararlı sonuçlar verecek nitelikte ve ölçüde olup olmadığı ve kamu yararına çalışan derneklerden sayılıp sayılamayacağı açıkça belirtilir.

İlgili bakanlıkların ve Hazine ve Maliye Bakanlığının da görüşü alındıktan sonra, Bakanlığın teklifi ve Cumhurbaşkanı kararı ile dernek, kamu yararına çalışan derneklerden sayılır.

Kamu yararına çalışan derneklerden sayılmaya ilişkin karar Bakanlıkça ilgili valiliğe bildirilir ve valilik tarafından başvuru sahiplerine tebliğ edilir.”

Kamu yararına çalışan dernek statüsünün kaybedilmesi

Madde 52 – “Kamu yararına çalışan derneklerin, denetimler sonunda bu niteliklerini kaybettiği anlaşılırsa; Hazine ve Maliye Bakanlığının ve varsa ilgili bakanlıkların görüşü alınarak, Bakanlığın teklifi ve Cumhurbaşkanı kararıyla haklarında alınan kamu yararına çalışan derneklerden sayılma kararı iptal edilir. Sonuç, Bakanlıkça ilgili valiliğe bildirilir ve valilik tarafından da ilgili derneğe tebliğ edilir.”

⁸⁹ Yürürlükten kaldırılan 2908 sayılı Dernekler Kanunu’nun 61. maddesinin 2. fıkrası şu şekildeydi: “Genel ve Katma bütçeli dairelerle mahalli idareler, kamu iktisadi teşebbüsler ile bunlara bağlı müesseseler ve sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait kuruluşlar, ancak kamu yararına çalışan derneklere... yardım edebilirler.”

Ayrıca kamu yararına çalışan derneklere, Emlak Vergisi Kanunu'nun 14. maddesinin c bendi, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 3. maddesinin a bendi, Damga Vergisi Kanunu'nun ekli tablo Nr. 37 ve Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17. maddesi gereği bazı vergilerden muafiyet tanınmıştır.⁹⁰

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 16. maddesinin 2. fıkrası uyarınca kamu yararına çalışan dernekler, amaçlarına ulaşmak için ticari işletme işletmeler dahi tacir sayılmazlar ve tacir sayılmaya bağlanan sonuçlardan etkilenmezler.

Yukarıda belirtilen ayrıcalıklara karşılık olarak Dernekler Kanunu'nun 27. maddesi gereği kamu yararına çalışan dernekler, en az iki yılda bir denetlenirler.⁹¹ Ayrıca 2443 sayılı Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanun'un 2. maddesinin e bendi gereği; kamu yararına çalışan dernekler, Devlet Denetleme Kurulu tarafından da Cumhurbaşkanı'nın isteği üzerine denetlenirler.

Yapılan denetimler sonucunda, kamu yararına çalışan derneklerin niteliklerini kaybettikleri belirlenirse Cumhurbaşkanı kararı ile kamu yararına çalışan dernek kararı kaldırılabilir.⁹²

B. Ticari İşletme İşleten Dernekler-Ticari İşletme İşletmeyen Dernekler

Dernekler, ekonomik olmayan ideal amaçlarını gerçekleştirmek üzere kurulurlar, ancak derneklerin ekonomik olmayan ideal amaçlarını gerçekleştirmek üzere ticari işletme işletmeleri mümkündür.⁹³ Kazanç paylaşma amacı taşıyan veya üyelerine doğrudan ekonomik fayda sağlamayı hedefleyen kişi toplulukları dernek olarak kurulamazlar. Eğer bu amaçlarla kişilerin bir araya geldiği topluluklar oluşturulmak isteniyorsa ticaret ortaklıkları veya kooperatif kurmak gerekir.⁹⁴

Derneklerin ticari amaçlarla kurulamayacağı kabul edilse de belirli bir meslek veya grubun ekonomik durumlarını ve çıkarlarını korumak için dernek kurulabilir.⁹⁵

⁹⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 334; Dural ve Ögüz, s. 278.

⁹¹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 333.

⁹² Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 333-334.

⁹³ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 331; Akünal, s. 54.

⁹⁴ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 331.

⁹⁵ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 331.

Derneğin kazanç paylaşma dışında bir amacının olması gerekir. Ancak kazanç elde etmek için faaliyette bulunmamak üzere derneklerin ekonomik faaliyette bulunmaları da mümkündür. Alman Medeni Kanunu’nda ekonomik amaçlı dernekler ayrıca düzenlenmiştir.⁹⁶

Derneklerin ticari faaliyetlere doğrudan katılmamaları sebebiyle kuruluşları açısından Devletin müdahalesine tabi olmayan serbest kuruluş sistemi kabul edilmiş ve bu sebeple üyelerin üçüncü kişilere karşı sorumluluğu bulunmamaktadır. Ancak ticaret ortaklıklarında ekonomik hayata doğrudan katılmaları sebebiyle kuruluş aşamasında ticaret siciline tescil zorunluluğu getirilerek alacaklıların ve üçüncü kişilerin korunmasını sağlayacak önlemler alınmıştır.⁹⁷ Bu suretle kanun koyucu nimet – külfet dengesini korumaya yönelik düzenlemeyi hayata geçirmiştir.

Dernek gelirleri, Türk Medeni Kanunu’nun 99. maddesinde, “*üye ödentisi, dernek faaliyetleri sonucunda veya dernek malvarlığından elde edilen gelirler ile bağış ve yardımlar*” olarak belirtilmiştir.⁹⁸ Ancak dernek gelirleri bu maddede sayılanlar ile sınırlı değildir. Dernekler, ideal amaçlarını gerçekleştirmek için ticari faaliyetlerde de bulunabilirler.⁹⁹

İdeal amaçlarını gerçekleştirmek için ticari işletme işleten dernekler ile işletmeyen dernekler arasında derneğin niteliği bakımından önemli bir fark yoktur. Ancak ticari işletme işleten dernekler, Türk Ticaret Kanunu’nun 16. maddesinin 1. fıkrası gereği tacir sayılacak ve yine aynı Kanun’un 18 vd. maddelerde belirtilen tacir sayılmaya bağlı sonuçlara tabi olacaktır.¹⁰⁰ Ayrıca Ticaret Sicili Yönetmeliğinin 52 vd. maddeleri uyarınca işletilen ticari işletmenin ticaret siciline kaydedilme zorunluluğu bulunmaktadır. Ticari işletme işletse dahi tacir sayılmaya bağlı sonuçlara tabi olmayan kamu yararına

⁹⁶ BGB § 22.

⁹⁷ Dural ve Öğüz, s. 280; Akünal, s. 54-55; Serozan, s. 59.

⁹⁸ Kılıçoğlu, s. 537.

⁹⁹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 331.

¹⁰⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 332.

alışan dernekler de Ticaret Sicili Yönetmeliğinin 58 vd. maddeleri gereğİ ticari işletmelerini ticaret siciline kaydetmek zorundadırlar.¹⁰¹

Son olarak belirtmek gerekir ki, derneğin ticari faaliyeti, ticari işletme işletilmesi niteliğinde değilse, örneğın sürekli nitelik taşımadan ticari işlemlerin yapılması veya faaliyetin ticari işletme boyutuna ulaşmaması halinde dernek tacir sayılmayacağı gibi ticaret siciline tescil zorunluluğu da söz konusu olmaz.¹⁰²

C. Dernek-Dernek Birlikleri

Türk Medeni Kanunu’nun 96. ve 97. maddeleri uyarınca derneklerin, federasyon, federasyonların da konfederasyon şeklinde üst kuruluş oluşturmalarına izin verilmiştir.¹⁰³ Dernekler Kanunu 2/b.g maddesi federasyon ve konfederasyonları “*üst kuruluş*” olarak nitelendirmektedir.

Türk Medeni Kanunu’nun 96. maddesinin 1. fıkrasına göre; “*kuruluş amaçları aynı olan en az beş derneğin, amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmeleri ile federasyon kurmaları*”, Türk Medeni Kanunu’nun 97. maddesinin 1. fıkrasına göre de; “*kuruluş amaçları aynı olan en az üç federasyonun, amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmeleri ile konfederasyon kurmaları*” mümkündür.¹⁰⁴

Dernekler Kanunu’nun 2. maddesinin g bendine göre ise, “*dernekler, federasyon ve federasyonlarında da konfederasyon olarak bir araya gelmeleri haricinde başka biçimde örgütlenemezler*” şeklindedir. Dernekler Kanunu’nun 8. maddesinin 2. fıkrasına göre de; “*federasyonlar ve konfederasyonlar temsilcilik dışında her ne ad altında olursa olsun, başka bir örgüt kuramazlar*” hükmü yer almaktadır.

¹⁰¹ Mevzuat hükümlerinden anlaşılması gereken ticari işletme işleten derneklerin kendisini değil işlettiğı ticari işletmeyi ticaret siciline kaydetme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu hususta bkz. **Özsunay**, s. 107; **Dural ve Öğüz**, s.281.

¹⁰² **Dural ve Öğüz**, s.281; **Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir**, s.332.

¹⁰³ **Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir**, s. 334.

¹⁰⁴ Eski Medeni Kanun döneminde federasyon ve konfederasyon şeklinde örgütlenmeye ilişkin düzenleme bulunmamaktaydı. Dernekler Kanunu’nun 34. maddesinin 4748 sayılı yasa ile değişiklikten önceki halinde de kamu yararına çalışan en az üç derneğin bir araya gelerek federasyon şeklinde örgütlenmelerine imkan tanıyordu. Mevcut yasal düzenlemelerin bu anlamda daha kapsayıcı ve örgütlenme özgürlüğünü destekleyici mahiyette olduğunu söylemek mümkündür.

Federasyonlar ve konfederasyonların tüzel kişilik kazanmaları, tüzüklerinin, gerekli belgelerinin ve kuruluş bildirimlerinin en büyük mülkî amire verilmesiyle olur. (TMK m. 96/3 ve TMK m. 97/3) Dernekler Yönetmeliğinin 9 ve 11. maddeleri arasında federasyonların ve konfederasyonların kurulma şekli ile gerekli belgeler detaylı olarak belirtilmiştir.¹⁰⁵ Derneklerde olduğu gibi Türk Medeni Kanunu'nun 96. maddesinin 2. fıkrası uyarınca federasyonların ve 97. maddesinin 2. fıkrası uyarınca konfederasyonların tüzükleri bulunmak zorundadır.¹⁰⁶

Dernekler, Türk Medeni Kanunu'nun 98. maddesi gereği çatısı altında bulundukları federasyonda, federasyonlar da çatısı altında bulundukları konfederasyonda en az üç üye ile temsil edilirler. Temsilci olacak kişiler, ilgili dernek ya da federasyonun genel kurulu tarafından seçim yoluyla belirlenir.¹⁰⁷

Son olarak, Dernekler Kanunu'nun 8. maddesinin 1. fıkrası gereğince federasyon üye sayısı beş dernekten ve konfederasyonun üye sayısı ise üç federasyondan daha az sayıya düşerse ve bu eksiklik üç ay geçmesine rağmen tamamlanamazsa kendiliğinden sona erme hükümleri uygulama alanı bulur.¹⁰⁸

III. DERNEKLERİN ORGANLARI VE DERNEK ÜYELİĞİ

A. Organları

Derneğin organları, kanun ve dernek tüzükleri gereği derneğin faaliyetlerini sürdürmesi için oluşturulan kişi topluluklarıdır.¹⁰⁹ Türk Medeni Kanunu'nun 72. maddesinin 1. fıkrası ve Dernekler Kanunu zorunlu organ olarak, genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulunu düzenlemişlerdir.

Dernek tüzüklerinde ise, zorunlu organ dışında başkaca organlara yer verilmesi imkân dâhilindedir.¹¹⁰ Derneklerde, genellikle, onur kurulu, danışma kurulu, yayın ve

¹⁰⁵ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 335.

¹⁰⁶ Kılıçoğlu, s. 536.

¹⁰⁷ Kılıçoğlu, s. 536.

¹⁰⁸ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 335.

¹⁰⁹ Dural ve Ögüz, s. 317.

¹¹⁰ Dural ve Ögüz, s. 317.

araştırma kurulu gibi seçimlik kurullara yer verildiği görülmektedir.¹¹¹ Ancak her ne kadar dernek tüzükleri ile seçimlik organ oluşturulması mümkün ise de zorunlu organların görevleri, Türk Medeni Kanunu'nun 72. maddesinin 2. fıkrası gereği seçimlik olarak oluşturulan organlara devredilemezler.

1. Genel Kurul

Genel kurul, Türk Medeni Kanunu'nun 73. maddesindeki düzenleme gereği derneğin en üst kuruludur ve dernek üyelerinin tamamından oluşmaktadır. Genel kurul, derneğin özünü teşkil ettiği gibi derneğin varlığını da oluşturur.¹¹²

Genel kurulun, diğer zorunlu organlardan en önemli farkı, diğer organlar seçim ile iş başına gelirken genel kurul herhangi bir seçime gerek olmaksızın kendiliğinden ve kanun gereği oluşur.¹¹³

Genel kurul, derneğin karar organı olarak görev yapar ve belirlenen usullere göre çağrı yapılarak üyelerin katılımı ile genel kurul kararlarını alır. Genel kurul, dernek üyelerinin iradelerini açıklayarak derneğin iradesinin oluşturulmasına ve dernek faaliyetlerinin devam ettirilmesine katılımı sağlar.¹¹⁴

Dernek üyelerinin yazılı olarak aldıkları kararlar ile çağrı usulüne uyulmaksızın bir araya gelerek aldıkları kararlar Türk Medeni Kanunu'nun 76. maddesi uyarınca geçerli olarak kabul edilmiştir. Ancak Türk Medeni Kanunu'nun 76. maddesinin 2. fıkrası gereği bu kararlar olağan genel kurul toplantısı yerine geçemez.

Dernek, genel kurulunun karar alabileceği konulardaki tek sınırlama, kanun ve tüzükler ile başka bir organa karar verme yetkisinin devredilemeyecek olmasıdır. Genel kurul, denetleme ve danışma yetkisine de sahiptir. Genel kurul, Türk Medeni Kanunu'nun 80. maddesindeki düzenleme gereği derneğin diğer organlarını her zaman denetleyebildiği gibi haklı sebeplerle bu organları görevden de alabilir. Benzer şekilde

¹¹¹ Özsunay, s. 170.

¹¹² Özsunay, s. 170; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 372; Akünal, s. 84.

¹¹³ Dural ve Ögüz, s. 317.

¹¹⁴ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s.372; Akünal, s. 84.

Türk Medeni Kanunu'nun 80. maddesi gereği genel kurul, üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma konusunda da nihai kararı veren organ olarak görev yapar.

Genel kurul, Dernekler Yönetmeliği m. 12 uyarınca olağan ve olağanüstü olmak üzere iki şekilde toplanabilir. Genel kurul toplantılarına ilişkin Türk Medeni Kanunu'nda ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir.¹¹⁵

Olağan toplantıların ne zaman yapılacağı konusu dernek tüzüğünde düzenlenmelidir. (DK m. 4/d) Ancak bu süre en geç üç yılda bir olmalıdır. (TMK m. 74/2) Olağan genel kurul toplantısının yapılacağı zaman önceden belirli olduğu için, yönetim kurulu, dernek üyelerini toplantıya çağırmalıdır. (TMK m. 74/1)

Dernek, olağan genel kurul toplantısını üst üste iki kez yapamaz ise, dernek kendiliğinden sona erer ve her ilgili derneğin sona erdiğinin tespitini sulh hukuk mahkemesinden talep edebilir. (TMK m. 87)

Derneğin olağanüstü toplantıları ise, yönetim kurulu veya denetim kurulunun gerekli gördüğü durumlarda ya da dernek üyelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine yapılır. (TMK m. 75/1) Dernek tüzüğü ile olağanüstü toplantı için gerekli olan üyelerin beşte birinin yazılı isteği şartının azaltılması mümkündür ancak artırılması mümkün değildir. (TMK m. 75/1) Örneğin, bu oran beşte bir yerine onda bir çoğunluk olarak düzenlenebilirken üçte bir olarak düzenlenemez.

Derneğin olağan veya olağanüstü genel kurul toplantısını gerçekleştirebilmesi için dernek üyelerini toplantıya çağırma yetkisi, TMK m. 75 ve 77 uyarınca dernek yönetim kuruluna aittir. Derneğin başka bir organın dernek genel kurulunu toplantıya çağırma yetkisi yoktur.¹¹⁶ Dernek genel kurulunu toplantıya çağırın yönetim kurulu, genel kurulu en az on beş gün önceden toplantıya çağırıp toplantı yeri ve saati ile gündem konuları hakkında bilgiler verir. (TMK m. 77)

Genel kurul toplantısının yapılabilmesi için toplantı yeter sayısı, ilk toplantı için, üye tam sayısının salt çoğunluğudur. Eğer ilk toplantıda bu çoğunluk sağlanamaz ise, yönetim ve denetleme kurulu üyelerinin sayısının en az iki katı kadar üyenin ikinci

¹¹⁵ Dural ve Ögüz, s. 318.

¹¹⁶ Dural ve Ögüz, s. 318.

toplantıya katılması gerekir. (TMK m. 78) Dernek yönetim ve denetleme kurulları için tüzükte farklı bir sayı belirlenmiş ise, bu sayı dikkate alınarak toplantı yeter sayısı belirlenir.¹¹⁷ Örneğin, tüzükte yer alan düzenleme ile en az beş kişi olması gereken yönetim kurulu için on üye, en az üç kişi olması gereken denetleme kurulu için beş üye belirlenmiş ise, ikinci genel kurul toplantısı için gerekli olan sayı on altı değil otuz olacaktır.

Dernek genel kurulu, tüzük değişikliğine yönelik veya derneğin feshine ilişkin karar almak üzere toplanacak ise, toplantı ve karar yeter sayısı farklılaşır. Tüzük değişikliğine yönelik veya derneğin feshine ilişkin gerçekleştirilen, ilk genel kurul toplantısında, en az üçte iki çoğunlukla toplanılması gerekir.¹¹⁸ İlk genel kurul toplantısında üçte iki çoğunluğun sağlanamaması halinde ise, özel bir toplantı yeter sayısı düzenlenmemiştir. Bu durumda genel kurala uygun şekilde hareket edilerek Türk Medeni Kanunu'nun 78. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme gereği yönetim ve denetleme kurulu üyelerinin sayısının en az iki katı üye ile toplantı gerçekleştirilerek tüzük değişikliği veya derneğin feshi konularında karar alınabilir.

Dernek genel kurulu, olağan veya olağanüstü toplantısında karar alabilmesi, Türk Medeni Kanunu'nun 81. maddesi toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğunun oyu gerekir. Dernek üyelerinin oylarının eşit çıkması durumunda ise karar alınamamış olur.¹¹⁹ Ayrıca belirtmek gerekir ki; her üyenin genel kurulda bir oy hakkı vardır.¹²⁰

Toplantı yeter sayısında olduğu gibi tüzük değişikliği ve derneğin feshi konularında karar alınabilmesi için de toplantıya katılan üyelerin üçte ikisinin olumlu oyu gerekir. Bu oran tüzükle artırılabilirken azaltılamaz.¹²¹

Dernek tüzüğünde, bazı önemli konularda karar alınabilmesi için özel çoğunluklar belirlenebilir. Örneğin, üyelikten çıkarma, taşınmaz alımı veya satımı gibi konularda

¹¹⁷ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 376.

¹¹⁸ Türk Medeni Kanunu'nun 80. maddesinin 2. fıkrası gereği, üçte iki toplantı yeter sayısı dernek tüzüğünde artırılabilirken daha düşük bir oran öngörülmesi mümkün değildir.

¹¹⁹ Bülent Köprülü, Medeni Hukuk Genel Prensipler Kişinin Hukuku, İstanbul, Acar Matbaacılık, 1984, s. 517; Akünal s. 91.

¹²⁰ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 616.

¹²¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 616.

toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu yerine üçte ikisi veya dörtte üçü çoğunlukla karar alınması şartı konulabilir.¹²²

2. Yönetim Kurulu

Yönetim kurulu, derneğin kararlarının uygulanması, günlük işlerinin yürütülmesi ve derneğin temsil edilmesi görevlerini yerine getirir.¹²³ Yönetim kurulu dış ilişkilerinde derneği kurul halinde temsil etmektedir. Ancak TMK m. 85/2 uyarınca yönetim kurulu bu yetkiyi bir veya birkaç üyeye ya da üçüncü bir kişiye bırakabilir.

Yönetim kurulu, derneğin en yüksek karar organı olan genel kurul tarafından seçilir. Bu noktada tüzüğe hüküm koymak suretiyle yönetim kurulu üyelerini seçme yetkisini, genel kuruldan alarak farklı bir makama, örneğin diğer yönetim kurulu üyelerine verme imkânının olup olmadığını incelemek gerekmektedir. Türk doktrininde bu husus tartışılmıştır. Akyol, derneklerin iç işlerinin mümkün merteye kanunla düzenlenmemesi gerektiği görüşündedir. Bu nedenle tüzükte açık bir hüküm bulunmak kaydıyla, yönetim kurulunun genel kurul dışında da seçilebileceğini ifade etmektedir.¹²⁴ Dural ve Öğüz ise; “*yönetim kurulunun sadece genel kurul tarafından seçilebileceğini, bu konudaki yetkinin başka bir organa devredilemeyeceğini*” savunmaktadırlar.¹²⁵ Zira Türk Medeni Kanunu’nun 80. maddesinde, genel kurulca görüşülüp karara bağlanacak hususlar arasında “*dernek organlarını seçilmesi*” özel olarak yer almaktadır.¹²⁶ Bu sebeple yönetim kurulu üyelerinin seçilmesi konusundaki yetkinin genel kurul haricinde başka bir organa devredilmesinin mümkün olmadığını söylemek kanaatimizce de daha doğrudur. Ayrıca yönetim kurulu üyelerinin seçilmesi yetkisinin genel kurul haricinde başka bir organa verilmesi dernek üyelerinin iradesinin dernek idaresine yansıtılmasını da engelleyeceğinden bu noktada Dural’ın görüşüne katılmayı daha doğru buluyoruz.

Yönetim kurulu, “*en az beş asil ve en az beş yedek*” üyeden oluşur. (TMK m. 80) Yönetim kurulunun seçimi, genel kurul tarafından gizli oy ile yapılır.¹²⁷ Dernek

¹²² Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 616.

¹²³ Dural ve Öğüz, s. 325; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 622.

¹²⁴ Şener Akyol, Medeni Hukuka Giriş, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006, 2. Bası, s. 219.

¹²⁵ Dural ve Öğüz, s. 325.

¹²⁶ Dural ve Öğüz, s. 325.

¹²⁷ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 619; Derneğin kuruluş aşamasında belirlenen ve derneğin kuruluş belgeleri ile birlikte idareye bildirilen geçici yönetim kurulu seçim ile belirlenmeyebilir. Geçici yönetim

tüzüğünde düzenleme yapılarak yönetim kurulu asil ve yedek üye sayılarının artırılması mümkündür.¹²⁸

Dernek yönetim kurulu üyelerinin dernek üyesi olmasına gerek olup olmayacağı da doktrinde tartışılmaktadır. Doktrindeki baskın düşünceye göre, dernek yönetim kurulu üyelerinin dernek üyesi olmasına gerek olmadığı yönündedir.¹²⁹

Dernek yönetim kurulu üyelerinin görev sürelerinin ne kadar olacağı dernek tüzüğünde belirlenir. Görev süresi dolan yönetim kurulu üyeliği için yerine yedek üyelerden birisi getirilir. Eğer yedek üyenin de boşalan yönetim kurulu üyeliğine getirilmesine rağmen yönetim kurulu üye tam sayısının yarısından aşağı bir sayı ancak elde edilebiliyor ise, mevcut yönetim kurulu üyelerinin veya denetim kurulunun, genel kurulu, yönetim kurulundan boşalan üyeliklere seçim yapılması için toplantıya çağırması gerekir. Eğer mevcut yönetim kurulu üyeleri veya denetim kurulu üyeleri dernek genel kurulunu toplantıya çağırılmaz ise, başvuru üzerine sulh hukuk hâkiminin görevlendireceği üç kişi dernek genel kurulunu yönetim kurulundan boşalan üyeliklere seçim yapılması için toplantıya çağırır. (TMK m. 84/2)

Dernek yönetim kurulu üyelerinin seçilmesine imkân kalmamış ise; dernek kendiliğinden sona ermiş sayılır. (TMK m. 87) Vakıflar için de benzer durum söz konusudur.¹³⁰

Dernek yönetim kurulunun ve üyelerinin, yaptığı işlerden ve aldığı kararlardan dolayı dernek genel kuruluna karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Yönetim kurulu üyeleri, derneğin amacına veya genel kurul ya da yönetim kurulu tarafından alınan

kurulu, dernek organları oluşuncaya kadar dernek işlerini yürütüp derneği temsil eder. Dernekler Kanunu'nun 23. maddesi uyarınca geçici yönetim kurulunun görev süresi en fazla otuz gündür. Bu süre içerisinde genel kurul tarafından yönetim kurulu üyeleri mülki idari amirliğe bildirilir.

¹²⁸ Türk Medeni Kanunu'nun 84. maddesinin 1. fıkrası ile Dernekler Kanunu'nun 4. maddesi de dernek yönetim kurulunun nasıl seçileceği ile asıl ve yedek üye sayılarının tüzükte gösterilmesi gerektiği yönünde düzenlemeye yer vererek üye sayısının artırılabilirliğine işaret etmektedir.

¹²⁹ **Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir**, s. 378; **Özsunay**, s. 211-212; **Öztan**, s. 74; aksi fikirde, **Akünel**, s. 93.

¹³⁰ Yönetim kurulunun oluşmaması durumu vakıflar için de, kendiliğinden sona erme sebebidir. Zira TMK'nın 112. maddesinde, "*Vakfın zorunlu organı olan yönetim organı eksikliğinin süreklilik arz etmesi*" de vakfın kendiliğinden sona ermesi sonucunu doğuracak nitelikte bir sebep olarak sayılmaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 112. maddesi uyarınca, "*mahkeme tarafından vakfın örgütünü ve yönetim tarzını değiştirmesi suretiyle vakfın varlığını sürdürmesi*" mümkündür.

kararlara aykırı yaptıkları iş ve işlemlerinden dolayı vekil gibi sorumluluk taşımaktadırlar.¹³¹ Bu sorumluluk genel kurul tarafından yönetim kurulunun ibra edilmesine kadar sürer.¹³²

Dernek genel kurulu tarafından, tüzükte, işten el çektirme için sınırlamalar bulunsa dahi yönetim kurulunun veya üyelerinin haklı sebeplerle işten el çektirilmesi her zaman mümkündür. (TMK m. 80/2)

3. Denetleme Kurulu

Denetleme kurulu da yönetim kurulu ve genel kurul gibi derneğin zorunlu organlarından biridir ve yönetim kurulu gibi genel kurul tarafından seçilir. Denetleme kurulu, derneğin denetimini sağlamak üzere oluşturulur.¹³³

Denetleme kurulu, en az üç asil ve en az üç yedek üyeden oluşur. (TMK m. 86/1) Bu sayının dernek tüzüğünde yapılacak düzenleme ile arttırılması mümkündür.¹³⁴ Doktrindeki baskın görüşe göre, denetleme kurulu üyelerinin de, yönetim kurulu üyeleri gibi, dernek üyesi olmasına gerek yoktur.¹³⁵

Denetleme kurulunun görev ve yetkilerinin ve derneğin iç denetim şekillerinin dernek tüzüğünde gösterilmesi zorunludur. (DK m. 4) Denetleme kurulu; derneğin, tüzüğünde gösterilen amaç ve amacın gerçekleştirilmesi için sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediğini denetler. Ayrıca defter, hesap ve kayıtların mevzuata ve dernek tüzüğüne uygun olarak tutulup tutulmadığını da kontrol eder. Denetleme kurulu, dernek tüzüğünde tespit edilen esas ve usullere göre ve bir yılı geçmeyen aralıklarla yapmış olduğu denetimlerine ilişkin sonuçları rapor halinde yönetim kuruluna sunar. (DK m. 9/2) Ayrıca bu raporları toplandığında genel kurulun

¹³¹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 380; Serozan, s. 67; Özsunay, s. 219;.

¹³² Dural ve Ögüz, s. 327.

¹³³ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 624.

¹³⁴ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 623.

¹³⁵ Özsunay, s. 211-212; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 378; Öztan, s. 74; aksi fikirde, Akünal, s. 93; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 623.

bilgisine sunar.¹³⁶ Genel kurul da yönetim kurulunu ibra edip etmeyeceğine bu rapora göre karar verir.¹³⁷

Denetleme kurulu üyeleri talep ederlerse, derneğin yönetim yerlerine, müesseselerine ve eklentilerine girebilirler. Yine denetleme kurulu üyelerine dernek ile ilgili her türlü bilgi, belge ve kayıtların da gösterilmesi ya da verilmesi zorunludur. (DK m. 9/3)

Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nun 75. maddesinin 1. fıkrası uyarınca denetleme kurulunun, gerekli görmesi halinde, genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırmasını yönetim kurulundan isteyebilir. Yönetim kurulu bir ay içerisinde genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırılmazsa, denetleme kurulu, genel kurulun toplantıya çağırılması için sulh hukuk hâkimine müracaat edebilir.¹³⁸ Ayrıca denetleme kurulunun, yönetim kurulu üye sayısı, eksilmelerden dolayı üye tamsayısının yarısının altına düşerse, Türk Medeni Kanunu'nun 84. maddesinin 2. fıkrası uyarınca yönetim kurulundan eksilen üyeliklere seçim yapılması için genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi de bulunmaktadır.

Derneklerde, iç denetim esastır. Genel kurul, yönetim kurulu veya denetim kurulu tarafından iç denetim yapılabilir. Ancak bağımsız denetim kuruluşlarına da denetim yaptırılabilir. Genel kurul, yönetim kurulu veya bağımsız denetim kuruluşlarınca denetim yapılmış olması, denetim kurulunun yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır.¹³⁹ (DK m.9/1)

B. Dernek Üyeliği ile Dernek Üyelerinin Hak ve Sorumlulukları

Dernekler, kişi toplulukları olmaları sebebiyle üyelik, dernek kavramı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Derneklerin hukuki varlıklarını devam ettirmeleri üyelerinin varlığına bağlıdır ve derneği oluşturan kişilere üye adı verilir.¹⁴⁰

¹³⁶ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 624.

¹³⁷ Özsunay, s. 222; Serozan, s. 69.

¹³⁸ Denetleme kurulunun isteği üzerine yönetim kurulu tarafından genel kurulun toplantıya çağırılmaması halinde Türk Medeni Kanunu'nun 75/2 maddesinin kıyasen uygulanacağı yönündeki görüş için bkz. Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 624.

¹³⁹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 624.

¹⁴⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 335.

Dernek en az yedi gerçek veya tüzel kişi ile kurulur. (TMK m. 56 ve DK m. 2/a) Alt sınır belirlenmiş olmasına karşın Kanun'da herhangi bir üst sınır belirtilmemiştir. Ancak tüzükte üye sayısının sınırlandırılması olanağı vardır.¹⁴¹

Üyelik şahsa sıkı sıkıya bağlı bir haktır, devredilemez ve miras yoluyla intikal etmez.¹⁴² Üyelik hakları kişinin kendisine tanınmıştır ve bu haklardan kendisi yararlanır.¹⁴³

Anayasanın 33. maddesindeki düzenlemeye göre, hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Madde metninden anlaşıldığı üzere, dernek kurma özgürlüğü gibi derneğe üye olup olmama özgürlüğü de anayasal güvence altına alınmıştır.

Derneğe üye olmak isteyen kişinin yazılı üyelik başvurusu, dernek yönetim kurulunca karara bağlanır. Başvurusu reddedilen kişi bu karara karşı genel kurula itiraz edebilir. Zira üyelik konusunda son karar mercii genel kuruldur ve hiçbir dernek üye kabul etmeye zorlanamaz.¹⁴⁴

Üyelik, dernek ile üye arasında kurulmuş hukuki ilişkidir.¹⁴⁵ Bu hukuki ilişkinin niteliği hakkında doktrinde çeşitli görüşler bulunmaktadır.¹⁴⁶ Bu hukuki ilişkinin, üyenin derneğe katılma beyanını ve derneğin üyeyi dernek üyeliğine kabul beyanını içerir ve kişiler hukukuna özgü bir ilişki olduğunu savunan görüşler¹⁴⁷ olduğu gibi üye ile dernek arasında yapılmış bir sözleşme olduğunu savunan görüş¹⁴⁸ de vardır. Kanaatimizce de, bu ilişkinin sözleşme ilişkisi olduğu görüşü daha doğrudur. Zira üyelik ilişkisi derneğe üye olmak isteyen kişinin üye olması için derneğe sunduğu icap sonrası dernek tarafından

¹⁴¹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 335.

¹⁴² Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 336; Özsunay, s. 228; Dural ve Ögüz, s. 298; Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 13/12/1995, 12889/13636 sayılı kararında; üyeliğin şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu ve ölenin mirasçılara devredilemeyeceğine karar verilmiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 01.08.2021)

¹⁴³ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 337.

¹⁴⁴ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 633.

¹⁴⁵ Engin, Dernek Üyeliği, s.222; Zevkiler, Acabey ve Gökyayla, s. 612; Özsunay, s. 227; Dural ve Ögüz, s.296.

¹⁴⁶ Özsunay, s. 228; Engin, s. 23 vd.

¹⁴⁷ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 336.

¹⁴⁸ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 633.

kabul iradesinin ortaya konulması ile kurulur. Bu ilişki kurulduktan sonra ise; üye için üyelikten kaynaklı belli hak ve yükümlülükler doğmuş olur.

Üyelik ilişkisi kurulduktan sonra üye için hak ve sorumluluklar doğmaya başlar. Üye derneğe katılarak derneğin tüzükteki yükümlülüklerine uymayı kabul etmiş olur. Ayrıca tüzükte belirtilen haklardan yararlanma hakkını da elde eder.¹⁴⁹

Derneğin tüzüğünde belirtilen hak ve yükümlülüklerle tabi olmaya başlamak için gerekli olan dernek üyeliğinin şartları ile dernek üyelerinin hak ve sorumlulukları aşağıda incelenmeye çalışılacaktır.

1. Üyelik Şartları

Dernek üyeliğinin kazanılması iki biçimde meydana gelebilir. İlk olarak derneğin kuruluş aşamasında dernek üyeliği kazanılabilirken ikinci olarak da kurulmuş bir derneğe dâhil olarak dernek üyeliği kazanılabilir. Ancak belirtmek gerekir ki, üyelik statüsü açısından kurucu üyeler ile derneğe sonradan üye olan kişiler arasında herhangi bir fark bulunmaz.¹⁵⁰

a. Kurucu Üyelik Şartları

Dernek kurma hakkı gerçek ve tüzel kişilere tanınmıştır. (TMK m. 56 ve DK m. 2/a) Dernek kurma iradesiyle bir araya gelen kurucu üyelerin fiil ehliyetine sahip olması gerekli ve yeterlidir.¹⁵¹ (TMK m. 57/2) Belirtmek gerekir ki, kurucu üyeler bu sıfatlarını derneğin tüzel kişilik kazanması ile elde ederler.¹⁵²

Kurucu üyelik için, gerçek kişilerde, fiil ehliyetin sahip olmak şart koşulduğundan ayırt etme gücünden yoksun olanlar ile ayırt etme gücüne sahip kısıtlı veya kural olarak ayırt etme gücüne sahip küçükler kurucu üye olamazlar. Aynı şekilde tüzel kişilerde de fiil ehliyeti bulunması şart olduğundan tüzel kişilerin kurucu üye olabilmesi için Türk

¹⁴⁹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 336; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 633.

¹⁵⁰ Dural ve Ögüz, s. 297; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 340.

¹⁵¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 629.

¹⁵² Dural ve Ögüz, s.297

Medeni Kanunu’nun 49. maddesi uyarınca kanun veya kuruluş belgelerine göre gerekli organlarını oluşturarak fiil ehliyeti kazanmış olmaları gerekir.¹⁵³

Türk Silahlı Kuvvetleri ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri hakkında özel kanunlarında getirilen kısıtlamalar dernekte kurucu üye olabilmeye engel teşkil edebilir. Dernekler Kanunu’nun 3. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen bu kısıtlamalara tabi olan kişiler derneklerin kurucu üyesi olamaz.

Dernekler Kanunu’nun 3. maddesinin 3. fıkrası hükmüne göre; *“on beş yaşını bitirmiş ve ayırt etme gücüne sahip küçüklerin çocuk dernekleri kurması ve kurulmuş olan çocuk derneklerine üye olması”* mümkündür. Aynı kanunun aynı maddesinin son fıkrası ise, on sekiz yaşını doldurmuş kişilerin çocuk derneklerinde kurucu veya üye olmalarını yasaklamış olması sebebiyle on sekiz yaşını doldurmamış ayırt etme gücüne sahip küçüklerin sadece çocuk dernekleri kurabilecekleri çıkarımı yapılabilir.¹⁵⁴ Bu konuya ilişkin son olarak belirtmek gerekir ki, on beş ile on sekiz yaş aralığında bulunan çocukların çocuk derneklerinde kurucu üye olabilmeleri yasal temsilcilerinin yazılı iznine tabidir.¹⁵⁵

Yabancı gerçek kişiler ise; Türkiye’de yerleşme hakkına sahip olmak şartıyla dernek kurabilirler. (TMK m. 93)

Dernekte kurucu üye olan kişinin yukarıda belirtilen şartları yerine getirmemesi halinde bu üye olmadan yedi kurucu üye sayısı elde edilebiliyorsa dernek tüzel kişilik kazanabilir. Ancak bu üye olmadan sayı elde edilemiyorsa dernek tüzel kişilik kazanamaz.¹⁵⁶

¹⁵³ Oğuzman, Seliçi, Oktay-Özdemir, s. 340.

¹⁵⁴ Dural ve Öğüz, s. 290

¹⁵⁵ Oğuzman, Seliçi, Oktay-Özdemir, s. 340.

¹⁵⁶ Dural ve Öğüz, s. 291.

b. Üyelik Şartları

Kişiler daha önceden kurulmuş bir derneğe üye olarak da dernek üyesi sıfatını kazanabilirler. Yukarıda da belirtildiği gibi kurucu üyeler ile derneğe daha sonradan üye olan kişiler arasında herhangi bir statü farkı bulunmamaktadır.

Türk Medeni Kanunu’nun 64. maddesinin 1. fıkrasına göre; “fiil ehliyetine sahip her tüzel veya gerçek kişi” derneğe üye olabilir. Derneğe sonradan üye olmak için fiil ehliyetine sahip olmak yeterlidir. Ayırt etme gücüne sahip tüm ergin kişiler derneklere üye olabilirler. Ayırt etme gücü bulunmayanlar, ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar ve kural olarak ayırt etme gücüne sahip küçükler derneğe üye olamazlar.¹⁵⁷

Derneğe sonradan üye olmak isteyen kişinin 18 yaşından büyük olması zorunlu değildir. Zira kanunda böyle bir zorunluluktan bahsedilmemiştir. Bu sebeple kanuni olarak ergin olanlar ile evlenme ile ergin olanlar 18 yaşından küçük olsalar dahi derneğe üye olabilirler.¹⁵⁸

Kurulmuş olan bir derneğe üye olmak, dernek ile üye olmak isteyen kişi arasında bir sözleşmenin yapılmasına bağlıdır. Doktrinde genel kabul edildiği üzere, derneğe üye olmak isteyen kişi ile dernek arasındaki ilişki, sözleşme ilişkisidir.¹⁵⁹ Ancak belirtmek gerekir ki bu sözleşme Borçlar Hukuku anlamında bir sözleşme değil üyelik ilişkisinin kurulmasını sağlayan kişiler hukukuna özgü bir sözleşmedir.¹⁶⁰

Üyelik sözleşmesinin kurulması için, dernek ile üye olacak kişi arasında irade beyanlarının uyuşması gerekir. Derneğe üye olmak isteyen kişinin yazılı olarak başvuruda bulunarak derneğe icapta bulunması ve Türk Medeni Kanun’un 64. maddesinin 2. fıkrası gereği de dernek yönetim kurulunun üye olmak isteyen kişinin talebini kabul etmesi gerekir. Bu şekilde üye ile dernek arasında dernek üyelik sözleşmesi kurulmuş olur.¹⁶¹

¹⁵⁷ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 338.

¹⁵⁸ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 338.

¹⁵⁹ Dural ve Öğüz, s. 297; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 336; Akünal, s. 75; Serozan, Kişiler Hukuku, s. 71; Engin, Dernekler ve Vakıflar, s.31; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 638.

¹⁶⁰ Akünal, s.75; Engin, Dernekler ve Vakıflar, s.32.

¹⁶¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 638.

Derneğe üye olma kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olduğu için bu hakkın kullanılmasında temsilci kullanılması mümkün değildir.¹⁶² Türk Medeni Kanunu'nun 64. maddesinin 2. fıkrasında; yazılı olarak yapılan üyelik başvurusunun en çok otuz gün içerisinde yönetim kurulu tarafından karara bağlanması gerekir. Bu süre içerisinde susma şeklinde herhangi bir karar verilmemesini üyeliğe kabul olarak değerlendiren yazarlar¹⁶³ olduğu gibi kanunda açık bir düzenleme olmadığından susmanın üyeliğe kabul olarak değerlendirilemeyeceğini savunan yazarlar¹⁶⁴ da vardır. Kanaatimizce de Sendikalar Kanunu'nun 22. maddesinin 3. fıkrasında, otuz gün içerisinde reddedilmemiş üyelik başvurusunun kabul edilmiş sayılacağı yönündeki açık hüküm bulunması ve Dernekler Kanunu'nda bu konuda bir düzenleme yapılmamış olması sebebiyle dernek üyeliği için yapılan başvuruya karşı dernek yönetim kurulunun sessiz kalmasının kabul anlamına gelmeyeceğidir.

Derneğin, derneğe üye olmak için başvuruda bulunan kişiyi üye olarak kabul etme zorunluluğu yoktur.¹⁶⁵ Ancak bazen üyeliğe kabul zorunluluğu da olabilir. Bu zorunluluk dernek tüzüğündeki düzenlemelerden kaynaklanabileceği gibi kanun veya dürüstlük kuralından da kaynaklanabilir. Özellikle tekel durumunda bulunan derneklerin sosyal hayattaki etkinlik düzeyleri sebebiyle bu derneklere üye olmak isteyen kişilerin üyelik başvurularının haklı bir sebep olmaksızın reddedilmesi Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinin 2. fıkrasında tanımlanan dürüstlük kuralına aykırıdır.¹⁶⁶

Dernek tüzüğünde olması gereken zorunlu konulardan birisi de üyelik şartlarıdır. Dernek tüzüğünde üyelik şartları belirlenirken üye olacak kişinin mesleğine, üye sayısının belirli bir sayı ile sınırlandırılmasına veya üye olacak kişilerin derneğe üye olan belirli sayıda kişi tarafından önerilmesine yönelik koşullar öngörülebilir.¹⁶⁷

¹⁶² Dural ve Ögüz, s. 298.

¹⁶³ Özsunay, s. 241; Serozan, Tüzel Kişiler, s. 72.

¹⁶⁴ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 343; Aküenal, s. 75; Engin, Dernekler ve Vakıflar, s. 36; Dural ve Ögüz, s. 299.

¹⁶⁵ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 341.

¹⁶⁶ Dural ve Ögüz, s. 300; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 341; Özsunay, Tüzel Kişiler s. 233; Aküenal, s.71; Engin, Dernekler ve Vakıflar s. 52 vd. Meslek ifası için gerekli ise ya da ayrımcı veya tekel uygulama varsa üye kabul etme zorunluluğunun olacağı yönündeki görüş için bkz. Serozan, Tüzel Kişiler, s. 71.

¹⁶⁷ Dural ve Ögüz, s.301.

Dernekler Kanunu'nun 3. maddesinin 3. fıkrasına göre; “*on beş yaşını tamamlamış ve ayırt etme gücüne sahip küçükler*” çocuk derneklerine üye olabilirler.

Dernekler Kanunu'nun 3. maddesinin 2. fıkrası; “*on iki yaşını doldurmuş çocukların yasal temsilcilerinin izni ile çocuk derneklerine üye olabilmelerini*” düzenlemektedir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere, on iki yaşını doldurmuş küçükler, yasal temsilcilerinin rızası varsa sadece çocuk derneklerine üye olabilirler.

Çocuk derneklerine üye olmak isteyen, on iki ile on beş yaş aralığında bulunan çocuklar, yasal temsilcilerinin yazılı izni bulunsada, çocuk derneklerinde kurucu üye olamazlar. Bu yaş aralığındaki çocukların kurulmuş olan çocuk derneklerine üye olabilmeleri mümkün iken kurulmuş olan diğer derneklere üye olabilmeleri mümkün değildir.¹⁶⁸

Dernek üyeliği, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olduğu için bu hakkın temsilci vasıtasıyla kullanılması imkânı bulunmamaktadır.¹⁶⁹ Üyenin ölümü, gaipliğine karar verilmesi, sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybetmesi veya kısıtlanması durumunda, üyelik ilişkisi kendiliğinden sona erecektir.

Dernek üyeliği, üye olmak için gerekli olan şartların kaybedilmesi halinde kendiliğinden sona erebileceği gibi üyesinin istifası veya ihracı ile de son bulabilir.¹⁷⁰

2. Dernek Üyelerinin Hak ve Sorumlulukları

a. Hakları

Dernek üyeleri, dernek ile olan ilişkilerinde belli haklara sahiptirler. Derneğe üye olan kişiler, kanundan veya dernek tüzüğünde yazılı olmasından ya da dernek organının aldığı kararlardan dolayı bazı haklara sahip olurlar.¹⁷¹ Bu haklar, kişiye sıkı sıkıya bağlı

¹⁶⁸ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 338.

¹⁶⁹ Dural ve Ögüz, s. 298.

¹⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 356-362.

¹⁷¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 639.

haklardandırılar.¹⁷² Bu sebeple üyelikten doğan haklar diğer kişilik hakları gibi rehnedilemez ve haczedilemezler.¹⁷³

i. Katılma

Katılma hakkı, derneğe üye olan kişinin, dernek yönetimine ve derneğin iradesinin oluşmasına dâhil olmasını ifade etmektedir.¹⁷⁴ Katılma hakkı, dernek üyesine genel kurulda görüşülen konularda fikir, görüş ve kanaatlerini açıklama hakkı sunar.¹⁷⁵

Dernek üyeleri derneğin iradi veya zorunlu organlarına seçilmek üzere aday olabilirler. Ayrıca her üye genel kurulun doğal üyesi olması sebebiyle de dernek yönetim ve idaresine katılmış olur.¹⁷⁶

Katılma hakkının en önemli görünüş biçimi dernek üyesinin oy hakkını kullanmasıdır. Dernek üyesi, genel kurula katılıp görüşlerini açıklayarak oy hakkını kullanır. Bu şekilde derneğin idaresinde ve gelişmesinde söz sahibi olur.¹⁷⁷ Dernek üyelerinin katıldıkları genel kurul toplantılarında bir oy hakkı vardır¹⁷⁸ ve bu haklarını temsilci vasıtasıyla kullanamazlar.¹⁷⁹ (TMK m. 69/1)

Dernek üyeleri, bazı durumlarda oy haklarını kullanamayabilirler. Üyeler, kendisi veya aralarında akrabalık ilişkisi bulunan eşi, üstsoyu ya da altsoyu ile dernek arasında hukuki işlem veya çekişmeye neden olacak kararlarda oy kullanamazlar.¹⁸⁰ (TMK m. 82)

¹⁷² Dural ve Ögüz, s. 312; Akünal, s. 77; Özsunay, s. 255; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 343; Serozan, s. 73; Öztan, s. 93.

¹⁷³ Dural ve Ögüz, s. 312.

¹⁷⁴ Konuya ilişkin olarak Dernekler Kanununun 3.maddesinin 4.fıkrasında özel kısıtlama hali mevcuttur. Madde metnine göre; on iki yaşını tamamlamamış çocuklar, çocuk derneklerine üye olsalar dahi bu derneklerde yönetim ve denetim organlarında yer alamazlar.

¹⁷⁵ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 640.

¹⁷⁶ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 640.

¹⁷⁷ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 640.

¹⁷⁸ Türk Medeni Kanunu'nun 68. maddesinin 1. fıkrası gereği, Bazı üyelerin oy hakkında üstünlük sağlanmasına yönelik tüzük hükümleri eşitlik ilkesine aykırı olduklarından dolayı geçersiz kabul edilmektedir. Ancak Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 16.02.1976 tarih 8063/9033 sayılı kararında; dernek tüzüğü ile ancak aidatlarını ödeyen üyelerin oy hakkında sahip olacağına ilişkin düzenleme yapılması eşitlik ilkesine aykırı olarak değerlendirilmemiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 17.09.2021)

¹⁷⁹ Kanuni düzenleme ile genel kurulda oy kullanma hakkının temsilci vasıtasıyla kullanılmasının engellenmesi, dernekte azınlık durumunda bulunan kişilerin dernek yönetiminde etkili olmasının önlenmesi amacını taşımaktadır. Bkz. Serozan, s. 73.

¹⁸⁰ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 641.

Böyle bir durumda dernek üyesi oy kullanırsa, bu oyun geçersiz sayılması halinde kararın sonucunun değişecek olması halinde bu üyenin kullandığı oyun iptali istenebilir.¹⁸¹ (TMK m. 83)

Dernek üyelerinin oy hakkının kısıtlanması sadece dernek ile üçüncü kişiler arasındaki ilişkilerde söz konusu olabilir. Derneğin kendi iç işleyişine ilişkin konular, dernek üyesi ile ilgili olsa dahi, dernek üyesi oy hakkını serbestçe kullanır. Örneğin, derneğin yönetim kuruluna aday olan üye, yönetim kurulu seçiminde oy hakkını kullanabilir.¹⁸²

Dernek üyelerinin beşte biri tarafından talep edilmesi halinde dernek genel kurulunun toplantıya çağırılması da katılma hakkı kapsamındadır. Ayrıca daha önceden genel kurul gündeminde bulunmasa dahi genel kurulda hazır bulunan üyelerin onda biri tarafından görüşülmesi istenilen hususların gündeme alınarak görüşülmesi dernek üyelerinin toplu şekilde katılma haklarını kullanmalarını sağlar.¹⁸³

ii. Yararlanma

Yararlanma hakkı, dernek üyesinin, derneğin faaliyetlerinden istifade etmesi olarak özetlenebilir. Derneğe ait tesislerden yararlanma hakkı da yararlanma hakkı kapsamında değerlendirilmektedir.¹⁸⁴ Örneğin, derneğin lokaline girme, kütüphanesinde ders çalışma, lokantasında yemek yeme veya tesislerinde konaklama yararlanma hakkı kapsamındadır.¹⁸⁵

Dernek üyelerinin yararlanma hakkı, sübjektif kıstaslara bağlı olarak sınırlandırılmaz. Ancak objektif kıstaslar kapsamında sınırlandırma yapılması mümkündür. Örneğin, derneğe ait otelde konaklamak isteyen dernek üyelerine ancak aidatlarını ödemiş olması halinde indirimli olarak kalabileceklerine ilişkin sınırlandırma yapılması mümkündür. Benzer şekilde bazı tesislerin belli kıstaslara sahip dernek

¹⁸¹ Özsunay, s. 262; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 345; Ballar, s. 460; Haluk N. Nomer, Kişi Birliklerinde Genel Kurul Kararlarının Geçersizliğine İlişkin Temel Esaslar, İstanbul, Beta Kitabevi, 2008, s. 37.

¹⁸² Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 346.

¹⁸³ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 346.

¹⁸⁴ Dural ve Ögüz, s. 313.

¹⁸⁵ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 346.

üyelerine açılması veya tesislerden faydalanma karşılığında ödeme yapılması gibi şartlar da belirlenebilir.¹⁸⁶

iii. Korunma

Dernek üyeleri, dernek ile aralarında bulunan üyelik ilişkisinden dolayı meydana gelen durumunun ve derneğin amacının korunmasını sağlayabilirler.¹⁸⁷ Dernek organlarının faaliyetleri sebebiyle her üye genel kurulda itiraz hakkını kullanabilir.¹⁸⁸

Korunma hakkı, derneğin amacının korunmasını sağlama hakkını da kapsadığından, dernek üyesi olan kişiler, derneğin amacının değiştirilmesini engelleme hakkına da sahiptirler. Dernek amacının değiştirilmesi konusunda muhalif olan her üye, amacın değiştirilmesine ilişkin karara karşı iptal davası açabilir. (TMK 83) Ayrıca derneğin amacının değiştirilmesine muhalif kalan üyenin derhal dernek üyeliğinden çıkma hakkı da bulunmaktadır. (TMK m. 66) Zira kimse dernekte üye kalmaya zorlanamaz ve istifa hakkı da korunma hakkı kapsamındaki haklardandır.¹⁸⁹

Dernek üyeleri, katılma hakkı kapsamında, genel kurul kararları dışındaki kararlara karşı, dernek iç denetim yollarını tükettikten sonra, mahkemeye itiraz edebilirler. Dernek üyesi diğer organların verdikleri kararlara karşı önce genel kurula şikâyet hakkını kullanır, daha sonra genel kurul kararını da beğenmezse mahkemeye başvurur.¹⁹⁰

Dernek üyesinin itiraz hakkını kullanabilmesi için kararın alınmasında olumlu oy kullanmamış olması ya da kararın alındığı toplantıya katılmamış olması gerekir. Aksi halde kararın alındığı toplantıya katılıp olumlu oy kullanan üye, itiraz hakkını kullanamaz.¹⁹¹

¹⁸⁶ Objektif kriterler ile yararlanma hakkının sınırlanmasının eşitlik ilkesine aykırı olmadığına yönelik bkz. Akünel, s. 78; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 346-347.

¹⁸⁷ Dural ve Ögüz, s. 314; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 347.

¹⁸⁸ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 348.

¹⁸⁹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 348.

¹⁹⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 348.

¹⁹¹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 352.

b. Sorumlulukları

Dernek üyeliği, derneğe üye olan kişilere bazı haklar sağladığı gibi belirli sorumluluklar da yüklemektedir. Bu sorumluluklar kanundan doğan sorumluluklar olabileceği gibi dernek tüzüğündeki düzenlemeler gereği de olabilir.¹⁹²

Dernek ile üye arasında kurulan hukuki ilişki sebebiyle maddi veya gayri maddi nitelikte sorumluluklar doğabilir. Maddi nitelikte sorumluluklara örnek olarak aidat ödeme sorumluluğu verilebilir. Sadakat borcu ve amaca uygun davranma sorumluluğu da gayri maddi yükümlülüklerdir.¹⁹³

Dernek üyeleri, belirlenen sorumluluklara uygun hareket etmezse bazı yaptırımlarla karşılaşabilirler. Örneğin, aidat borcunu ödemeyen dernek üyesinin cebri icra yoluyla karşılaşması mümkündür. Yine sadakat veya amaca uygun davranma sorumluluklarını yerine getirmeyen üyelerin de uyarma, kınama, üyelikten geçici çıkarma, para cezası vb. cezalar ile karşılaşması da olasıdır.¹⁹⁴ Bu cezalara dernek cezaları adı verilmektedir¹⁹⁵ ve uygulamakla yetkili organ genel kuruldur.¹⁹⁶

Dernek üyelerinin sorumluluklarını yerine getirmemeleri halinde karşılaşacakları en ağır yaptırım ise üyelikten çıkarmadır. Haklı sebeplere dayanılarak dernek üyesinin dernekten çıkarılması (ihraç edilmesi) mümkündür.¹⁹⁷

i. Sadakat

Derneğe üye olan kişilerin, en başta gelen sorumluluklarından biri olan sadakat yükümlüğü, derneğin en önemli unsuru olan amacını gerçekleştirmesi için bağlılığın gösterilmesini ifade etmektedir. Dernek üyeleri, derneğe karşı düşmanca tavırlardan kaçınma, derneğin işleyişine ilişkin kurallara da uyma sorumluluğunu taşırlar.¹⁹⁸

¹⁹² Dural ve Ögüz, s. 314.

¹⁹³ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 352-353.

¹⁹⁴ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 644-645.

¹⁹⁵ Özsunay, s. 279.

¹⁹⁶ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 355.

¹⁹⁷ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 645.

¹⁹⁸ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 353.

Dernek üyeleri, “*dernek düzenine uymak ve derneğe sadakat göstermek*” zorundadır. Dernek üyesi, bilgi ve birikimlerini derneğin amacını gerçekleştirmesi için sarf etmelidir. Dernek üyeleri arasındaki dayanışma ve çalışma ortamını bozmamak ve derneğin amacını tehlikeye düşürmemek de sadakat borcu kapsamındadır.¹⁹⁹

Sadakat yükümlüğünün kapsamını sınırlandırıcı şekilde belirlemek mümkün değildir. Bu yükümlülüğün kapsamı, dernek türüne, amacına ve işleyiş tarzına göre dürüstlük kuralı çerçevesinde belirlenir.²⁰⁰

ii. Aidat Ödeme

Derneğin faaliyetlerine devam edebilmesi ve amacını gerçekleştirebilmesi için en önemli maddi kaynağını üyelerinden alınan aidatları oluşturmaktadır. Türk Medeni Kanunu’nda, dernek üyelerinin aidat ödeme sorumluluğu, ödenti verme borcu olarak düzenlenmiştir.²⁰¹

Dernek üyelerinin aidat ödeme borcunun tüzük ile düzenlenmesi gerekir. (TMK m. 70/5) Ayrıca, tüzükte üyelerce ödenmesi gereken giriş ve yıllık aidat miktarının belirlenme şeklinin de belirtilmesi lazımdır. (DK m. 4/h)

Dernek üyesi tarafından ödenmesi gereken aidat miktarı genel olarak para olarak belirlenir. Nadiren de olsa para ile ölçülebilir bir mal veya eşya verme ya da yapma şeklinde edimler belirlenmesi de olasıdır.²⁰²

Derneklere üye olmak için alınan giriş aidatı veya giriş parası niteliğinde verilen para aidat kavramı içerisinde değerlendirilmemektedir. Giriş parası, derneğe üye olmak isteyen kişi tarafından derneğe yapılan bağışlama olarak düşünülmektedir.²⁰³

¹⁹⁹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 644.

²⁰⁰ Dural ve Öğüz, s. 315.

²⁰¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 643.

²⁰² Özsunay, s. 275; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 354; Akünal, s. 79.

²⁰³ Özsunay, s. 276; Serozan, s. 74.

iii. Amaca Uygun Davranma

Dernek üyesi olan kişiler, derneğin amacı ile uygun davranışlarda bulunmak zorundadırlar. Aynı zamanda üyeler, derneğin amacını gerçekleştirmesi için katkı sağlayıp dernek yönetim ve faaliyetlerine katılmalıdırlar.²⁰⁴

Derneğin amacına tamamen zıt olan başka bir derneğe üye olmamak, derneğin amacına aykırı söz ve eylemlerden kaçınmak, derneğe karşı harekete geçmemek, derneğin amacına yakın hayat tarzı sürdürmek ve amaca uygun davranışlar sergilemek de amaca uygun davranma yükümlülüğünün gereğidir.²⁰⁵

Dernek üyeleri, derneğin amacını gerçekleştirmesine katkı sağlamak zorunda oldukları gibi derneğin amacını gerçekleştirmesini engelleyici tutum ve davranışlardan da kaçınmalıdırlar.²⁰⁶

IV. DERNEKLERİN FAALİYETLERİ VE DENETLENMESİ

Dernekler, tüzüklerinde belirtilen amaçları gerçekleştirmek üzere her türlü faaliyetlerde bulunabilirler.²⁰⁷ Dernekler, ideal amaçlarına ulaşmak için siyasi partilerden, meslek kuruluşlarından, benzer amaçlı derneklerden ya da sendikalardan maddi yardım alabilirler ve bu kurumlara maddi yardım sağlayabilirler. (DK m. 10/1)

Dernekler, yurt dışında bulunan kişi, kurum veya kuruluşlardan da yardım alabilirler. Ancak yardım almadan önce mülkî idare amirliğine bildirimde bulunulması ve eğer nakdi yardım alınacak ise banka kanalıyla alınması gerekir. (DK m. 21) Aksi halde banka dışı aktarılan paranın yüzde yirmi beşi oranında dernek yöneticisine idari para cezası uygulanır. (DK m. 32/1-c)

Derneklerin kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte yürüttükleri ortak projeler kapsamında, ilgili kamu kurum veya kuruluşundan proje maliyetinin yarısına kadar aynî veya nakdî yardım alması mümkündür. (DK m. 10/2) Örnek olarak, Veremle Savaş

²⁰⁴ Özsunay, s. 271. Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 645.

²⁰⁵ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 645.

²⁰⁶ Dural ve Ögüz, s. 315.

²⁰⁷ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 382.

Derneğin Sağlık Bakanlığı ile ortak aşı çalışması yapması halinde Bakanlık tarafından bu proje masraflarının yüzde ellisi karşılanabilir.

Genel kurulun yetki vermesi durumunda yönetim kurulu, karar alarak taşınmaz olabilir ya da derneğe ait taşınmazları satabilir. Ancak edinilen taşınmazlar, taşınmazın tapuya tescil edildiği tarihten sonra bir ay içerisinde mülkî idare amirliğine bildirilmelidir. (DK m. 22/1)

Dernekler amaçlarını gerçekleştirmek için izin alarak tesis kurabilirler. Bu kapsamda dernekler, eğitim ve öğretim faaliyetleri için yurt ve pansiyon ya da üyeleri için lokal²⁰⁸ açıp lokalde alkollü içki kullanırlar. Ancak yurt, pansiyon veya lokal gibi yerlerin açılması ve işletilmesi mülkî idare amirinden izin alınmasını gerektirir. (DK m. 26)

Dernekler Kanunu'nun 30. maddesi uyarınca derneklerin aşağıda belirtilen faaliyetlerde bulunmaları ise yasaktır;

“a) Tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları dışında faaliyette bulunamazlar.

b) Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla kurulamaz.

c) Askerliğe, millî savunma ve genel kolluk hizmetlerine hazırlayıcı öğretim ve eğitim faaliyetlerinde bulunamaz, bu amaçları gerçekleştirmek üzere kamp veya eğitim yerleri açamazlar. Üyeleri için özel kıyafet veya üniforma kullanamazlar”.

Derneklerin yürüttükleri faaliyetler, hukuk düzeninin sınırları içerisinde olmalıdır.²⁰⁹ Faaliyetler denetleme kurulu tarafından iç denetime²¹⁰ tabi iken Devlet organları tarafından da dış denetime tabidir.²¹¹

²⁰⁸ Lokallerin açılma şartları ve işletme usulleri ile denetlenmesi Dernekler Yönetmeliğinin 56-71 maddeleri arasında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

²⁰⁹ **Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir**, s. 382.

²¹⁰ Derneklerin iç denetimine ilişkin bilgiler için bkz. III.bölüm 3.A.3.Denetim Organı.

²¹¹ **Dural ve Ögüz**, s. 331.

Dernekler Kanunu, derneklerin Devlet tarafından denetlenmesi esasını kabul etmiştir, ancak eski kanun dönemine göre daha gevşek bir düzenlemeye tabi tutmuştur.²¹² Ancak eski kanun döneminde de olsa Yargıtay, *“idare tarafından görevlendirilen kişiler tarafından yapılan denetimde, derneğin kahvehane görünümünde olduğuna dair düzenlenen tutanağın derneğin yasak ve sınırlamalara aykırı faaliyette bulunduğunu göstermeyeceğine”* karar vermiştir.²¹³

Dernekler, yılsonu itibariyle faaliyetleri, gelir ve gider işlemleri ile bunların sonuçlarına ilişkin düzenleyecekleri beyannameleri her yıl nisan ayının bitimine kadar mülkî idari amirliğe vermek zorundadırlar. (DK m. 19/1) İl Dernekler Müdürlüğü tarafından yapılan denetimde, derneğin yılsonu hesap kayıtlarının kapatılmaması, dernek alındı belgesi kayıt defterine makbuzların kaydedilmemesi, gelir toplama yetkisi olmamasına rağmen makbuz düzenlenerek gelir toplanması ve huzur hakkı ödemelerinin usulsüz olarak yapılması hususları dernek başkanının cezai sorumluluğuna neden olur.²¹⁴

İçişleri Bakanının ya da mülkî idare amirinin gerekli görmesi durumunda, kolluk görevlileri görevlendirilmeksizin dernekler denetlenebilir. Bu denetimlerde, derneklerin, tüzüklerinde gösterilen amaçlara uygun faaliyet yürütüp yürütmedikleri ile defter ve kayıtları usulüne göre tutup tutmadıkları incelenir. Ancak bu denetimler, mesai saatleri içinde yapılmalıdır. (DK m. 19/2) Bu düzenleme ile baskın biçiminde denetimin engellenmeye çalışıldığı söylenebilir.²¹⁵

Dernek gelirlerinin tahsilinde kullanılan alındı belgelerinin üzerinde ödenti veya başışta bulunan gerçek kişilerin T.C. Kimlik numaralarının ve tüzel kişilerin vergi numaralarının yazılmaması durumu Dernekler Yönetmeliğinin 45.maddesindeki düzenleme ve Dernekler Yönetmeliğinin ekinde yer alan örnek belge (EK-17)'ye

²¹² Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 385.

²¹³ Yargıtay 2. HD., T. 05.04.2007, E, 2006/13743, K. 2007/5750. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 05.01.2022)

²¹⁴ Yargıtay 15. CD., T. 17.10.2018, E, 2015/12065, K. 2018/6802. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.02.2022)

²¹⁵ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 385-386.

aykırılık teşkil etse de özel bilgi mahiyetinde olan T.C. Kimlik numaralarının veya vergi numaralarının yazılmaması idari yaptırımını gerektirmez.²¹⁶

Dernekler, amaç ve faaliyetleri doğrultusunda hareket edip etmedikleri konusunda ilgili bakanlıklar tarafından da denetlenmektedirler. Buna göre, dini konulu dernekler Diyanet İşleri Başkanlığınca, öğrenci dernekleri Yükseköğretim Kurumunca ve spor dernekleri ile kulüpler de Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünce denetlenirler.²¹⁷

Kamuya yararlı dernek olarak faaliyet gösteren dernekler, 2443 sayılı Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanunun 2. maddesinin e bendi gereği Devlet Denetleme Kurulu tarafından da Dernekler Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca en az iki yılda bir denetlenirler. Ayrıca Devlet Denetleme Kurulu Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 6. maddesine göre de, belirli nedenlerin varlığı halinde kamuya yararlı derneklerin yöneticileri tedbiren görevden uzaklaştırılabilirler.²¹⁸

Denetim esnasında, görevli kişiler tarafından istenilen bilgi, belge ve kayıtların, gösterilmesi ve verilmesi ile yönetim yerleri, müesseseler ve eklentilere girme isteğinin karşılanması zorunludur. (DK m. 19/3)

Denetim sırasında, suç oluşturan fiillerin tespit edilmesi durumunda, mülkî idari amir, durumu Cumhuriyet savcılığına bildirir. (DK m. 19/son) Suç teşkil etmeyen hata ve noksanlıklar var ise Dernekler Kanunu'nun 17. maddesine göre; “*mülki idari amirin*

²¹⁶ Yargıtay 7. CD., T. 10.01.2022, E. 2021/14862, K. 2022/38. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 25.11.2021)

²¹⁷ **Dural ve Ögüz**, s. 331.

²¹⁸ **Görevden uzaklaştırma**

MADDE 6 - “(1) Grup başkanı;

a) Denetlemeler sırasında denetimi güçleştiren veya engelleyen davranışlarda bulunan,

b) Görevde kalması halinde kamu zararını artıracak anlaşılan,

c) Suç delillerini karartacağı anlaşılan,

ç) Kamu hizmetinin gerekleri yönünden görevi başında kalmasında sakınca görülen, her kademe ve rütbedeki görevliler hakkında görevden uzaklaştırma tedbiri uygulayabilir veya bu tedbirin uygulanmasını yetkili makamlara önerebilir.

(2) Görevden uzaklaştırma tedbirine ilişkin gerekçeli yazı, görevden uzaklaştırılanın atamaya yetkili amirine, Kurul Başkanına ve diğer ilgililere bildirilir.

(3) Denetlemeler sırasında görevden uzaklaştırma gerekçesinin ortadan kalkması, denetlemeler sonunda suç işlendiğinin belirlenememesi veya disiplin yönünden memurluktan çıkarma dışında bir ceza önerilmesi halinde, ilgili denetim veya soruşturma grubunca hazırlanacak yazı veya rapor üzerine, görevden uzaklaştırılan, atamaya yetkili amir tarafından derhal görevine başlatılır.

(4) Görevden uzaklaştırma tedbiri uygulamasına ilişkin iş ve işlemler öncelikle tamamlanır.”

yazılı istemi doğrultusunda otuz gün içerisinde bu hata veya eksikliğin giderilmesi” gerekir.

Dernekler Kanunu, idareye, derneğe müdahale edip faaliyetten alıkoyma yetkisi vermemiştir.²¹⁹ Ancak istisnai bazı durumlarda idarenin müdahale yetkisi vardır. Kamu düzeninin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi nedenlerinden birine bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, yine bu nedenlere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda, mülkî idare amirinin yazılı emri bulunmadıkça, kolluk kuvvetleri, dernek ve eklentilerine giremez, arama yapamaz ve buradaki eşyaya el koyamaz. Ancak bu iki sebebe bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan bir durum varsa mülki idare amirinin kararı ile kolluk kuvvetleri müdahale edilebilir.²²⁰

Mülkî idare amirinin verdiği el koyma kararının geçerli olabilmesi yirmi dört saat içerisinde hâkim onayına sunulmasına ve kırk sekiz saat içerisinde de hâkim tarafından karar verilmesine bağlıdır. Hâkim tarafından verilen el koyma kararı, mülkî idare amiri aracılığıyla yazılı olarak derneğe bildirilir. (DK m. 20)

Derneklerin kapatılması ve faaliyetten alıkonulması Anayasa’nın 33. maddesi ve Türk Medeni Kanunu’nun 90. maddesinin 3. fıkrası uyarınca kural olarak mahkeme kararı ile mümkündür. Ancak bazı hallerde derneğin faaliyetten alıkonulması idari kararla olabilir. Anayasa’nın 33. maddesinin 5. fıkrasındaki hükme göre; *“Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.”* düzenlemesi mevcuttur. Bu düzenlemeye göre, belirli şartların varlığı halinde, idare, derneğin faaliyetten alıkonulmasına karar verebilir.

²¹⁹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 385.

²²⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 385.

Derneğin faaliyetten alıkonulması için mutlaka hâkim kararı gereklidir. Derneğin idari kararla faaliyetten men edilmesi, derneğin yönetim işlerinin durduğu ve yönetimsiz kaldığı anlamı da taşımamaktadır.²²¹

Ayrıca yabancı dernekler, “*yetkili merci izni olmadan dernek, şube veya temsilcilik açar ise*” kapatılmasına karar verilir. Dernekler Kanunu’nun 32. maddesinin g bendindeki bu düzenleme gereği dolaylı olarak idarenin fesih kararı gibi sonuç doğuracak işlem gerçekleştirdiği söylenebilir.²²²

²²¹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 385.

²²² Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 660.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DERNEĞİN FESHİ

I. DERNEĞİN SONA ERMESİ VE FESHİ

A. Derneğin Sona Ermesi

Dernekler belli durumların gerçekleşmesi halinde kendiliğinden sona ermiş olur.²²³ Derneğin kendiliğinden sona ermesi hali, dağılması veya infisahı olarak da ifade edilebilir. İnfisah, bir akdin kendiliğinden sona ermesidir. Derneğin sona ermesi, ne genel kurulun ne de derneğin diğer yetkili bir organının ne de hakimin hükmüne gerek kalmadan kişiliğin ve medeni haklardan yararlanmanın son bulması halidir.²²⁴

Derneklerin kendiliğinden sona ermesini, hakiki şahıslarda ölüme benzeten yazarlar mevcuttur.²²⁵ Derneği gerçek kişiye benzetecek olursak dernek kendi elinde olmayan bir sebepten dolayı son bulduğu için kendiliğinden sona ermeyi ölüme benzetebiliriz.

Derneğin sona ermesi halinde herhangi bir karar alınmasına gerek yoktur. Sona erme sebebi ve/veya sebepleri oluştuğunda, işleme gerek olmaksızın, bir makamın ya da bir organın karar alması gerekmeksizin derneğin hak süjesi olma niteliği kaybedilir.²²⁶

²²³ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 651.

²²⁴ Ballar, s. 928.

²²⁵ Velidedeoğlu, Türk Medeni Hukuku, s. 249; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 651.

²²⁶ Dural ve Ögüz, s. 383; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s.387; Özsunay, Tüzel Kişiler, s. 322; Zafer Saka, Teoride ve Uygulamada Dernekler Hukuku, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010, 1. Baskı, s.243; Akipek ve diğerleri, s. 651.

1. Derneğin Sona Erme Sebepleri

Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesinde, derneğin kendiliğinden sona ereceği haller ayrıntılı olarak belirtilmiştir.²²⁷ Türk Medeni Kanunu, amacın gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin imkânsızlaşması, tüzükte belirlenen sürenin sona ermesi, borç ödemede aciz haline düşülmesi, yönetim kurulunun oluşturulamaması veya genel kurul yeter sayısının yokluğundan üst üste iki kez olağan genel kurul toplantısının yapılmaması durumlarını kendiliğinden sona erme sebebi olarak ifade etmiştir. Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nun 62. maddesi gereği, derneğin ilk genel kurul toplantısının altı ay içerisinde yapılmaması ve zorunlu organların oluşturulmaması da kendiliğinden sona erme sebebidir.²²⁸ Derneğin kuruluş bildiriminde bulunmuş olmasına karşın genel kurulun yapılamaması ve organların oluşturulamaması sona erme sebebidir.²²⁹

Kanunda belirtilen kendiliğinden sona erme hallerinin arttırılıp arttırılamayacağı hususuna ilişkin yargı kararlarında belirlilik yoktur. Yargıtay'ın derneğin tüzüğünde belirlediği amacına uygun faaliyetlerde bulunmamasını sona erme nedeni olarak kabul ettiği kararları vardır.²³⁰ Buna karşılık Yargıtay'ın dernekte kumar oynanması sebebiyle derneğin kapatılması için dava açılabilmesi ancak derneğin amaç ve şartlarını kaybettiği gerekçesiyle kendiliğinden sona erme kararı verilemeyeceği yönünde²³¹ verdiği kararlar da bulunmaktadır.

²²⁷ Serap Helvacı ve Fulya Erlüle, Medeni Hukuk, 3. Baskı, İstanbul 2014, s. 127; Kılıçoğlu, s. 529.

²²⁸ Mustafa Reşit Belgesay, Türk Kanunu Medenisi Şerhi, Şahsın Hukuku, İstanbul, Sıralar Matbaası, 1957, s. 199; Kılıçoğlu, s. 530.

²²⁹ Belgesay, s. 199.

²³⁰ Yargıtay 2. HD., T. 30.01.2003, E. 2003/15154, K. 2003/1367 sayılı kararında; “Dernek defterlerinin incelenmesinden, amaca uygun herhangi bir faaliyette bulunulmadığı, Medeni Kanunun 87. maddesi koşullarının oluştuğu anlaşıldığından, davanın kabulü ile derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitine karar verilmesi gerekir.” şeklinde karar vermiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.11.2021)

²³¹ Yargıtay 2. HD., T. 21.02.2000, E. 1999/14854, K. 2000/2161 sayılı kararında; “Davalı derneğin amacının dışında faaliyetlerde bulunduğu, dernekte çeşitli tarihlerde kumar oynandığı, üye olmayan şahısların dernek lokalinde bulundukları nedeniyle, Dernekler Yasasının 51. maddesine göre, kendiliğinden dağılmış olma sebeplerinin varlığının tespiti için bu dava açılmıştır. Derneklerin kendiliğinden dağılmış sayılması hallerinden biri de kuruluş amaç ve şartlarını kaybetmesidir. (Dernekler Yönetmeliği m. 51) Derneklerin kuruluş amaç ve şartlarını kaybetmiş olmaları başka, amaç dışı faaliyette bulunmaları başka bir hukuki durumu ifade eder. Dernekler, tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları ve biçimleri dışında faaliyette bulunamayacakları gibi, kanunlara, kamu düzenine, genel asayaşe, genel ahlaka aykırı faaliyetlerde de bulunamazlar. (Dernekler Yönetmeliği m. 5/4, 37/1-2) Olayları açıklamak taraflara hukuki nitelendirme

Ayrıca yukarıda belirtilen sebepler dışında mahiyeti itibariyle derneğin sona erdiği bazı haller de mevcuttur. Derneklerin, federasyon veya konfederasyonun üyesiz kalması ya da derneğin başka bir dernek ile birleşmesi de derneğin kendiliğinden sona erme sebepleri olarak kabul edilebilir. Türk Medeni Kanunu ve Dernekler Kanununda açıkça yer almasa da birleşme kararı, kendiliğinden sona erme nedeni sayılmalıdır. Birleşme kararının niteliği gereği birleşen dernek sona ermiş olur ve amacını gerçekleştirmek üzere faaliyetlerde bulunamaz. Ancak sona erme neticesinde birleşen derneğin malvarlığı tasfiye sürecine girmeyip birleşilen derneğe intikal eder. Birleşme kararı veren derneğin ise tüzel kişiliği sona erer.²³²

a. Sürenin Dolması

Dernekler, tüzükte belirledikleri ideal amaçlarını gerçekleştirmek için genel olarak süresiz şekilde kurulurlar. Dernekler Kanunu'nda veya Türk Medeni Kanunu'nda derneğin süresine ilişkin herhangi düzenleme veya kısıtlama yoktur.²³³

Mevzuatımızda derneğin kuruluşunda süre belirtmesine gerek olmamasına rağmen dernek tüzük hükümleri uyarınca belirli bir süre öngörülmüş ise belirlenen sürenin dolması halinde Dernekler Kanunu'nun 87. maddesinin 1.c fıkrasının 1. bendi gereği dernek kendiliğinden sona erer.²³⁴ Sürenin dolması halinde herhangi bir işleme ya da organ veya makam oluru veya kararına gerek bulunmadan dernek sona ermiş olur.²³⁵

Dernek, kuruluş aşamasında belirli bir süreye bağlı şekilde faaliyette bulunmak üzere kurulmuşsa, belirlenen sürenin sona ermesiyle dernek tüzel kişiliğini kaybeder.²³⁶

hâkime aittir. (HUMY. m. 76) Davalı Derneğin kuruluş amaç ve şartlarını kaybettiği kanıtlanmamıştır. Somut deliller ve istem incelendiğinde; Derneğin, kuruluş amaç ve şartlarını kaybetmediği, ancak amaç dışı, yasaya, genel asayişe, genel ahlaka aykırı faaliyetlerde de bulunduğu anlaşılmaktadır. Amaç dışı, yasaya, genel asayişe, genel ahlaka aykırı faaliyette bulunma halinde Dernekler Yasasının 5/4. ve 37/1-2. madde ve fıkraları gereğince Derneğin kapatılması görevi aynı Yasanın 76. maddesi gereğince Asliye Ceza Mahkemesine aittir. O halde, Dernekler Yasasının 51. maddesi koşulları oluşmadığından Derneğin kendiliğinden dağılmış sayılmasına karar verilemez. Davanın reddi gerekir. Bu yön gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.” şeklinde karar verilmiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 09.01.2022)

²³² Engin, Dernekler ve Vakıflar, s. 71.

²³³ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 652.

²³⁴ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 390.

²³⁵ Aydın Zevkliler, M. Beşir Acabey ve K. Emre Gökyayla, Medeni Hukuk Kişiler Hukuku Aile Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1999, 6. Baskı, s. 626; Akünal, s. 109; Özsunay, s. 319.

²³⁶ Velidedeoğlu, s. 249; Saka, s. 230.

Dernek tüzüğü ile amaca yönelik faaliyetler belli bir zaman dilimi veya tarih ile sınırlandırılmışsa, derneğin faaliyetleri için kuruluş aşamasında özgür irade ile düzenlenen sürenin dolması ile dernek sona erer.²³⁷ Bu şekilde derneğin genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu veya başkaca herhangi bir organının karar almasına gerek olmaksızın derneğin kendiliğinden sona erme hali meydana gelir.²³⁸

Dernek tüzüğünde süre belirtilmesi ile genelde karşılaşılmaz. Ekseriyetle, dernekler, süresiz şekilde kurulurlar. Vakıflar da mahiyetleri itibariyle devamlı olarak kurulduğundan sürenin belirlenmesi ile genelde karşılaşılmaz. Ancak vakıf senedinde de süre belirtilmesinde herhangi bir engel yoktur.²³⁹

Dernek kurulurken belirli bir süre sonuna kadar faaliyette bulunacağı tüzükte düzenlenebilir.²⁴⁰ Derneğin tüzüğünde belirlemiş olduğu süre, belirli bir yıl, zaman dilimi veya tarih şeklinde muayyen olarak düzenlenmiş olabileceği gibi gayri muayyen bir süre de düzenlenmiş olabilir.²⁴¹ Örneğin; tüzükte, dernek faaliyeti için muayyen olarak 10 yıllık bir süre belirlenmişse veya Cumhuriyetin 100. yılına kadar faaliyet gösterileceği şeklinde bir tarih belirtilmişse bu sürenin dolması ile süre şartı gerçekleşmiş olur ve dernek kendiliğinden sona erer. Yine örnek olarak, dernek, 2023 yılında okuma yazma bilmeyen vatandaşın kalmamasını amaç edinerek kurulmuş ise 2023 yılında kendiliğinden sona erer.

Ayrıca dernek, 20 yıl – 30 yıl şeklinde belli bir süre ile veya “*okuma yazma bilmeyen kişi kalmayana kadar*” şeklinde süre belirlemeden yalnızca belirli bir durumun, olayın veya şartın gerçekleşmesi biçiminde de kurulmuş olabilir. Belirli sürenin dolması veya şartın gerçekleşmesi ile dernek sona ermiş olur.²⁴²

Dernek tüzüğünde belirtilen sürenin, süre dolmadan önce, dernek genel kurul kararıyla uzatılması veya kısaltılması imkanı vardır. Derneğin en yetkili organı olan genel

²³⁷ Dural ve Ögüz, s. 335; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 390.

²³⁸ Özsunay, s. 322.

²³⁹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 652.

²⁴⁰ Hüseyin Hatemi, Kişiler Hukuku, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, Güncellenmiş 9. Bası, 1992, s.102.

²⁴¹ Akünal, s. 109; Özsunay, s. 319; Köprülü, s. 541.

²⁴² Ömer Ergün, Medeni Hukuk Tüzel Kişilerin Ehliyet Durumu, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2010, 1. Baskı, s. 108.

kurul, karar alarak tüzükte değişiklik yapma ve derneğin süresini öteleme, kaldırma, kısaltma veya değiştirme olanağına her zaman sahiptir.²⁴³

Eğer derneğin genel kurulunu oluşturan dernek üyeleri, tüzükteki sürenin dolmasından önce, süreli şekilde kurulan derneğin sona ermesini istemezlerse, derneğin sona ermesine mani olabilirler.²⁴⁴ Eğer süre sona erip derneğin kendiliğinden sona erme durumu gerçekleşmişse ve dernek faaliyetlerine devam edilmek isteniyorsa yeni bir dernek kurulması gerekir.²⁴⁵

b. İlk Genel Kurul Toplantısının Yapılmaması ve Zorunlu Organların Oluşturulmaması

Dernek kurucu üyeleri, serbest kuruluş sistemi gereği, dernek tüzüğü, kuruluş bildirimi ve gerekli belgeleri mahallin en büyük mülki amirine sunar. Derneğin kuruluşu için gerekli belgelerin en büyük mülki amire verilmesi ile dernek tüzel kişilik kazanır.²⁴⁶

Derneğin belgelerini sunması ile tüzel kişilik kazanmasından sonra, mülki amirlik, derneğin kuruluşu için sunulan belgeleri inceleyerek kanunlara uygunluğuna ve herhangi bir eksiklik olup olmadığına bakar. Herhangi bir aykırılık bulunmazsa bu durum yazılı şekilde derneğin yetkili temsilcisine bildirilir. Mülki amirinin derneğe yaptığı yazılı bildirim tarihinden itibaren, altı ay içinde, ilk olağan genel kurul toplantısının yapılmaması ve dernek için gerekli olan zorunlu organların oluşturulmaması, derneğin kendiliğinden sona ermesine neden olur.²⁴⁷ (TMK m. 62)

Genel kurul, ilk toplantısını, derneğin kuruluşunda herhangi bir eksiklik olmadığı bildiriminin yetkili temsilciye yazılı olarak yapıldığı tarihi izleyen ilk 6 ay içinde yapmalıdır. Bu sebeple bu altı aylık sürenin başlangıcı önem arz etmektedir. Yargıtay, altı aylık sürenin hesaplanabilmesi için derneğin kurulduğu bildiriminin yetkili temsilciye

²⁴³ Ergün, s. 108.

²⁴⁴ Mehmet Palamut, Medeni Hukuk, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, 2. Baskı, s. 67.

²⁴⁵ Ömer Uygun Gençcan, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Bilimsel Açıklama İçtihatlar İlgili Mevzuatı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004, s. 496; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 694.

²⁴⁶ Tüzel kişi kavramı, Roma'da, nispeten geç doğmuş ve sistem haline getirilememiştir. Tüzel kişi terimi ancak 19. Yüzyılın başında kullanılmaya başlanmıştır. Helvacı, Gerçek Kişiler, s. 21.

²⁴⁷ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 389; Dural ve Ögüz, s. 335; Akunal, s. 108; Köprülü, s. 541; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 654; Kılıçoğlu, s. 529.

yapıldığı tarihin araştırılması ve altı aylık sürenin bu şekilde hesaplanması gerektiğine hükmetmiştir.²⁴⁸

Dernek, mülki amir tarafından yapılan yazılı bildirime rağmen, ilk genel kurul toplantısını altı aylık süre içerisinde yapamazsa kendiliğinden sona ermiş olur.²⁴⁹ Ancak Yargıtay, derneğin kendiliğinden sona erdiğine yönelik tespit davası açılmadan önce dernek genel kurulu toplantısının yapılmasını derneğin sona ermesine engelleyeceğine karar vermiştir.²⁵⁰

Kanun gereğince derneklerde bulunması zorunlu organlar, karar için genel kurul, yürütme için yönetim kurulu ve denetim için denetleme kuruludur.²⁵¹ Derneğin zorunlu organları olan genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulunu oluşturamaması da kendiliğinden sona ermesine sebep olur.

Kuruluş için gerekli ve yeterli olan yedi gerçek veya tüzel kişinin üye olarak bulunması bu aşamada yeterli olmaz. Çünkü yönetim kurulunun oluşması için en az beş asıl ve beş yedek üye, denetim kurulunun oluşması için ise en az 3 asıl ve 3 yedek üye gerekir. Bu sebeple, derneğin ilk genel kurul toplantısında, yönetim ve denetim kurulunun oluşturulabilmesi için en az 16 üye ile toplanılmış olması gerekir.²⁵²

Yargıtay kararlarında da, derneğin ilk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olmasının derneği kendiliğinden sona erdireceğine yönelik içtihat birlikteliği vardır. Bu kararlarda, *“derneğin ilk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olmasına rağmen derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde ret kararı verilmesi”* bozma sebebi yapılmıştır.²⁵³

²⁴⁸ Yargıtay 8. HD., T. 06.02.2018, E. 2017/8515, K. 2018/1679; Yargıtay 8. HD., T. 19.10.2017, E. 2017/2320, K. 2017/3230; Yargıtay 8. HD., T. 19.10.2017, E. 2017/3230, K. 2017/13318. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 09.12.2021)

²⁴⁹ **Ergün**, s. 108.

²⁵⁰ Yargıtay 8. HD., T. 08.06.2017, E. 2017/1642, K. 2017/8578. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 01.12.2021)

²⁵¹ **Serozan**, Kişiler Hukuku, s. 449.

²⁵² **Belgesay**, s. 199.

²⁵³ Yargıtay 2. HD., T. 22. 01. 2004, E. 2004/32, K. 2004/736 sayılı kararı ve Yargıtay 2. HD., T. 04. 02. 2009, E. 2007/16488, K. 2009/1441 sayılı kararı. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.12.2021)

Sonuç olarak, altı aylık süre içinde gerçekleştirilmesi gereken ilk genel kurul toplantısı yapılmamışsa veya yapılamamışsa ya da toplantı yapılmasına rağmen zorunlu organlar oluşturulmamış veya oluşturulamamışsa, dernek, kendiliğinden infisah olur.²⁵⁴

c. Derneğin Amacının Gerçekleşmesi veya Gerçekleşmesinin İmkansız Hale Gelmesi

Amaç, derneğin ruhunu oluşturur.²⁵⁵ Dernek için kazanç paylaşma dışında bir amaç belirlenmesi gerekir. Derneğin amacı, dernek üyelerini bir araya getirerek derneği oluşturmaya ve bir arada tutmaya yönlendiren temel gayedir.²⁵⁶ Kişi topluluğu olan derneğin, üyelerini bir araya getirip bilgi ve gayretlerini birleştirmeye yönelten temel unsur amaçtır.²⁵⁷ Dernekler tüzükte bulunması gereken zorunlu unsurlardan olan ideal amaçlarını yerine getirmek gayesiyle kurulup faaliyet gösterirler.²⁵⁸

Dernekler Kanunu gereği, derneğin ideal olan amacının belirli olması zorunludur. Derneğin amacı, tüzükte açıkça belirtilmelidir. (DK m. 2/a) Dernekler, belirli manevi ve ortak bir amacın gerçekleştirilmesi için kurulan hukuk süjeleridir.²⁵⁹ Derneğin hedef olarak belirlediği amacı herhangi bir şekilde gerçekleşirse veya derneğin amacının gerçekleşmesi imkansız hale gelirse dernek kendiliğinden sona erer.²⁶⁰

Amacın gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin imkansızlaşması halinde derneğin kendiliğinden sona ermesi vakıflar için de geçerlidir. Türk Medeni Kanunu'nun 116. maddesine göre; “*amacın gerçekleşmesi olanaksız hale gelirse ve değiştirilmesi de mümkün değilse*” vakıf kendiliğinden sona erer ve sicilden silinir.²⁶¹

²⁵⁴ **Bilge Öztan**, Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, Ankara, Turhan Yayınevi, 2014, 39. Bası, s. 382.

²⁵⁵ **Hıfzı Veldet Velidedeoğlu**, Medeni Hukuk, İstanbul, Doğan Karpeş Matbaası, 1956, 2. Baskı, s.44; **Akünel**, s. 107.

²⁵⁶ **Dural ve Ögüz**, s.292.

²⁵⁷ **Akünel**, s. 56.

²⁵⁸ **Gençcan**, s.77.

²⁵⁹ **Kılıçoğlu**, s. 529.

²⁶⁰ **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 651.

²⁶¹ **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 652.

Dernek tüzüğünde belirtilen amacın, gerçekleşmesi ya da gerçekleşmesinin dernek kurulduktan sonra olanaksız duruma gelmesi halinde dernek, genel kurul ya da mahkeme kararına gerek kalmaksızın, kendiliğinden sona ermiş olur.²⁶²

Dernekler, ideal olan belirli bir amaca ulaşma gayesiyle kurulduklarından, tüzükte belirlenen amaca ulaşılmışsa derneğin faaliyetlerini devam ettirmesini gerektiren sebep ortadan kalkmış olur. Amaca ulaşılması, derneğin varoluş nedenini yitirmesine sebep olur.²⁶³

Dernek tüzel kişiliğinin var olmasını sağlayan amaçtır. Dernek, arzuladığı gayeye erişirse, faaliyetlerini devam ettirmesine ihtiyaç duyulmaz.²⁶⁴ Örneğin, iflas etmiş bir ticari işletme alacaklılarının, bir araya gelerek, alacaklarını tahsil etmek gayesiyle kurdukları dernek, alacaklıların tamamının alacağını tahsil etmesi halinde, arzulanan gaye elde edildiğinden dernek kendiliğinden sona ermiş olur.

Derneğin mevcudiyetinin sebebi, kişilerin tek başlarına gerçekleştiremedikleri ya da gerçekleştirmeleri zor olan amacın, bir araya gelerek birlikte gerçekleştirilmeye çalışılmasıdır.²⁶⁵

Hukuki veya fiili bazı sebeplerin gerçekleşmesi halinde, amacın gerçekleştirilme ihtimalinin kalmaması, derneğin varlık nedenini gereksiz hale getirir. Varlık nedeni gereksiz hale gelen dernek ise; tüzel kişiliğini ve hukuk süjesi olma özelliğini yitirir.²⁶⁶

Amacı, belli bir ilçenin yükseköğrenim gören öğrencilerinin yurt ihtiyacını karşılamak olan dernek, o ilçenin yapılan baraj sebebiyle sular altında kalması halinde hedefin gerçekleşmesi fiili sebeplerden ötürü olanaksız hale geldiğinden, kendiliğinden sona erer. Aynı şekilde, Verem Savaş Derneği de, verem hastası hiç kimsenin bulunmaması ya da hastalığın kaybolması veya tıp literatüründen kaldırılması halinde, amacın gerçekleşmesi fiili sebeplerden dolayı imkansızlaştığından kendiliğinden sona ermiş olur.²⁶⁷

²⁶² Palamut, s. 67; Dural ve Ögüz, s. 335; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 389; Saka, s. 229.

²⁶³ Özsunay, s. 323.

²⁶⁴ Saka, s. 229.

²⁶⁵ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 651.

²⁶⁶ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 651.

²⁶⁷ Öztan, Temel Kavramlar, s. 381.

Ülke genelinde özel Kur'an kurslarını yaygınlaştırmak gayesiyle kurulan bir dernek, yürürlüğe giren yeni bir kanun gereği özel Kur'an kursu açılmasının yasaklanması durumunda, derneğin amacı hukuki olarak imkansızlaşmıştır. Benzer şekilde, tütün üreticilerini desteklemek için kurulmuş olan bir derneğin, kanun tarafından tütün üretiminin tamamen yasaklanması durumunda amacını gerçekleştirmesi olanaksız hale geleceğinden, hukuki imkansızlık sebebiyle tüzel kişiliği sona erecektir.

Tüzükte belirlenen amacın, gerçekleşme ihtimali kalmasa da kendiliğinden sona erme gerçekleşmeden, genel kurul kararıyla tüzükteki amaç yenilenip infisah olma hali engellenebilir.²⁶⁸ Aynı şekilde, derneğin amacının gerçekleşmesi durumunda da, dernek tüzük değişikliği yaparak kendisine yeni bir amaç belirlerse varlığını sürdürebilir. Örneğin, ülkede okuma-yazma bilmeyen kişilere okuma-yazma öğretmek amacıyla kurulan bir derneğin amacı, ülkede okuma-yazma bilmeyen kişi kalmazsa gerçekleşmiş olur ve dernek kendiliğinden sona erer. Ancak dernek amacını ülke vatandaşlarına yabancı dil öğretme olarak değiştirerek sona ermeyi engelleyebilir.²⁶⁹

Derneğin amacı, kuruluş aşamasında olanaksız ise, dernek tüzel kişilik kazanamaz.²⁷⁰ Gerçekleşme ihtimali olmayan bir amaca ulaşmak için dernek oluşturulamaz.²⁷¹ Amacın başlangıçta imkansız olması derneğin amacının bulunmaması ile aynı sonuçları doğurur. Amaçsız bir dernek, amacın kanuna ve ahlaka aykırı olmasında olduğu gibi tüzel kişilik kazanamaz.²⁷²

Derneğin tüzel kişilik kazanmasını engelleyen kuruluştaki olanaksızlık, kesin bir olanaksızlık hali olmalıdır. Günümüz itibarıyla ihtimal bulunmayan ancak yakın gelecekte gerçekleşme ihtimali olan bir gayenin varlığı halinde, dernek tüzel kişilik kazanır. Örneğin Türkiye'nin uzaya insan göndermesini amaç edinen bir derneğin amacı bugün itibarıyla olanaksız gibi görünse de yakın gelecekte gerçekleşme ihtimali bulunduğundan dernek tüzel kişilik kazanır.

²⁶⁸ Saka, s. 230; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 651.

²⁶⁹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 651.

²⁷⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 363; Aküenal, s. 109; Köprülü, s. 459; Özsunay, s. 319.

²⁷¹ Velidedeoğlu, s. 219; Özsunay, s. 323; Aküenal, s. 107; Köprülü, s. 541; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 363.

²⁷² Özsunay, s. 323; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 365; Köprülü, s. 459; Aküenal, s. 58.

Sonuç olarak, kuruluş aşamasındaki olanaksızlık halinde, derneğin tüzel kişilik kazanamayacağı, buna karşın olanaksızlığın sonradan ortaya çıkması halinde, derneğin kendiliğinden sona ermiş sayılacağını²⁷³ ifade etmek mümkündür.

Derneğin gayesinin gerçekleşmemesi ya da gerçekleşmesinin olanaksız hale gelmemesi fakat gayesinin kanuna veya ahlaka aykırı olması durumunda, dernek kendiliğinden sona ermiş olmaz, bu durumda derneğin mahkeme kararı ile feshine karar verilmesi gerekir.²⁷⁴

d. Olağan Genel Kurul Toplantısının Üst Üste İki Defa Yapılamaması

Genel kurul, Dernekler Yönetmeliği m. 12 uyarınca olağan ve olağanüstü olmak üzere iki şekilde toplanabilir. Dernek genel kurulunun üst üste iki kez olağan toplantısını yapmaması veya yapamaması kendiliğinden sona erme sebebidir. (TMK m. 87/5)

Dernek olağan genel kurul toplantılarının ne zaman veya ne sıklıkla yapılacağı dernek tüzüğünde belirtilir. (DK m. 4/d) Dernek tüzüğünde herhangi bir belirleme yapılmamışsa, olağan genel kurul toplantıları, Türk Medeni Kanunu'nun 74/2. maddesi gereği, en geç üç yılda bir yapılmak zorundadır.²⁷⁵

Dernek tüzüğünde belirlenen sürede veya tüzükte belirlenmemesi halinde Türk Medeni Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrası gereği, üç yılda bir yapılan toplantılar derneğin olağan genel kurul toplantılarını oluşturur.

Dernek genel kurul toplantısının yapılabilmesi için Türk Medeni Kanunu'nun 78. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen toplantı yeter sayılarının sağlanması gerekir. Dernek genel kurulu, genel kurula katılma hakkı olan üyelerin salt çoğunluğu ile toplanmak zorundadır. Dernek tüzüğünün değiştirilmesi veya derneğin feshinin görüşülmesi hallerinde ise üyelerin üçte ikisi ile toplanılması gerekir.

Dernek genel kurulu, yapılacak olan ilk toplantı için gerekli toplantı yeter sayısı için gerekli olan üye ile toplanamazsa toplantı ertelenir ve ikinci genel kurul toplantısının

²⁷³ Velidedeoğlu, s. 219; Özsunay, s. 319; Akünal, s. 109.

²⁷⁴ Nihat İnal, Örnek Karar ve Dilekçelerle Türk Medeni Yasası, Ankara, Sözkese Matbaacılık, 2006, s.155

²⁷⁵ Kılıçoğlu, s. 530.

yapılması gerekir. İlk toplantıdan en az yedi gün geçtikten sonra yapılması gereken ikinci genel kurul toplantısında toplantı yeter sayısı aranmaz. Ancak ikinci toplantıya katılan üye sayısı, yönetim ile denetim kurullarının üye sayısının toplamından az olmamalıdır.²⁷⁶

Dernek genel kurulu, toplantı yeter sayılarına ulaşamaması sebebiyle, üst üste olacak şekilde, iki kez toplanamazsa, dernek infisah eder, diğer bir deyişle, kendiliğinden sona erer.²⁷⁷

Derneğin olağan genel kurul toplantılarını üst üste iki kez yapamaması halini rakamlarla açıklamak gerekirse; 50 üyesi olan bir derneğin, genel kurul toplantısını üye sayısının yarısından bir fazlası ile yapması gerekir. Bu sayı $50:2=25$ ve $25+1=26$ 'dır. Yapılacak olan ilk genel kurul toplantısına 26 üyenin katılması gerekir. İlk toplantı gerçekleştirilemezse, ikinci toplantı TMK m. 78/2 uyarınca yönetim kurulu ile denetleme kurulu üye sayısının iki katından az olamaz. Yönetim kurulunun TMK m. 84/1 uyarınca en az beş, denetleme kurulunun ise TMK m. 86/1 uyarınca en az üç üyeden oluşması gerektiği dikkate alınır ise ikinci toplantı için toplantı yeter sayısı $2 \times (5+3)=16$ üyedir.²⁷⁸

Derneğin yönetim kurulu veya denetim kurulu ya da dernek üyelerinin beşte birinin yazılı talebi doğrultusunda yönetim kurulu, dernek genel kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Olağan genel kurul toplantılarına ilişkin toplantı yeter sayıları da olağan genel kurul toplantılarındaki toplantı yeter sayıları ile aynıdır. Dernek genel kurulunun olağanüstü toplantı için yukarıda belirtilen şekilde toplantı yeter sayısı ile toplanamaması, derneğin sona ermesine neden olmaz. Derneğin infisahı, derneğin olağan genel toplantılarını iki defa üst üste yapmaması durumunda söz konusudur.²⁷⁹

Son olarak, olağan genel kurul toplantısından sonra, tüzük veya kanun hükümleri gereği bir sonraki olağan genel kurulun yapılması gereken süre hesabında, iki olağan genel kurul toplantısı arasında yapılan olağanüstü genel kurul toplantısı dikkate alınmaz.

²⁷⁶ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 654.

²⁷⁷ Olağanüstü genel kurul toplantısında ise; ilk toplantının yapılamaması halinde katılan kişi sayısına bakılmaksızın ikinci toplantı yapılır. Bkz. Akünal, s. 108.

²⁷⁸ Dural ve Ögüz, s. 321; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 694; İkinci toplantının yönetim kurulu ve denetleme kurulu üye sayılarının toplamının bir fazlası ile yapılması gerektiği ve toplantı yeter sayısının $2 \times (5+3)=16$ ve $16+1=17$ üye olduğu yönündeki görüş için bkz. Öztan, Temel Kavramlar, s. 382; Yedek üyelerin de sayıya dahil olduğu ve ikinci toplantı için toplantı yeter sayısının $2 \times [(5+5)+(3+3)]=32$ üye olduğu yönündeki görüş için bkz. Akünal, s. 108.

²⁷⁹ Akünal, s. 108, Ergün, s. 111; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 388.

Diğer bir deyişle, olağanüstü genel kurul toplantısı süreyi kesmez, süre bir önceki genel kurul toplantısından itibaren hesaplanır. Örneğin 02.02.2022 tarihinde olağan genel kurulunu yapmış bir dernek, tüzük hükümlerine göre, iki yılda bir olağan genel kurul toplantısı yapması gerekiyorsa 02.02.2024 tarihinde bir sonraki olağan genel kurul toplantısını yapması gerekir. Bu derneğin 15.06.2022 tarihinde olağanüstü genel kurul toplantısı yapması, bir sonraki olağan genel kurul toplantı tarihini 15.06.2024 yapmaz, toplantı tarihi aynı kalır. Olağan genel kurul toplantı tarihlerinin hesaplanmasında bir önceki toplantının tarihi esas alınarak hesaplama yapılır.

Ayrıca olağan genel kurul, yangın, deprem, sıkıyönetim vs. gibi mücbir sebeplerden dolayı ertelenirse, süre, ertelenen genel kurulun normalde yapılması gereken tarihten hesaplanır. Başka bir ifadeyle erteleme süresi de olağan genel kurul süresine dâhil edilir.²⁸⁰

e. Yönetim Kurulunun Tüzüğe Göre Kurulmasına İmkan Kalmaması

Yönetim kurulu üyeleri, dernek kararlarını uygulamak, günlük işlerini idare etmek ve derneği temsil etmek sorumluluklarını yerine getirirler.²⁸¹

Yönetim kurulu en az beş asil ve en az beş yedek üyeden oluşmak zorundadır. (TMK m. 80) Yönetim kurulunun seçimi, genel kurul tarafından yapılır.²⁸² Yapılan seçimde oylar gizli şekilde kullanılır.²⁸³ Dernek tüzüğünde düzenleme yapılarak yönetim kurulu asil ve yedek üye sayıları artırılabilir.²⁸⁴

²⁸⁰ **Osman Selim Kocahanoğlu**, Dernek Yönetme Kılavuzu, Dernek Yöneticilerin El Kitabı, İstanbul, Özener Matbaası, 1998, s. 424.

²⁸¹ **Dural ve Ögüz**, s. 325; **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 622.

²⁸² **Kılıçoğlu**, s. 530.

²⁸³ **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 619; Derneğin kuruluş aşamasında belirlenen ve derneğin kuruluş belgeleri ile birlikte idareye bildirilen geçici yönetim kurulu seçim ile belirlenmeyebilir. Geçici yönetim kurulu, dernek organları oluşuncaya kadar dernek işlerini yürütüp derneği temsil eder. Dernekler Kanunu'nun 23. maddesi uyarınca geçici yönetim kurulunun görev süresi en fazla otuz gündür. Bu süre içerisinde genel kurul tarafından yönetim kurulu üyeleri mülki idari amirliğe bildirilir.

²⁸⁴ Türk Medeni Kanunu'nun 84. maddesinin 1. fıkrası ve Dernekler Kanunu'nun 4. maddesi birlikte değerlendirildiğinde; dernek yönetim kurulunun nasıl seçileceği ile asıl ve yedek üye sayılarının tüzükte gösterilmesi gerektiği yönünde düzenlemeye yer verilmesi ve asgari üye sayısı belirtilmesi sebebiyle yönetim kurulu üye sayısının artırılabilmesinde herhangi bir engel yoktur. Bkz. **Özsunay**, s. 324; **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 653.

Mevzuat hükümleri ile tüzükte düzenlenen kurallara göre, derneği temsil ettiği gibi dernek işlerini de yürüten ve derneğin üçüncü kişiler ile olan ilişkilerini kuran yönetim kurulunun oluşturulması olanaksız duruma gelirse, dernek tüzel kişiliği başka bir işleme gerek kalmadan sona erer ve dernek hak süjesi olma niteliğini kaybeder.²⁸⁵ (TMK m 70/4)

Kuruluş aşamasında, derneğin idaresi için, geçici yönetim kurulu oluşturulur. Kuruluş bildiriminin yazılı olarak iletilmesinden sonra altı ay içinde olağan genel kurul toplantısının yapılmaması ve zorunlu organların oluşturulmaması kendiliğinden infisah sebebidir.²⁸⁶ Bu sebeple kuruluş aşamasında derneğin zorunlu organı olan yönetim kurulunun oluşturulamaması ile yönetim kurulunun tüzüğe göre oluşturulmasının imkânsızlaşmasını karıştırmamak gerekir. İlk durumda yönetim kurulunun oluşturulmasına imkân olmasına rağmen çeşitli sebeplerden dolayı yönetim kurulu oluşturulmamış veya oluşturulamamışken ikinci durumda yönetim kurulunun oluşturulmasına imkân dahi yoktur.

Dernek tüzüğüne göre yönetim kurulunun oluşturulamaması, yönetim kurulu üye sayısının yarının altına inmesi veya yönetim kurulunu oluşturmak için gerekli üye sayısının olmaması durumlarında dernek infisah eder. Örneğin, beş üyeden oluşan dernek yönetim kuruluna yedekleri ile birlikte üç üye bulunamıyorsa²⁸⁷ veya derneğin üye sayısı dörde düşerse en az beş üyeden oluşması gereken yönetim kurulunun oluşması olanaksızlaşacağından dernek infisah eder.²⁸⁸

Yönetim kurulu üye sayısı, ölüm, istifa, ihraç vs. gibi nedenlerden dolayı, üye tam sayısının yarısının altına düşerse genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu veya sulh hukuk hâkimliğince görevlendirilen üç üye tarafından, yönetim kuruluna eksik üyelerin seçimi için toplantıya çağrılır.²⁸⁹

²⁸⁵ Palamut, s. 68; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 652.

²⁸⁶ Bkz. III. bölüm I.A.1.b.

²⁸⁷ Öztan, Temel Kavramlar, s. 381.

²⁸⁸ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 388.

²⁸⁹ Türk Medeni Kanunu'nun 84. maddesine göre; "Yönetim Kurulu üyeliklerinin istifa, ölüm, çıkarılma ve benzeri nedenlerle boşalması ve yedeklerin dahi göreve getirilmesine rağmen yönetim kurulu üye sayısının, üye tam sayısının yarısının altına düşmesi durumunda genel kurul, kalan yönetim kurulu üyeleri veya denetim kurulu tarafından bir ay içinde toplantıya çağırılır. Çağrı yapılmazsa, üyelere birinin istemi üzerine, sulh hâkimi, üç üyeyi genel kurulu toplantıya çağırarak görevlendirir."

Dernek genel kurulunun, yönetim kuruluna üye seçimi için yaptığı toplantıda, yönetim kurulu üyeliklerine seçim yapılarak eksikliğin giderilmesi halinde derneğin sona ermesinden bahsedilmez. Ancak genel kurul, yönetim kurulunun oluşturulması için gerekli olan en az beş²⁹⁰ üyeden oluşmuyor ise, örneğin dernek genel kurulu üç üye kalmışsa, dernek infisah eder.²⁹¹

Türk Medeni Kanunu'nun 84. maddesindeki düzenlenmeye göre, öncelikle, yönetim kurulu üyeliğindeki eksiklik giderilmeye çalışılır. Madde metninde belirtilen sürecin işletilmesine rağmen, derneğin yönetim kurulunu oluşturacak kadar üyesi yoksa ya da dernek üyeleri yönetim kurulu üyeliğini istemiyorlarsa dernek sona ermiş olur.²⁹²

Dernek yönetim kurulunun oluşturulamaması, kesin ve sürekli biçimde olanaksız olmalıdır.²⁹³ Yukarıda belirtildiği üzere, boşalan üyelikler için yapılan seçimde, eksik üyelerin yerine yeni yönetim kurulu üyeleri seçilmesi halinde, eksiklik geçicidir. Dernek yönetim kurulunun geçici olarak oluşturulamaması halinde ise; derneğin sona ermesinden bahsedilmeyecektir.²⁹⁴

Dernek yönetim kurulunun teşekkül etmemesi, derneğin gerçekleştirmek istediği amacı için herhangi bir faaliyet gösterememesi anlamına gelir. Dernek, karar verme, işlerini idare etme ve temsil konularında yetersiz kalacaktır. Derneğin tüzüğü gereğince yönetim kurulunun oluşmasının imkânsızlaşması, dernek üye tam sayısının çeşitli sebeplerden ötürü düşmesi ve yönetim kurulunu oluşturacak kişi sayısının kalmaması, dernek üyelerinin sayısı yeterli olmasına rağmen hiçbir üyenin adaylıkta bulunmaması ve yönetim kurulu üyeliğini reddetmesi, boşalan üyelikler için yedek üyelerin göreve gelmesine karşın yönetim kurulu üye sayısının üye tam sayısının yarısından aşağı düşmesi, yönetim kuruluna seçim yapılması için genel kurulu toplantıya çağırarak üzere gerekli olan üç kişinin bulunmaması derneğin infisahı sebepleridir.²⁹⁵

²⁹⁰ Dernek üye sayısı, yönetim kurulunun asil ve yedek üye sayısı toplamı olan 10 üyenin altına düşmüş ise derneğin kendiliğinden sona ereceğine ilişkin görüş için bkz. **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 653.

²⁹¹ **Ergün**, s. 108- 109; **Akünel**, s. 107; **Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir**, s. 388; **Dural ve Ögüz**, s. 335; **Köprülü**, s. 337; **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 652.

²⁹² **Belgesay**, s. 199.

²⁹³ **Dural ve Ögüz**, s. 335; **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 653.

²⁹⁴ **Dural ve Ögüz**, s. 335;

²⁹⁵ **Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir**, s. 388; **Akünel**, s. 107.

Dernek yönetim kurulu üyelerinin, cezai sorumlulukları oldukça fazladır ve dernek tüzel kişiliğinin tüm işlem ve eylemlerinden sorumludurlar. Dernekler Kanunu'nun 32/1.m hükmüne göre, izinsiz olarak yurt, pansiyon ve lokal açılması halinde, 32/1.n hükmüne göre, kullanılması izne tabi olan ad ve işaretlerin izinsiz kullanılması ya da kullanılması yasak olan ad ve işaretlerin kullanılması, 32/1.o hükmüne göre, derneğin çalışma konusunun dışında faaliyet gösterilmesi ve 32/1.p hükmüne göre, kurulması yasak olan derneklerin kurulması halinde dernek yöneticilerinin adli para cezası ve/veya hapis cezası ile cezalandırılmalarına karar verilir.

Yönetim kurulu üyelerinin dernek idaresi için göstermeleri gereken çaba da diğer üyelere göre yorucu olabilir. Dernek genel kurulunda fazla sayıda üye olmasına rağmen sorumluluk altına girmek istenilmemesi sebebiyle yönetim kurulu için gerekli sayıda istekli üye bulunamayabilir. Yönetim kurulu üyeliği, tüm üyelere ayrı ayrı teklif edilmesine rağmen kabul edilmemişse, dernek infisah eder.

Derneğin olağan genel kurulunda, yönetim kurulu asil ve yedek üyelikleri için yeterli sayıda isteklinin olmaması veya yönetim kurulu asil ve yedek üyelerinin seçilememesi ile dernek yönetim kurulu üyeliğindeki boşalmalar sebebiyle Türk Medeni Kanunu'nun 84. maddesinde belirtilen süreç işletilerek toplanan olağanüstü genel kurulda, yönetim kurulunun oluşturulamaması hallerinde; derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti, sulh hukuk hâkimliğinden istenebilir.

f. Derneğin Aciz Haline Düşmesi

Dernek, borçlarını ödeyemeyecek şekilde kötü bir maddi duruma gelmiş ise aciz halinde olur.²⁹⁶ Dernek, aciz haline düşmüş ise, kendiliğinden sona erer, infisah eder.²⁹⁷

Aciz halinde bulunan derneğin infisah etmesi gibi borçlarını ödeyemeyecek durumda olup aciz halinde düşen vakıflar da TMK'nın 116/1 maddesi gereği amacını sağlayacak malların elinde olmaması sebebiyle kendiliğinden sona erer.²⁹⁸

²⁹⁶ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 387; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 652; Özsunay, s. 323; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 102; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 627.

²⁹⁷ Saka, s. 231.

²⁹⁸ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 653.

Türk Medeni Kanunu, derneğin acze düşmüş olması için dernek aleyhine icra takibi başlatılması veya dernek aleyhine borç ödemeden aciz belgesi düzenlenmesi gibi herhangi bir şart aramamıştır. Derneğin acze düştüğünü söylemek için genel ifade ile aktifleri olan malvarlığı ve alacaklarının, pasifleri olan borçlarını karşılayabilecek durumda olmaması gerekir.²⁹⁹

Derneğin, aktiflerinin pasiflerini karşılayabilecek nitelikte olmaması halinde, aciz halinde olduğu söylene de, derneğin aciz halinde bulunduğuna yönelik en genel örnek, derneğe karşı yapılan icra takiplerinin sonuçsuz kalması ile derneğin malları ve parası olmaması sebebiyle alacaklılara aciz belgesi verilmiş olmasıdır.³⁰⁰ Derneğin borcunu ödememesinden veya ödeyememesinden dolayı dernek aleyhine icra takibine başlanması, dernek malvarlığının borcu ödeyecek yeterliliğe sahip olmaması ve yakın zamanda da borcu ödeyebileceği bir durumun oluşmayacağı öngörülüyorsa, dernek, aciz halindedir.³⁰¹

Derneğin borcu bulunan alacaklı, başlattığı icra takibinde, alacağının tamamını tahsil edemezse, alacağının ödenmeyen bölümü için icra memuru tarafından aciz vesikası düzenlenir. Haciz esnasında, borçlunun haczedilebilecek malı bulunmazsa İcra İflas Kanunu'nun 105. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, haciz tutanağı, aciz vesikası gibi sonuçlar doğurur.³⁰² Aynı şekilde haczedilebilecek malların değeri düşük olması halinde düzenlenen tutanak da aciz belgesi gibi olur.³⁰³

²⁹⁹ Kılıçoğlu, s. 530.

³⁰⁰ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 653.

³⁰¹ Ergün, s. 108- 109; Akünal, s. 107; Dural ve Ögüz, s. 334; Köprülü, s. 539; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 102; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s.387-388.

³⁰² İİK m. 105; “Haczi kabil mal bulunmazsa haciz tutanağı 143 üncü maddedeki aciz vesikası hükmündedir. İcraca takdir edilen kıymete göre haczi kabil malların kıfayetsizliği anlaşıldığı surette dahi tutanak muvakkat aciz vesikası yerine geçerek alacaklıya 277 nci maddede yazılı hakları verir.”

³⁰³ İİK m. 143; “Alacaklı alacağının tamamını alamamış ve aciz vesikası düzenlenmesi için gerekli şartlar yerine gelmişse, icra dairesi kalan miktar için hemen bir aciz vesikası düzenleyip alacaklıya ve bir suretini de borçluya verir; bu belgeler hiçbir harç ve vergiye tâbi değildir. Aciz vesikasının bir nüshası da her il merkezinde Adalet Bakanlığınca tespit edilen icra dairesi tarafından tutulan özel sicile kaydedilmek üzere bu icra dairesine gönderilir. Aciz vesikası sicili aleni olup ne şekilde tutulacağı ve hangi hususları içereceği Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan yönetmelikle belirlenir.”

Dernek, maddi olarak zor durumda olması sebebiyle borçlarını ödeyemeyecek hale gelip aciz durumuna düşebilir.³⁰⁴ Borçlarını ödeyemeyip acze düşmüş olan derneğin, ideal amacını gerçekleştirme olanağı kalmadığı ve faydasız hale geldiği söylenebilir.³⁰⁵

Derneğin borçlarını ödeyemeyecek hale gelmesi ve bu halin devamlı olması durumunda dernek kendiliğinden sona erecektir.³⁰⁶ Derneğin geçici olarak borç ödeyememe durumu ile karşılaşması infisahına neden olmaz.³⁰⁷ Ticari işletme işleten derneğin iflasına karar verilmiş olması da bu derneğin aciz halinin süreklilik arz ettiğini gösterir.³⁰⁸

Aciz halinde bulunan dernekte, dernek aleyhine yapılan hacizler sonuçsuz kalır. Derneğin aciz halinde olduğu, iflasına karar verilmiş olması ile defter kayıtlarından belirlenebilir. Dernek aleyhine icra takibine girililmemiş olsa dahi, borçlarını ödemekten acze düşmüş olabilir.³⁰⁹ Derneğin borçlarını ödeyemez hale gelmesi, aleyhine yapılmış icra takibi sonunda düzenlenen aciz vesikası ile resmi olarak belirlendiğinden derneğin aciz halinde olduğuna dair şüphe kalmaz. Dernek borçları ödeyebilecek durumsa olsa dahi, aciz vesikası düzenlenmesi halinde dernek infisah eder.³¹⁰ (TMK m. 87/3)

Derneğin, malvarlığı ve aidatlarıyla sürekli biçimde borçlarını ödeyemeyecek hale gelmesi, yoksullaşması veya aciz haline düşmesi durumu, herhangi bir organ veya mahkeme kararına gerek kalmaksızın, kendiliğinden sona ermesine neden olur.³¹¹

³⁰⁴ Palamut, s. 67-68; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 695.

³⁰⁵ Selda Çiftçi, Bilal Uçar ve Haydar İmamoğlu, Dernekler Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi, 2002, s. 385-386; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 653.

³⁰⁶ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 388; Özsunay, s. 323; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 102; Zekliler, Acabey ve Gökyayla, s. 627; Akünal, s. 107.

³⁰⁷ Dural ve Öğüz, s. 334; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 387-388.

³⁰⁸ Dural ve Öğüz, s.334; Akünal, s. 108.

³⁰⁹ Belgesay, s. 199.

³¹⁰ Belgesay, s. 200. Aksi yönde Yargıtay 7. HD., T. 17.09.2009, E. 3512, K. 3725 sayılı ilamında; derneğe karşı yapılmış herhangi bir icra takibi dahi olmaması sebebiyle derneğin sadece borcunun olmasını aciz halinde olmasını gerektirmeyeceği yönünde karar vermiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 09.11.2021)

³¹¹ Ergün, s. 108- 109; Akünal, s. 107; Dural ve Öğüz, s. 334; Köprülü, s. 539; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 102; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 387-388.

2. Derneğin Sona Ermesinde Açılacak Tespit Davası

Yukarıda detaylı şekilde açıklanan nesnel sebeplerin gerçekleşmesi halinde dernek kendiliğinden sona ermiş olur. Kendiliğinden sona ermiş olan derneğin hukuki varlığının da sonlandırılması gerekir. Bu durumda, sona ermiş olan derneğin sona erdiğinin tespit edilmesi için dava açılır. Herhangi bir ihtilafın bulunmadığı durumlarda sorun olmasa da, sona erme nedeninin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda ihtilafa düşülmesi halinde, şartların varlığına ilişkin tespit, yargı organı tarafından yapılır.

Derneği temsil eden kişiler, derneğin kendiliğinden sona erdiğine ilişkin açılan tespit davasından haberdar edilmelidir. Dava dilekçesi ve duruşma günü bu kişilere bildirilmelidir.³¹²

Tespit davasında, taraf teşkili sağlanıp duruşmalı olarak inceleme yapılır.³¹³ Davalı taraf, dernek yönetim kuruludur.³¹⁴ Basit yargılama usulüne göre yürütülecek davada, taraflara delillerini sunmaları için imkân tanındıktan sonra, taraflarca gösterilen ve mahkemece gerekli görülen deliller toplandıktan sonra karar verilir.³¹⁵ Dosya üzerinden karar verilmesi ise bozma nedeni olarak kabul edilmiştir.³¹⁶

Sona erme nedenlerinden birinin veya bir kaçının gerçekleşmesi durumunda, dernek kendiliğinden sona ermiş olacağından mahkemece verilecek tespit kararı kurucu nitelikte değildir. Sulh hukuk mahkemesince verilen derneğin sona erdiğinin tespitine yönelik karar, yalnız mevcut durumu belirlemeye yöneliktir. Bu karardan önce dernek

³¹² **Hüseyin Hatemi ve Oğuztürk Kalkan**, Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014, s. 101.

³¹³ **Durmuş Ali Genç**, Dernekler Hukuku Konu Anlatımlı ve En Son Yargıtay İçtihatları, Ankara, Bilge Yayınevi, 2014, s.91.

³¹⁴ Yargıtay 7. HD., T. 4.2.2013, E. 2012/8871, K. 2013/723. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.03.2022)

³¹⁵ **Saka**, s. 228- 229.

³¹⁶ Yargıtay 2. HD., T. 06.12. 2007, E. 2007/16492, K. 2007/17085 sayılı kararında; “*Dava, Türk Medeni Kanunu’nun 87. maddesi hükmü gereğince derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti davasıdır. Dosyanın incelenmesine İstanbul Valiliği İl Dernekler Müdürlüğü’nün talep yazısı üzerine, anılan mahkemece esasa kaydedilen davanın, dosya üzerinden yapılan inceleme ile sonuçlandırıldığı görülmüştür. Dernekler Kanunu 18/1. maddesinde ‘bu kanunla ilgili olarak hukuk mahkemesinde bakılacak davalarda basit yargılama usulü uygulanır’ denilmektedir.*” şeklinde gerekçe ile bozma kararı verilmiştir. Aynı yönde karar için bkz. Yargıtay 18. HD., T. 03.07.2012, E. 2012/7459, K. 2012/8388 sayılı kararı. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 05.11.2021)

tüzel kişiliği sona ermiştir ve dernek ortadan kalkmıştır.³¹⁷ Bu sebeple dernek yöneticileri, mahkemenin henüz karar vermediğini öne sürerek faaliyetlere devam edemezler. Kendiliğinden sona erme halinin gerçekleşmesinden sonra yapılan işlemler yok hükmündedir.³¹⁸

a. Tespit Davası Açabilecek Kişiler

Derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti için dava açılması gerekir. Derneğin kendiliğinden sona ermesi halinde herhangi bir karara gerek olmaksızın dernek tüzel kişiliğini ve hak süjesi olma niteliğini kaybeder. Derneğin kendiliğinden sona ermesi halinde, her ilgili kişi, sulh hukuk hakimliğine dava açabilir.³¹⁹ Kimi yazarlar, tespit davasını, cumhuriyet savcısı veya dava açılmasında menfaati bulunan kişilerin açabileceğini savunmaktadır.³²⁰ Kimi yazarlar ise, ilgili kavramının geniş yorumlanmasının ve kötüye kullanılmasının engellenebilmesi için Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesinin son fıkrasının değiştirilmesi gerektiğini söylemektedir.³²¹

Dava açabilecek ilgili kavramının her somut olay bağlamında değerlendirilmesi ve davacı sıfatı olup olmadığının mahkeme hâkimince değerlendirilmesi gerekir. Nitekim Yargıtay, somut bir olay kapsamında, hazinenin dava açma yetkisi olmadığına karar vermiştir.³²² Kanun koyucu, ilgili kavramını açıkça düzenlememiştir. Kanun gerekçesinde de bu konuda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu sebeple kanun koyucunun ilgili kavramını kısıtlayıcı bir hüküm koymaktan kaçındığı ve bu konuyu yargı kararlarına bıraktığı değerlendirilebilir.³²³

³¹⁷ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 696.

³¹⁸ Çiftçi, Uçar ve İmamoglu, s. 402.

³¹⁹ Saka s. 227; Özsunay, s. 325; Öztan, Temel Kavramlar, s. 381, Helvacı ve Kocabaş, s.79.

³²⁰ Dural ve Ögüz, s. 337; Akünal, s. 109.

³²¹ Hatemi ve Kalkan, s. 102.

³²² Yargıtay 2. HD., T. 22.10.2003, E. 2003/12785, K. 2003/14051 sayılı kararında; “Mahalli mülki amirin veya cumhuriyet savcısının açmış olduğu bir dava bulunmamaktadır. Hazinenin dava açma yetkisi yoktur. Sıfat yokluğu sebebiyle davanın reddi gerekirken işin esasının incelenmesi usul ve yasaya aykırıdır.” şeklinde karar vermiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.07.2021)

³²³ Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesinin gerekçesi; “Madde yürürlükteki Kanunun 70 inci maddesini karşılamaktadır. Bu ve bunu izleyen iki maddede, derneğin sona erme sebepleri ‘Kendiliğinden’, ‘Genel kurul kararı ile’ ve ‘Mahkeme kararı ile’ kenar başlıkları altında üç madde hâlinde düzenlenmiştir. Maddede derneğin kendiliğinden sona ereceği durumlar beş bent hâlinde belirtilmiştir.” şeklindedir.

Cumhuriyet savcısı kamu düzenini ve kamu yararını gerektiren her konuda hukuk davasını açamaz ise de, kamuyu ilgilendiren bir durumun bulunması halinde tespit davası açabileceği söylenebilir.³²⁴

Mülki idari amirinin³²⁵ ve İl Dernekler Müdürlüğünün³²⁶ de tespit davası açma yetkisi olduğunu söylemek mümkündür. Dernekten alacağı bulunan gerçek veya tüzel kişilerin de, menfaatleri bulunması halinde, derneğin sona erdiğinin tespitini istemeleri mümkündür. Zira dernekten olan alacağını tahsil edemeyen kişi, icra dairesinden vereceği aciz vesikası ile dava açma hakkını elde eder.³²⁷

Somut olay bağlamında, her ilgilinin, derneğin sona erdiğinin tespitini isteme hakkı bulunabilir. Ancak sulh hukuk hakimi, sona erme sebeplerinden varlığını bilse dahi, kendiliğinden sona erme kararı veremez.³²⁸

b. Tespit Davasında Görevli ve Yetkili Mahkeme, Yargılama Usulü ile Uygulama Örnekleri

i. Görevli Mahkeme

Derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti amacıyla açılan davada görevli mahkeme sulh hukuk mahkemesidir.³²⁹ (TMK m. 87/2) Sulh hukuk mahkemesinin kararı derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti niteliğindedir. Dernek mahkeme kararı

³²⁴ Necip Bilge ve Ergun Önen, Medeni Yargılama Hukuku, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978, s. 116;

Ejder Yılmaz, Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, 1972/XXIX/1-2, s. 259; Baki Kuru ve Burak Aydın, Medeni Usul Hukuku El Kitabı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021, s. 315.

³²⁵ Yargıtay 2. HD., T. 30.06.1999, E. 1999/5687, K. 1999/7576. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 13.08.2021)

³²⁶ Yargıtay 7. HD., T. 4.2.2013, E. 2012/8871, K. 2013/723. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 10.07.2021)

³²⁷ Yargıtay 8. HD., T. 19.04.2017, E. 2017/1012, K. 2017/5842 sayılı ilamında; aciz vesikası alınmış olmasını dava şartı olarak kabul etmiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 05.06.2021)

³²⁸ Zevkililer, Acabey ve Gökyayla, s. 495.

³²⁹ Yargıtay 2. HD., T. 12.06.2006, E. 2006/2649, K. 2006/9301 sayılı kararında; “Mahkemenin görevi kamu düzeni ile ilgili olduğundan, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 7. maddesi uyarınca yargılamanın her aşamasında talep üzerine veya kendiliğinden nazara alınması zorunludur. Mahkemece, Sulh Hukuk Mahkemesinin görevli olduğu nazara alınarak görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, davaya devam edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.” şeklinde karar verilmiştir. Ayrıca Yargıtay 2. HD., T. 27.06.2002, E. 2002/7549, K. 2002/8557 sayılı kararında da; tespit davalarında sulh hukuk mahkemelerinin görevli olduğuna yönelik benzer şekilde karar vermiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 12.12.2021)

öncesinde sona ermiştir. Sulh hukuk mahkemesince verilen derneğin sona erdiğinin tespitine yönelik karar, yalnız mevcut durumu belirlemeye yöneliktir.³³⁰

ii. Yetkili Mahkeme

Derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti amacıyla açılan davada yetkili mahkeme, derneğin yerleşim yeri mahkemesidir. Derneğin yerleşim yeri ise dernek yönetim faaliyetlerinin yürütüldüğü yerdir.³³¹

iii. Yargılama Usulü

Dernekler Kanunu'nun 18. maddesinin 1. fıkrası hükmüne göre derneğin kendiliğinden sona erdiğine ilişkin açılacak davada basit yargılama usulü uygulanır.³³² Davada, Cumhuriyet savcısının veya mülki idari amirlik temsilcisinin davacı sıfatı ile hazır bulunmasına gerek yoktur. Mahkeme, bu kişilerin bulunmadığı davalarda, dosyayı işlemiden kaldırmayıp toplanan deliller kapsamında karar vermelidir.³³³

Açılan tespit davasında, sulh hukuk mahkemesi, sona erme sebeplerinin gerçekleştiğini ve derneğin sona erdiğini tespit eder. Mahkemenin verdiği karar taraflara tebliğ edilerek yargı yoluna başvurma hakkı tanınır.³³⁴

iv. Uygulama Örnekleri

Derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitinde yargı kararları önem kazanmaktadır. Zira mevzuat hükümlerinde belirtilen sona erme sebeplerinin genişletilip genişletilemeyeceği, sona erme nedeninin gerçekleşip gerçekleşmediği, dava açma hakkı bulunan ilgililerinin kim olduğu, bu kişilerin davaya katılma hakları ile birçok konu yargı kararları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu sebeple aşağıda derneğin kendiliğinden sona ermesine ilişkin yargı kararlarına değinilmeye çalışılacaktır.

³³⁰ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 696.

³³¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 658; Kılıçoğlu, s. 530.

³³² Madde metninde; "Bu kanunla ilgili olarak Hukuk Mahkemelerinde bakılacak davalarda basit yargılama usulü uygulanır". denilmektedir.

³³³ Yargıtay 2. HD., T. 30.06.1999, E. 1999/5687, K. 1999/7576. Derneğin feshi davasında Cumhuriyet Savcısının hazır bulunması gerektiği yönündeki karar için bkz. Yargıtay 2. HD., T. 22.11.1976, E. 8137, K. 8366. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.05.2021)

³³⁴ Çiftçi, Uçar ve İmamoğlu, s. 402.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, derneğin sona erme sebeplerini; *“tüzükte yazılı sürenin dolması, gayesinin gerçekleşmesi veya imkansızlaşması, genel kurulun teşekkülünü mümkün kılmayacak şekilde üyelerin azalması, bütün üyelerin ölmesi, derneğin mali olarak idare edilemez hale gelmesi sebebi ile acze düşmesi veya yönetim kurulunun teşkiline imkan kalmaması”* şeklinde genel olarak belirtilmiştir.³³⁵

Yargıtay, derneğin amacından sapması sebebiyle feshine ilişkin dava açılmasının gerektiği durumda, derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti için dava açılmışsa, davanın reddine karar verilmesi gerektiğine hükmetmiştir.³³⁶ Ayrıca böyle bir durumda görev konusu gözetilmeden derneğin sona erdiğinin tespitine karar verilmesi hukuka aykırı olarak değerlendirilmiştir.³³⁷

Derneğin olağan genel kurul toplantılarını üst üste iki defa yapmamış olması sebebiyle kendiliğinden sona erdiğine ilişkin açılan tespit davasında, cumhuriyet savcısının davacı sıfatı yoktur. Cumhuriyet savcısı özel hukuka ilişkin dava açma yetkisi istisnaidir ve bu yetki açıkça düzenlenmesi halinde kullanılır. Cumhuriyet savcısının açtığı tespit davasında, sıfat yokluğu sebebiyle davanın reddi gerekirken işin esasına girilmesi doğru görülmemiştir.³³⁸

Tespit davasını açan cumhuriyet savcısı veya mülki idare amirinin davaya katılma zorunluluğu ve duruşmalarda hazır bulunma zorunluluğu yoktur. Davacı cumhuriyet savcısı veya mülki idare amir davayı takip etmese dahi dosya işleminden kaldırılmayıp işin esasına girilerek karar verilmelidir. Aksi durum bozma sebebi olarak değerlendirilmiştir.³³⁹

³³⁵ Yargıtay 2. HD., T. 2.12.1972, E. 1972/77698, K. 1972/7217. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.09.2021)

³³⁶ Yargıtay 2. HD., T. 15.1.1998, E. 1998/13340, K. 1998/270. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.12.2021)

³³⁷ Yargıtay 2. HD., T. 13.06.2002, E. 2002/6694, K. 2002/7943. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.05.2021)

³³⁸ Yargıtay 18. HD., T. 17.11.2015, E. 2015/17877, K. 2015/16618. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 01.04.2021)

³³⁹ Yargıtay 2. HD., T. 30.6.1999, E. 1999/5687, K. 1999/7576. Yargıtay eski kararlarında; *“Cumhuriyet savcısının duruşmalara katılımı sağlanmaksızın yargılama yapılarak hüküm kurulmasını usul ve yasaya aykırı”* olarak değerlendiriyordu. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 13.09.2021)

Görölmekte olan bir tespit davasında, dernek yönetim kuruluna özel yetki verilmemiş olması halinde, dernek başkanının tek başına davayı kabul etmiş olmasının hukuki sonuç doğurmayacağı değerdendirilmesiyle, ilk derece mahkemesince bu sebebe dayanılarak davanın kabulüne karar verilmesini Yargıtay bozma nedeni yapmıştır.³⁴⁰

Derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitine ilişkin açılan davada, davalı taraf, dernek yönetim kuruludur. Dernek kurucularına temsil yetkisi verilmediğinden davanın tüm yönetim kurulu üyelerine yöneltilmesi gerekir. Yargıtay, davanın kuruculara yöneltilmesi halinde, eksik hasımla davaya devam edilerek karar verilmesini, usul ve yasaya aykırı olarak değerdendirmiştir.³⁴¹

Tespit davasında taraf teşkili sağlandıktan sonra tarafların sundukları deliller de toplanıp karar verilmelidir. Taraf teşkili sağlanmadan ve davalı derneğe savunma hakkı verilmeden karar verilmesi, bozma sebebi olarak kabul edilmiştir.³⁴²

Derneğin amacını yitirmesi kendiliğinden sona erme sebebidir. Bu durumda derneğin sona erdiğinin tespiti davası açılmalıdır. Amacın kaybedilmesi halinde fesih davası açılması ve mahkemenin de derneğin feshine karar vermesi hukuka aykırı olarak değerdendirilmiştir.³⁴³

Derneğin ilk genel kurul toplantısını yapamaması ve zorunlu organlarını oluşturamaması halinde sulh hukuk hakimi derneğin kendiliğinden sona erdiğini tespit etmesi gerekir.³⁴⁴

³⁴⁰ Yargıtay 2. HD., T. 28.9.1999, E. 1999/2166, K. 1999/4283. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 12.01.2021)

³⁴¹ Yargıtay 7. HD., T. 4.2.2013, E. 2012/8871, K. 2013/723. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.03.2022)

³⁴² Yargıtay 7. HD., T. 9.10.2009, E. 2009/4821, K. 2009/4225. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 17.02.2021)

³⁴³ Yargıtay 2. HD., T. 26.9.1985, E. 6388, K. 7526. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.02.2022)

³⁴⁴ Yargıtay 2. HD., T. 27.6.2002, E. 2002/7549, K. 2002/8557. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.03.2021)

B. DERNEĞİN FESHİ

1. Fesih Kavramı ve Derneğin Feshi

Fesih, hukuki muamelenin irade ile ortadan kaldırılmasıdır.³⁴⁵ Fesih, devam eden bir hukuki ilişkinin ileriye etkili olacak şekilde sona erdirilmesidir. Aynı zamanda, bozucu yenilik doğuran tek taraflı irade beyanı olan fesih, hukuksal işlemin ortadan kaldırılmasını sağlar.³⁴⁶

Derneğin feshi ise, dernek tüzel kişiliğinin alınan veya verilen bir karar ile sona erdirilmesidir.

Derneğin kendiliğinden sona ermesi, dağılması³⁴⁷ olarak ifade edilirken; derneğin feshedilmesi, dağıtılma³⁴⁸ olarak ifade edilir. Dağıtılma bizzat derneğin yetkili organının kararı ile olabileceği gibi Devletin yetkili organının vereceği kararla da olabilir. Derneğin dağıtılması için yetkili bir kurul ya da makam tarafından bu yönde karar verilmiş olması zorunludur.³⁴⁹

Derneğin, yetkili organının karar alması sonucunda feshedilmesi, gerçek kişilerde intihara benzetilir.³⁵⁰ Dernek, kendisini feshederek, irade ve isteği doğrultusunda kişiliğine son vermiş olur.

Fesih kararı bozucu yenilik doğuran bir karar niteliğinde olduğu için, şarta bağlı olamaz ve bu karardan geri dönülemez.³⁵¹ Derneğin feshine ilişkin karar alındıktan veya verildikten sonra feshe ilişkin sonuçlar gerçekleşir.³⁵²

³⁴⁵ Ballar, s. 928.

³⁴⁶ Yılmaz, s. 231.

³⁴⁷ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 655.

³⁴⁸ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 651.

³⁴⁹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 655; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 386.

³⁵⁰ İnan, s. 169.

³⁵¹ Ergün, s. 107; Akünal, s. 107.

³⁵² Akünal, s. 147.

2. Derneğin Kendisini Feshetmesi

Türk Medeni Kanunu'nun 88. maddesindeki düzenlemeye göre; Derneğin en yetkili organı olan genel kurul, her zaman, derneğin³⁵³ feshine karar verebilir.³⁵⁴

Derneklerin kuruluşu ve tüzel kişilik kazanması, kurucu üyelerin iradesi ile gerçekleşir. Dernek tüzel kişiliğin feshedilmesi de yine üyelerinin iradesi ile gerçekleşebilir. Derneğin oluşumu ve bu oluşumun devam ettirilmesi, üyelerinin isteği ile mümkün olduğundan, üyelerinin iradeleriyle dernek her zaman feshedilebilir.³⁵⁵

Dernek üyeleri, irade ve arzuları ile kurup tüzel kişilik kazandırdıkları derneği, birleşmiş olan irade ve arzularını çözerek feshedebilirler. Anlaşmaya taraf olan kişilerin rızası ile bir sözleşmenin feshi mümkün olduğu gibi dernek üyelerinin rızası ile derneğin feshi mümkündür.³⁵⁶

Bir derneğin var olması ve feshedilmesi, dernek üyelerinin bu konudaki isteğine bağlıdır.³⁵⁷ Kanun koyucu da, kurucuların oy birliği ile kurdukları, hak ve fiil ehliyeti ile hukuk süjesi olma niteliği kazandırdıkları derneğin, üyelerinin alacağı karar ile dağıtılabilmesine olanak sağlamıştır.³⁵⁸

a. Şartları

Türk Medeni Kanunu'nda, derneğin genel kurul kararı ile feshedilmesine ilişkin herhangi bir sebep belirtilmemiştir. Aynı şekilde Dernekler Kanunu'nda da derneğin genel kurul kararı ile feshine ilişkin sebeplere dair düzenleme bulunmamaktadır. Genel kurul kararı ile derneğin feshi sebepleri, dernek tüzüğü veya genel kurula bırakılmıştır.

Dernek genel kurulu, istediği makul bir gerekçe ile derneğin feshine karar verebilir. Türk Medeni Kanunu'nun 88. maddesi uyarınca derneğin karar alması fesih için

³⁵³ Yargıtay 2. HD., T. 12.6.1995, E. 6978, K. 6917 sayılı kararında; Dernek şubesinin de kendisini feshedebileceğini belirtmiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 17.12.2021)

³⁵⁴ **Palamut**, s. 68; **Aydın Zevkliler ve Ayşe Havutçu**, Yeni Medeni Kanun'a göre Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2005, 5. Baskı, s. 219; **Akıpek, Akıntürk ve Ateş**, s. 655; **Kılıçoğlu**, s. 531.

³⁵⁵ **Öztan**, Temel Kavramlar, s. 381.

³⁵⁶ **Ferit Saymen**, Türk Medeni Hukuku Şahsın Hukuku, İstanbul, Kenan Matbaası, 1948, s. 361.

³⁵⁷ **Öztan**, Temel Kavramlar, s. 381

³⁵⁸ **Rona Serozan**, Tüzel Kişiler, Özellikle Dernekler ve Vakıflar, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1994, s. 80.

yeterlidir. Derneğin genel kurul kararı ile feshi sebeplerine örnek olarak, aynı konuda faaliyet gösteren yeni bir derneğin kurulması³⁵⁹, üye sayısının azlığı, zorunlu olmayan organları oluşturacak kadar üye olmaması, üyelerin amaç birlikteliğinin tam olarak sağlanamaması, yeterli çoğunluğunun oluşmaması sebebiyle ortak kararların alınamaması veya dernek işlerini yürütebilecek mali kaynakların bulunmaması gibi sebepler söylenebilir.³⁶⁰

Genel kurul kararı ile derneğin feshine karar verilebilmesi için zorunlu bir zaman bulunmamaktadır. Genel kurul, her zaman, derneğin feshine karar verebilme olanağına sahiptir.³⁶¹

Kanun koyucu, derneğin genel kurul kararı ile feshedilebilmesi için, genel kurul toplantı ve karar yeter sayılarını belirtmiştir.³⁶² Bu konuya aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir.

b. Fesih Kararının Alınması

Derneğin feshine karar vermeye, genel kurul yetkilidir. Derneğin feshi kararı, genel kurul dışında başka bir zorunlu veya ihtiyari organa verilemez ve devredilemez.³⁶³ Derneğin kendisini feshedebilmesi, geçerli bir genel kurul kararının varlığı ile mümkündür. Derneğin feshi kararı, önemli bir karar olduğundan dolayı, bu konuda kanuni düzenleme yapılmıştır.

Derneğin feshi kararı alınabilmesi için, dernek tüzüğüne göre genel kurula katılma hakkına sahip olan üyelerin en az üçte ikisinin toplantıya katılması ve toplantıya katılan üyelerin en az üçte iki çoğunluğunun da derneğin feshedilmesi yönünde oy kullanması gerekir.³⁶⁴ Türk Medeni Kanunu'nun 78. maddesinin 2. fıkrası uyarınca derneğin feshinin

³⁵⁹ Akçabat ilçesinde muhtarların haklarını korumak amacıyla yeni açılan Akçabat Muhtarlar Derneğinin kurulmasıyla yıllardır faaliyetlerini sürdüren Türkiye Muhtarlar Derneği Akçabat Şubesi fesih kararı almıştır. Haber içeriği için bkz. <https://www.akcaabathaber.com/haberler/19-yillik-dernek-kapandi-18391h> (Erişim Tarihi: 27.2.2022)

³⁶⁰ Çiftçi, Uçar ve İmamoğlu, s. 392; Ballar, s. 929-930.

³⁶¹ Dural ve Ögüz, s. 336; Çiftçi, Uçar ve İmamoğlu, s. 392.

³⁶² Eski Medeni Kanun döneminde derneğin fesih kararı alabilmesi için toplantı ve karar yeter sayılarına ilişkin herhangi bir düzenleme yoktu. Bu konuya ilişkin düzenlemeler dernek tüzüğüne bırakılmıştı. Bkz. Olgaç, s. 126.

³⁶³ Dural ve Ögüz, s. 336.

³⁶⁴ Dural ve Ögüz, s. 336.

görüşülmesi için toplanan genel kurul üçte iki çoğunluğa ulaşamazsa toplantı ertelenir. Ancak ilk toplantı için aranan nitelikli çoğunluk, ikinci toplantıda aranmamıştır. Buna karşın yapılacak ikinci toplantıya gelen üye sayısı, yönetim ve denetim kurulları üye tam sayısının iki katından az olamaz. İkinci toplantıda derneğin feshine karar verilebilmesi için de toplantıda hazır bulunanların üçte iki çoğunluğunun derneğin feshi yönünde oy kullanması gerekir.³⁶⁵

Türk Medeni Kanunu'nun 81. maddesindeki; *“Genel kurul kararları, toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğuyla alınır. Şu kadar ki, tüzük değişikliği ve derneğin feshi kararları, ancak toplantıya katılan üyelerin üçte iki çoğunluğuyla alınabilir.”* şeklinde düzenlemeyle, derneğin feshine karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki çoğunluğunun karar alması gerektiği belirtilmiştir.

Derneğin feshine karar verilebilmesi için, üye tamsayısı 150 olan bir derneğin, birinci toplantıda en az 100 üye ile toplanması ve toplantıya iştirak eden 100 üyeden en az 67 kişinin feshin kabulü yönünde oy kullanması gerekir.

Genel kurulun derneğin dağıtılmasına karar verilebilmesi için kanunda belirtilen toplantı yeter sayısı ve karar yeter sayısı, dernek tüzüğünde yapılacak bir düzenleme ile arttırılabilir.³⁶⁶ Toplantı ve karar yeter sayılarının ağırlaştırılmasını engelleyen herhangi bir mevzuat hükmü bulunmaz.³⁶⁷ Ayrıca fesih kararının alınmasını zorlaştırma konusunda sınırlama da yoktur.³⁶⁸

Genel kurulun derneğin dağıtılmasına karar verilebilmesi için kanunda belirtilen toplantı yeter sayısı ve karar yeter sayısını ağırlaştırmak mümkün olmakla birlikte daha az bir oran belirlenemez. Bir başka deyişle, derneğin kendisini feshetmesi zorlaştırabilir ancak kolaylaştırılmaz.³⁶⁹

³⁶⁵ Selami Sazil, Erkut Çelik ve Ramazan İmal, A'dan Z' ye Dernek Yönetimi, Ankara, Usider Matbaası, 2010, s. 139; Dural ve Ögüz, 336.

³⁶⁶ Saka, s. 235; Aküenal, s. 106; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 243; Dural ve Ögüz, s. 336; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 387;

³⁶⁷ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 387.

³⁶⁸ Köprülü, s. 538; Aküenal, s. 106.

³⁶⁹ Dural ve Ögüz, s. 336; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 243; Aküenal, s. 106; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 387.

Derneğin feshi kararı, olağan veya olağanüstü genel kurul toplantılarında alınabilir.³⁷⁰ Uygulamada ise, genel olarak, olağanüstü genel kurul toplantısında derneğin feshine karar verilir.³⁷¹

Derneğin feshine karar verilebilmesi için dernek gündemine bu yönde madde koyulması gerekir. Derneğin feshi için yapılacak ilk genel kurul toplantısında, üçte iki çoğunluğun hazır bulunmaması halinde, toplantı yapılamaz ve ertelenir. Dernekler Yönetmeliğinin 14. maddesinde belirtilen çağrı usulüne göre, üyeler ikinci toplantıya davet edilir.³⁷² Türk Medeni Kanunu'nun 78. maddesi uyarınca, ikinci toplantıda toplantı yeter sayısı aranmaz.³⁷³ Ancak, ikinci toplantıya katılan üye sayısı, yönetim kurulu ile denetim kurulu üye sayısı toplamının iki katından aşağı olamaz. (TMK m. 78/2) Yapılacak olan ikinci toplantıda da, ilk toplantıda olduğu gibi, derneğin feshine karar verilebilmesi için hazır bulunan üyelerin üçte ikisinin feshe yönelik karar alması gerekir.³⁷⁴

Türk Medeni Kanunu'nun 81. maddesi uyarınca, genel kurul kararları, kural olarak, toplantıya katılan kişilerin salt çoğunluğuyla alınır. Ancak tüzük değişikliği ve derneğin feshi kararları, önemli kararlar olduğundan dolayı, fesih konusunun görüşülmesi için toplanan birinci veya ikinci genel kurul toplantısına katılan üyelerin üçte iki çoğunluğuyla alınır. Genel kurulun derneğin feshine karar vermesi halinde, buna ilişkin genel kurul karar tutanağı ile dernek tüzüğü uyarınca tasfiyenin ne şekilde

³⁷⁰ Öztan, Temel Kavramlar, s. 381.

³⁷¹ Çiftçi, Uçar ve İmamoğlu, s. 392.

³⁷² **Dernekler Yönetmeliği'nin 14. maddesi;** "Yönetim kurulu, dernek tüzüğüne göre genel kurula katılma hakkı bulunan üyelerin listesini düzenler. Genel kurula katılma hakkı bulunan üyeler, en az on beş gün önceden, günü, saati, yeri ve gündemi bir gazetede ilan edilmek veya yazılı ya da elektronik posta ile bildirilmek suretiyle toplantıya çağrılır. Bu çağrıda, çoğunluk sağlanamaması sebebiyle toplantı yapılamazsa, ikinci toplantının hangi gün, saat ve yerde yapılacağı da belirtilir. İlk toplantı ile ikinci toplantı arasındaki süre yedi günden az, altmış günden fazla olamaz. Toplantı, çoğunluk sağlanamaması sebebinin dışında başka bir nedenle geri bırakılırsa, bu durum geri bırakma sebepleri de belirtilmek suretiyle, ilk toplantı için yapılan çağrı usulüne uygun olarak üyelere duyurulur. İkinci toplantının geri bırakma tarihinden itibaren en geç altı ay içinde yapılması zorunludur. Üyeler ikinci toplantıya, birinci fıkra da belirtilen esaslara göre yeniden çağrılır. Genel kurul toplantısı bir defadan fazla geri bırakılamaz." şeklindedir.

³⁷³ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 387.

³⁷⁴ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 655.

gerçekleştirileceğine dair alınan yönetim kurulu kararı, en büyük mülki idari amirliğe yazılı olarak gönderilir.³⁷⁵

Dernek genel kurulunun kanuna uygun şekilde aldığı derneğin feshine yönelik kararının, mülki idari amirliğe gönderilmesiyle, dernek fiili olarak dağıtılmış olur. Feshine karar verilen dernek, tasfiyeyi gerçekleştirmek üzere kısıtlı şekilde faaliyet gösterir. Derneğin üyeleri veya üçüncü şahıslarla olan irtibatı sonlanır.³⁷⁶ Artık dernek faaliyetleri, sadece alacaklarını tahsil etmek ve borçlularını ödemekle sınırlı olarak sürer. Tasfiye amacının dışında yapılan hukuki işlemler, dernek için sonuç doğurmaz. Tasfiye işlemleri ise, kanundaki hükümler ve tüzükteki düzenlemeler uyarınca yapılır.³⁷⁷

Derneğin feshedilmesi için açılmış bir dava var ise, genel kurul kararı ile derneğin feshine karar verilmesi, bu davayı ve dava sonucunda ortaya çıkacak hukuki süreci, özellikle de tasfiye işlemlerini, etkilemez. Genel kurul kararı ile derneğin feshine karar verilerek, derneğin feshi için açılmış olan dava etkisiz bırakılamaz.³⁷⁸

Türk Medeni Kanunu'nun 83. maddesinin 1. fıkrası uyarınca genel kurul toplantısında hazır bulunan her üye, genel kurul kararlarına karşı, kanuna veya tüzüğe aykırılık iddiası ile karar tarihinden itibaren bir ay içinde iptal davası açma hakkına sahiptir.³⁷⁹ Ancak karara karşı iptal davası açan üyenin, karara aksi yönde oy kullanması ve karara katılmadığını tutanakta belirtmiş olması lazımdır.³⁸⁰ Fesih kararının sebepsiz olarak alınmasında kanuni zorunluluk bulunmadığından, karara karşı itiraz edecek dernek üyesi, karar usulüne uygun olarak alınmadığı durumda iptal davası açabilir. İptal davası açan üye ya da üyeler, karar veya toplantı yeter sayılarının sağlanmadığını belirtebilirler.

3. Derneğin Mahkeme Kararı İle Feshedilmesi

Dernekler, kişi topluluğu olarak kurulmaları sebebiyle, gerçek kişilere oranla, Devletin menfaat ve güvenliği konularında daha etkili olabilecek durumdadırlar. Bu

³⁷⁵ Dural ve Ögüz, s. 336; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 656.

³⁷⁶ Türk Medeni Kanunu'nun 52. maddesi; "*Sona eren tüzel kişinin kişiliği, ehliyeti tasfiye amacıyla sınırlı olmak üzere tasfiye sırasında da devam eder.*" şeklindedir.

³⁷⁷ Palamut, s. 69.

³⁷⁸ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 656.

³⁷⁹ Helvacı ve Kocabaş, s. 79.

³⁸⁰ Helvacı ve Kocabaş, s. 79.

nedenle her Devlet, iç ve dış güvenlik ya da ülke huzurunu bozan derneklerin hukuki varlıklarını sürdürmelerini istemez. Ancak bu gibi derneklerin ortandan kaldırılması için mahkeme kararı gereklidir.³⁸¹

Derneğin amacının kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesi, derneğin kuruluşundaki eksikliklerin giderilmemesi, kurulması yasak olan dernekler ve yasak faaliyetler hükmünün ihlal edilmesi ile bazı ad ve işaretleri kullanma yasağının ihlal edilmesi hallerinde derneğin mahkeme kararı ile feshedilmesi mümkündür. Usulüne uygun olarak kurulup tüzel kişilik kazanan dernekler, yargı kararıyla, feshedilebilir veya faaliyetten alıkonulabilirler.³⁸²

Dernekler Kanunu'nun 32.maddesinin ilk halinde; *“Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş olan derneklerin feshine karar verilir”* şeklinde hüküm mevcuttu. Ancak 5728 sayılı kanun ile yeniden düzenlenen metinde bu hüküm yer almamıştır. Zira Aynı kanunun 30. maddesinin 1. fıkrasının b bendinde ise; *“kurulamaz”* hükmü mevcut olduğundan ve dernek tüzel kişilik kazanamayacağından hükmün madde metninde yer alması isabetli olmuştur.³⁸³ Tüzel kişilik kazanamayacak olan derneğin feshine hukuk mantığı açısından da gerek yoktur.

Dernekler, Anayasa ve kanunlar ile açıkça yasaklanmış amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla kurulamaz.³⁸⁴ Bu sebeple dernek kurulurken tüzükte açıklanan amacının, hukuka veya ahlaka aykırı olması, derneğin mahkeme kararıyla dağılması nedeni olmaz.³⁸⁵ Çünkü böyle bir durumda dernek, başta tüzel kişilik kazanmaz, dağıtılması da söz konusu olamaz.³⁸⁶

Yargıtay 18. Hukuk Dairesi'nin yorumu, sadece yönetici hakkında kumarhane yönetmekten dava açılmasını derneğin hukuka ve ahlaka aykırılık sebebine dayalı olarak kapatılması için yeterli olmadığı yönünde olmuştur. Karar, *“Bir derneğin feshedilebilmesi için o derneğin suç sayılan eylemlerin kaynağı haline geldiğinin,*

³⁸¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 656.

³⁸² Derneklerin idari karar ile faaliyetten alıkonulmasına ilişkin Bkz. II. Bölüm, 2.

³⁸³ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 659.

³⁸⁴ Saka, s. 236.

³⁸⁵ Dural ve Ögüz, s. 337.

³⁸⁶ Zevkililer ve Havutçu, s. 188; Dural ve Ögüz, s. 337.

süregelen ve birden çok eylemin varlığının tespiti halinde mümkün olup ancak o takdirde dernek kurucularının asıl amaçlarının dernek faaliyeti yürütmek olmayıp dernek adı altında suç işlemeye veya ahlaka aykırı çalışmalar yapmaya yasal zemin hazırlamak olduğundan söz edilebilir. Dernekte ilk kez yapılan aramada ele geçirilen suç unsurunun varlığı veya dernek başkan ve üyelerinin bireysel nitelikte suç işlemleri durumunda derneğin feshi için yeterli neden kabul edilemez. Öte yandan bir tüzel kişi olan dernekler, ancak organları olarak hareket eden gerçek kişilerin fiillerinden sorumludurlar” şeklindedir.³⁸⁷

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, derneğin yöneticileri hakkında idari yaptırım uygulanması ve suç duyurusunda bulunulmasını da derneğin feshi için gerekçe yapılmaması gerektiğine ve son çare olan fesih için yeterli olmadığına dair karar vermiştir.³⁸⁸

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 7. maddesinin 4. fıkrası derneğin mahkeme kararı ile sona erme nedenlerinden birini oluşturmaktaydı. Fıkra; *“Ayrıca; dernek, vakıf, sendika teröre destek oldukları tespit edildiğinde faaliyetleri durdurulur ve mahkemece kapatılır. Kapatılan bu kuruluşların malvarlıklarının müsadereğine karar verilir”* şeklindeydi. Madde metni yürürlükten kaldırılmıştır.

Anayasal güvence altında olan dernek kurma özgürlüğünün neticesi olarak derneklerin Devlet tarafından feshedilmesi de ancak yargı organı kararı ile olabilir.³⁸⁹ Anayasanın 33. maddesinin 5.fıkrası, Türk Medeni Kanunu’nun 89. maddesi ve

³⁸⁷ Yargıtay 18. HD., T. 10.7.2012, E. 2012/6816, K. 2012/8976 sayılı kararında; *“Somut olayda ise; davalı dernekte yapılan aramada, kumar oynandığı gerekçesiyle dernek başkanı hakkında Gülnar Sulh Ceza Mahkemesine kumar oynanması için yer ve imkan sağlamak suçundan dava açıldığı, yargılama sonunda suçun işlendiği sabit olduğundan mahkumiyet kararı verildiği anlaşılmaktadır. Dosyadaki bilgi ve belgeler ile suça konu tek eylem davalı derneğin bu suçun kaynağı haline geldiğini göstermeye yeterli nitelikte kabul edilemez. Nitekim Anayasa Mahkemesi de benzer hüküm taşıyan, Siyasi Partiler Yasasının 103. maddesindeki ‘kanunsuz siyasi faaliyetlerin mihrakı olmayı suçun kesif şekilde işlenmesi, birden fazla mahkumiyet, ...’ şeklinde yorumlamıştır. (Anayasa Mahkemesinin 14. 07. 1993 tarih 92/1-93/1 sayılı kararı) Açıklanan bu olgular gözetildiğinde davalı derneğin kapatılma istemine ilişkin davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yerinde olmayan gerekçe ile kabulüne karar verilmesi”* bozma nedeni yapılmıştır. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.09.2021)

³⁸⁸ Yargıtay 8. HD., T. 26.10.2017, E. 2017/15474, K. 2017/13926. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 18.07.2021)

³⁸⁹ Dural ve Ögüz, s. 336; Saka, s. 235; Akünal, s. 109; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s.390.

Dernekler Kanunu'nun 32. maddesi; “*dernekler ancak mahkeme kararı ile kapatılabilirler*” şeklindedir.³⁹⁰

Mevzuata uygun şekilde kurulup tüzel kişilik kazanan derneklerin, mahkeme kararı ile feshedilebilmeleri, dernek kurma hakkının gereğidir.³⁹¹ Anayasa'nın 33. maddesinin 5. fıkrasında; “*Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde ancak mahkeme kararı ile kapatılabilir*” hükmüne yer verilmiştir. Bu şekilde derneklerin yalnızca mahkeme kararı ile dağıtılabileceği anayasal güvence altına alınmıştır.³⁹²

Derneği feshi kararı, Devletin yargı organı dışındaki bir makamı, kurulu veya organı tarafından verilemez. İdare organının derneğin feshine karar vermesi mümkün değildir.³⁹³ Devletin idare organı, derneği yalnızca geçici olarak faaliyetinden alıkoyma yetkisine haizdir.³⁹⁴ İdarenin yetkisi, istisnai düzenleme niteliğindedir.³⁹⁵

Anayasa'nın 33. maddesinin 5. fıkrası uyarınca dernekler, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca bulunan hallerde idare tarafından faaliyetten alıkonulabilirler. Ancak idarenin kararı istisnai nitelikte olduğundan yirmi dört saat içinde hâkim onayına sunulur.

Derneğin feshi davasına bakan mahkeme tarafından, dava devam ederken, gerekli olması durumunda, tedbir olarak derneğin faaliyetten alıkonulabileceğinde ise şüphe yoktur.³⁹⁶ Zira Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesi uyarınca; mahkeme, yargılamanın her aşamasında, derneğin faaliyetlerini durdurabilir.³⁹⁷

³⁹⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s.390.

³⁹¹ Ergün, s. 112.

³⁹² Akünal, s. 109; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 390.

³⁹³ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 656.

³⁹⁴ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 657.

³⁹⁵ Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesine göre; “*Derneğin feshi davasına bakan mahkeme, dava sırasında faaliyetten alıkoyma dâhil gerekli bütün önlemleri alır. Kural olarak faaliyetten alıkoymaya karar verecek olan organ yargı organlarıdır.*”

³⁹⁶ Helvacı ve Erlüle, s. 126-127.

³⁹⁷ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 390.

a. Fesih Davası Açılabilmesi İçin Gerekli Olan Seçimlik Şartlar

Derneğin feshi davası açılabilmesi için gerekli olan şartlar, sınırlı sayı ilkesi uyarınca, kanunda açıkça belirtilenlerdir. Belirtilen şartlar haricindeki durumlar, derneğin mahkeme kararı ile feshine sebep olmaz.³⁹⁸

Derneğin hangi hallerde mahkeme kararı ile feshine karar verilebileceği, Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesinin 1. fıkrası ve 60. maddesinin 2. fıkrası ile Dernekler Kanunu'nun 32. maddesinin 1. fıkrasının n ve p bentleri kapsamında açıkça düzenlenmiştir.³⁹⁹

i. Derneğin Amacının Kanuna veya Ahlaka Aykırı Hale Gelmesi

Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesinde, dernek amacının kanuna veya ahlaka aykırı duruma gelmesi halinde, derneğin mahkeme kararı ile feshedileceği belirtilmiştir.⁴⁰⁰

Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesi; *“Derneğin amacı, kanuna veya ahlaka aykırı hale gelirse; Cumhuriyet savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir. Mahkeme, dava sırasında faaliyetten alıkoyma dâhil gerekli bütün önlemleri alır.”* şeklindedir.

Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesi, derneğin amacının “sonradan” kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesini düzenlenmiştir. Derneğin amacının “başlangıçta” emredici kanun hükümlerine veya ahlaka aykırı olması halinde, Türk Medeni Kanunu'nun 47. maddesinin 2. fıkrası uyarınca kişi topluluğu olan dernek, tüzel kişilik kazanamaz.⁴⁰¹ Böyle bir durumda, dernek kurma işleminin kesin hükümsüzlüğü söz konusu olur. Zira fesih ileriye etkili sonuç doğurduğundan, fesih kararı ile baştan itibaren

³⁹⁸ **Ballar**, s. 949-950; Yargıtay 2. HD., T. 29.05.1986, E. 5212, K. 5629 sayılı kararında; “2908 sayılı Kanun’un 50. maddesinde yazılı şartların gerçekleşmesi halinde mahkemece derneğin feshine karar verilebilir. Buna rağmen derneğin hesaplarının tutulmasındaki düzensizlik derneğin feshi sebebi sayılarak derneğin feshine karar verilmesini” fesih sebeplerinin kanunda belirtilenler ile sınırlı olması sebebiyle bozma nedeni olarak değerlendirmiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 01.09.2021)

³⁹⁹ **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 656.

⁴⁰⁰ **Kılıçoğlu**, s. 531.

⁴⁰¹ **Akipek, Akıntürk ve Ateş**, s. 656; **Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir**, s. 390; **Öztan**, Tüzel Kişiler, s. 103; **Ergün**, s. 113; **Dural ve Ögüz**, s. 337; **Gezder**, s. 48.

tüzel kişilik kanamamış olan derneğin dağıtılması söz konusu olmaz. Örneğin, dernekler kaçakçılık, fuhuş gibi kanuna ve genel ahlaka aykırı bir amaç için kurulamazlar.⁴⁰²

Derneğin amacı, hukuka veya ahlaka aykırı olmamalıdır. Dernekler, Anayasa ve kanunlar ile açıkça yasaklanmış amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla kurulamaz.⁴⁰³ Bu sebeple dernek kurulurken tüzükte açıklanan amacının, hukuka veya ahlaka aykırı olması, derneğin mahkeme kararıyla dağıtılması nedeni olmaz.⁴⁰⁴ Çünkü böyle bir durumda dernek, başta tüzel kişilik kazanmaz, dağıtılması da söz konusu olamaz.⁴⁰⁵ Derneğin amacının kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesinin fesih nedeni olması için dernek tüzel kişilik kazandıktan sonra amacın kanuna veya ahlaka aykırı hale dönüşmesi gerekir.⁴⁰⁶

Derneğin kanuna veya ahlaka aykırı amaç güttüğüne ilişkin herhangi bir tüzük değişikliğine gerek olmayıp fiili olarak amacın kanuna veya aykırı hale gelmesi fesih kararı verilebilmesi için yeterlidir.⁴⁰⁷ Ayrıca derneğin tüzüğünde yer almayan faaliyetlerde bulunması, kanuna aykırı bir faaliyet olmadıkça, fesih sebebi olarak değerlendirilemez.⁴⁰⁸ Yargıtay da, “Tüzüğünde lezbiyen, gey veya biseksüel yaşamı teşvik ve özendirme olmamasına rağmen bu kişilerin bir araya gelerek dayanışma ve örgütlenme içerisine girmesini, kanunda bu yönde bir yasak olmamasına rağmen, fesih sebebi olarak kabul eden mahkeme kararını” bozmuştur.⁴⁰⁹

⁴⁰² Belgesay, s. 200.

⁴⁰³ Saka, s. 236.

⁴⁰⁴ Dural ve Ögüz, s. 337.

⁴⁰⁵ Zevkililer ve Havutçu, s. 188; Dural ve Ögüz, s. 337.

⁴⁰⁶ T. C. Adliye Vekaleti, Kanunu Medeni Şerhi, C. 1, s. 136.

⁴⁰⁷ Henri Deschenaux ve Paul Steinauer, Personnes Morales du Code Civil, Fribourg, 1981, s. 87.

⁴⁰⁸ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 658.

⁴⁰⁹ Yargıtay 7. HD., T. 25.11.2008, E. 2008/4109, K. 2008/5196 sayılı kararında; “Toplum genelinde ahlaksızlık olarak nitelenen lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel olma ve bu sözcüklerin kullanılması değil, bu kişilerin yaşam tarzı ile diğer kişilerin lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüelliğe özendirici ve teşvik edici davranışlara yönlendirmesidir. Anılan maddelerde (dernek tüzüğünde) hiçbir şekilde lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel yaşamı teşvik ve özendirmeden ve bu cinsel yönelimlerin yaygınlaştırılmasından söz edilmemektedir. Kanunlarımızda da lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişilerin aralarında örgütlenerek birlik ve dayanışmalarını sağlama amacıyla dernek kuramayacaklarına ilişkin, bir hüküm bulunmamaktadır. Hal böyle olunca davalı derneğin amaçlarının hukuka ve ahlaka aykırı olduğundan da söz edilemez.” şeklinde gerekçe ile derneğin amacının hukuka ve ahlaka aykırı olduğu yönünde değerlendirme ile derneğin feshine karar veren ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.12.2021)

Derneğin tüzükte belirtilen amacı dışında fiili olarak başka bir amaç belirlemesi ya da konusu dışında faaliyetlerde bulunması da tek başına fesih sebebi oluşturmaz. En fazla genel hükümler uyarınca yapılan işlemin geçersiz sayılması söz konusu olabilir.⁴¹⁰

Dernek amacının kanunlara aykırı olması derneğin mahkeme kararı ile dağıtılmasına sebep olur. Amacın kanunlara aykırı olması, Dernekler Kanunu ile beraber yürürlükteki mevcut olan kanunlara aykırılık halidir.

Derneğin kanuna aykırılık sebebi ile feshedilmesine örnek olarak, bir fikri yaymak amacıyla kurulan derneğin amacı, o fikrin yayılması kanun ile yasaklandığında kanuna aykırı hale gelmiş olur ve derneğin feshine karar verilir.⁴¹¹

Dernek amacının ahlaka aykırı hale gelmesi, derneğin mahkeme kararı ile dağıtılmasına sebep olan diğer bir nedendir. Görünüşte farklı olsalar dahi ahlak kuralları da hukuk kuralı gibi yaptırım gücüne sahip davranış kurallarıdır. Ahlak kuralları, yaptırım gücünü, bireyin toplum içinde var olmasından ve bu toplum ile kişi arasındaki bağdan alır. Ahlak kuralları, toplum tarafından oluşturulur ve yaptırımını da toplum belirler.⁴¹²

Hukuk kuralları ve ahlak kuralları arasında yaptırım açısından fark bulunur. Hukuk kuralları maddi yaptırıma bağlı iken ahlak kurallarının yaptırımı manevidir. Ahlak kurallarına aykırı davranılması vicdani sonuçlar meydana getirir.⁴¹³

Toplum hayatını, ahlak, din, görgü ile örf ve adet kuralları olan yazılı olmayan kurallar düzenler. Her kuralın ise, kendine özgü yaptırımı vardır. İnsan davranışlarının iyi veya doğru, kötü veya yanlış şeklinde nitelendirilmesi de ahlak kurallarının sonucudur. Ahlak kurallarının toplum içindeki en belirgin yaptırımı ise bireyin dışlanmasıdır.⁴¹⁴

Ahlak kuralları, bazı durumlarda, hukuk kuralı olarak da düzenlenebilir. Bu durumda ahlak kuralı, hem ahlaki hem de hukuki olur. Örneğin Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde düzenlenen "*dürüstlük kuralı*" ile "*hakkın kötüye kullanılması yasağı*" hem ahlaki hem de hukukidir. Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasına göre;

⁴¹⁰ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 658.

⁴¹¹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 390.

⁴¹² Hüseyin Hatemi, Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1976, s. 98.

⁴¹³ Özsunay, s. 19; Mustafa Dural ve Suat Sarı, Türk Özel Hukuku Cilt 1 Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2011, 6. Baskı, s. 2.

⁴¹⁴ Dural ve Sarı, s. 2.

“Herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır”. Aynı şekilde Türk Medeni Kanunu’nun 2. maddesinin 2. fıkrasına göre, *“Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz”* şeklindedir.⁴¹⁵

Dernek amacının, ahlaka aykırı hale gelip gelmediği ve mevcut durumun ahlaka aykırılık olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususu, davaya bakacak hakim tarafından değerlendirilir. Ahlak kuralının, pozitif hukukun temel ilkeleri ile bağdaşması, aykırı olmaması ve çelişmemesi gerekir. Pozitif hukuk kurallarından ayırık olmayan ve aynı yönde olan ahlak kuralları ile hukukun temel prensipleri ile çatışmayan ahlak kuralları ancak fesih sebebi olarak değerlendirilebilir.⁴¹⁶ Fesih davasında değerlendirmeyi yapan hakimin değer yargıları, hukukun temel ilkelerine uygun olmalıdır.⁴¹⁷

Derneğin feshinin ahlaka aykırı hale gelmesi sebebi somut olaylara bağlanmalıdır. Ahlak kuralları, toplumdan topluma, nesilden nesile, geçmişten günümüze, kültür seviyelerine göre ve bazen de toplumun kendi içinde dahi çeşitli olabilir. Derneğin feshine sebep olan ahlak kuralı, pozitif hukuk kurallarına aykırı olmamalıdır. Her kesimin ve toplumun tamamının benimsediği ve özümlediği kurallar olmalıdır. Bu sebeple hakimin kişisel ahlaki görüşü, derneğin feshi için yeterli değildir. Nitekim Yargıtay da, toplum genelinde ahlaksızlık olarak değerlendirilen, kişilerin lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüelliğe özendirici ve teşvik edici davranışlara yönlendirilmesini değil de bu kişilerin aralarında örgütlenerek birlik ve dayanışmalarını sağlamak gayesiyle hareket eden derneğin amacını, bu konuda kanunda yasaklayıcı bir hüküm bulunmaması sebebiyle, ahlaka aykırı olarak değerlendirmemiştir.⁴¹⁸

⁴¹⁵ **Hasan Erman**, Medeni Hukuk Dersleri Başlangıç Bölümü, İstanbul, Der Yayınları, 2014, 5. Baskı, s.12.

⁴¹⁶ **Hatemi**, Hukuka ve Ahlaka Aykırılık, s. 110.

⁴¹⁷ Nitekim Anayasanın 32. maddesinde ifade edildiği üzere hakimler, Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatleriyle hüküm verirler. Bir derneğin kapatılması davasında da hâkimin bu sıra uyarınca karar vermesi gerekmektedir. Somut bir olayda, ahlaki bir davranışın ne olduğunu belirlemek çok zor olabilir. Toplum bünyesi içinde çeşitli çelişkiler bulunabilir. Somut olayda ahlaki yargılar değişebilir. Zira kolektif bilince dayanan değer yargılarının ölçüsü bulunmamaktadır. Bu noktada ahlak kurallarını gereksiz biçim kuralları olmayıp ferдин ve toplumun yararını sağlamak veya zararını önlemek için konulan kurallar olarak nitelendirmek gerekir. Bkz. **Hatemi**, Hukuka ve Ahlaka Aykırılık, s. 54.

⁴¹⁸ Yargıtay 7. HD., T. 25.11.2008, E. 2008/4109, K. 2008/5196 sayılı kararında; *“Toplum genelinde ahlaksızlık olarak nitelenen lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel olma ve bu sözcüklerin kullanılması değil, bu kişilerin yaşam tarzı ile diğer kişilerin lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüelliğe özendirici ve teşvik edici davranışlara yönlendirmesidir. Anılan maddelerde (dernek*

Dernek faaliyetlerinin sürekli olarak emredici kanun hükümlerine ve ahlak kurallarına aykırı olması durumunda amacın değiştiği ve aykırı işlemlerde bulunduğu söylenebilir. Nitekim modern resim sanatını geliştirmek üzere kurulmuş bir derneğin sürekli olarak sanat değeri olmayan pornografik sergiler düzenlemesi ve resimleri yayması derneğin ahlaka aykırı faaliyette bulunduğunu gösterir.⁴¹⁹

Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesinde derneğin mahkeme kararı ile fesih nedeni olarak düzenlenen “*derneğin gayesinin kanuna veya genel ahlaka aykırı hale gelmesi*” durumunun şüpheye yer vermeyecek şekilde sabit olması gerekir.⁴²⁰

Dernek amacının, kurulduktan sonra, kanuna ya da ahlaka aykırı duruma dönüşmesi, tüzükteki amacının değiştirilmesi şeklinde veya tüzükteki amaç değiştirilmeksizin fiili olarak amacın değiştirilmesi biçiminde olabilir. Amacın hukuka veya ahlaka aykırı şekilde fiili olarak değişmiş olması da derneğin feshi için yeterlidir. Derneğin emredici düzenlemeler ile genel ahlak kurallarına aykırı faaliyetlere girişmesi ve bu durumun süreklilik göstermesi, derneğin hedeflediği amacın fiilen hukuka ve ahlaka aykırı olduğuna işaret eder.⁴²¹

Derneğin kuruluştaki amacı, sigara içme özgürlüğünü savunsa ve sonradan çıkartılan bir kanun ile sigara içilmesi yasak hale getirilse, derneğin amacı kanuna aykırı hale geleceğinden, bu dernek, mahkeme kararı ile feshedilebilir.⁴²²

Kurulan bir derneğin yoksullara yardım amacı gütmesine karşın yardımlarını din, mezhep ve etnik köken ayrımına göre yapması ve bu durumun devamlılık arz etmesi

tüzüğünde) hiçbir şekilde lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel yaşamı teşvik ve özendirmeden ve bu cinsel yönelimlerin yaygınlaştırılmasından söz edilmemektedir. Kanunlarımızda da lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişilerin aralarında örgütlenerek birlik ve dayanışmalarını sağlama amacıyla dernek kuramayacaklarına ilişkin, bir hüküm bulunmamaktadır. Hal böyle olunca davalı derneğin amaçlarının hukuka ve ahlaka aykırı olduğundan da söz edilemez.” şeklinde gerekçe ile derneğin amacının hukuka ve ahlaka aykırı olduğu yönünde değerlendirme ile derneğin feshine karar veren ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.12.2021)

⁴¹⁹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 658.

⁴²⁰ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 698.

⁴²¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 658; Ergün, s. 113.

⁴²² Ergün, s. 113.

halinde dernek amacının emredici kanun hükümlerine aykırı hale geldiği ve feshedilmesi gerektiği söylenebilir.⁴²³

Ayrıca Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun'un 3. maddesinin 3. fıkrasına göre; *“Dernek tüzüğü bu kanuna aykırı olan veya kanuna aykırı işlemleri tespit edilen dernek, genel hükümlere göre feshedilir”* şeklindedir. Aynı kanunun geçici 1. maddesinin 2. fıkrasında da; *“Tüzüğünü altı ay içerisinde bu kanuna uygun hale getirmeyen veya bu kanuna aykırı işlemleri tespit edilen dernek, kapatılır”*. Madde metinlerine göre, eğer bir derneğin Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun'a aykırı faaliyetleri var ise ya da tüzüğü bu kanuna aykırı ise ve uygun hale getirilmez ise derneğin feshine karar verilir.⁴²⁴

Derneğin amacı kanuna veya ahlaka aykırı olmasa da amacına ulaşmak için kanuna veya ahlaka aykırı araçlar kullanıp yöntemler benimsemişse, mahkeme kararı ile feshine karar verilmesi gerekir.⁴²⁵ Kanuna ve ahlaka uygun hedefe ulaşmak için kullanılan vasıtalarda gerçekleştirilen hukuksuzluk, sürekli ve yoğun hale gelirse, derneğin feshine hükmedilir.⁴²⁶ Zira emredici hükümlere veya ahlak kurallarına aykırı işlemlerin tekrarlanarak devamlı bir faaliyet haline gelmesi durumunda, derneğin içeriği değişir ve amacın fiilen dönüştüğüne işaret eder.⁴²⁷

Dernek kurulduktan sonra derneğin amacı kanuna veya ahlaka aykırı hale gelirse, Cumhuriyet Savcısının veya herhangi bir ilgilinin istemi ile açılan davada, mahkeme kararı ile derneğin feshine karar verilir.

ii. Derneğin Kuruluşundaki Eksikliğin Giderilmemesi

Derneklerin kuruluş bildirimlerinde, tüzüklerinde veya kurucuların hukuki durumlarında eksiklik veya aykırılık olması mümkündür. Bu durumda en büyük mülki amirlik kuruluş bildirimini altmış gün içerisinde inceleyip bu eksiklik ve aykırılıkları dosya üzerinden tespit eder ve tespit ettiği bu aykırılık veya eksikliği gidermesi için

⁴²³ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 658.

⁴²⁴ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 659-660.

⁴²⁵ Akyol, Medeni Hukuka Giriş, 2006, s. 175.

⁴²⁶ Velidedeoğlu, s. 253.

⁴²⁷ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 658.

dernek kurucularına yazı ile bildirimde bulunur.⁴²⁸ Eksikliklerin giderilmesi yazılı olarak talep edilmesine rağmen, bu eksiklikler otuz gün içerisinde giderilmezse, dernek mahkeme kararı ile feshedilir.⁴²⁹ (TMK m. 60/2)

Derneğin amacının kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesinde kuruluşunda bir sorun olmayan derneğin mahkeme kararı ile feshedilmesi söz konusu iken derneğin kuruluşundaki noksanlıkları veya hukuka aykırılıkları gidermemesi durumunda, kuruluşunda eksiklik bulunan derneğin faaliyete geçmesi ve feshedilmesi durumu söz konusudur.⁴³⁰

Derneğin tüzel kişilik kazanması için kanunda belirtilen bilgi ve belgelerin mülki idari amire verilmesi yeterlidir. Anayasa'nın 33. maddesi, Türk Medeni Kanunu'nun 57. maddesi ve Dernekler Kanunu'nun 3. maddesi uyarınca derneklerin kurulması serbest kuruluş sistemine bağlıdır.⁴³¹

Derneklerin kuruluşu için verdikleri kuruluş bildirimini ve ekleri ile birlikte imzalı dernek tüzüğünün de mahalli idari amire sunulması gerekir. Türk Medeni Kanunu'nun 59/2. maddesinde; *"kuruluş bildiriminin içeriği ve gerekli belgelerin nelerden ibaret olduğunun yönetmelikle gösterileceği"* belirtilmiştir.⁴³²

⁴²⁸ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 657.

⁴²⁹ Ergün, s. 114; Dural ve Ögüz, s. 337; Öztan, Temel Kavramlar, s. 383; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 391.

⁴³⁰ Kılıçoğlu, s. 532.

⁴³¹ Dural ve Ögüz, s.284.

⁴³² Kuruluş bildirimini ve eklerinin içeriği Dernekler Yönetmeliği'nin 5. maddesinde belirtilmiştir. Madde metnine göre; *"Dernek kurucuları tarafından imzalanmış kuruluş bildirimini ve aşağıda belirtilen ekleri, derneğin kurulacağı yerin mülki idare amirliğine verilir.*

a) Kurucular tarafından her sayfası imzalanmış bir adet dernek tüzüğü,

b) (Mülga:RG-30/12/2009-27448)

c) Dernek kurucuları arasında tüzel kişiliklerin bulunması halinde; bu tüzel kişilerin unvanı, yerleşim yeri ve kuruluş belgesi ile tüzel kişiliklerin organları tarafından yetkilendirilen gerçek kişi de belirtmek kaydıyla bu konuda alınmış kararın örneği,

d) Kurucular arasında yabancı dernek veya dernek ve vakıf dışında kar amacı gütmeyen kuruluşlar bulunması halinde, bu tüzel kişilerin derneklere kurucu olabilmelerine dair İçişleri Bakanlığınca izin verildiğini belirten dernek kurucuları tarafından imzalanmış yazılı beyan,

e) Kurucular arasında yabancı uyruklular varsa, bunların Türkiye'de yerleşme hakkına sahip olduklarını gösterir belgelerin örnekleri,

f) (Mülga:RG-9/7/2020-31180)".

Derneğin kuruluş bildirimi ve gerekli belgelerin içeriği ile dernek tüzüğü en büyük mülki idari amir tarafından altmış gün içinde dosya üzerinden incelenir.⁴³³

Türk Medeni Kanunu'nun "İnceleme" kenar başlığını taşıyan 60. maddesi; *"Kuruluş bildirimi ve belgelerin doğruluğu ile dernek tüzüğü, en büyük mülki amir tarafından altmış gün içinde dosya üzerinden incelenir. Kuruluş bildiriminde, tüzükte ve kurucuların hukuki durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edildiği takdirde bunların giderilmesi veya tamamlanması derhal kuruculardan istenir. Bu istemin tebliğinden başlayarak otuz gün içinde belirtilen noksanlık tamamlanmaz ve kanuna aykırılık giderilmezse; en büyük mülki amir, yetkili asliye hukuk mahkemesinde derneğin feshi konusunda dava açması için durumu Cumhuriyet savcılığına bildirir. Cumhuriyet savcısı mahkemeden derneğin faaliyetinin durdurulmasına karar verilmesini de isteyebilir"* şeklindedir.⁴³⁴

Derneğin kuruluş bildirimi ile birlikte sunduğu bilgi ve belgelerde eksiklik ya da kanuna aykırılıklar olduğu, mülki idari amir tarafından tespit edilebilir. Ayrıca, derneklerin tüzüklerinde veya kurucuların hukuki durumlarında da kanuna aykırılık ya da eksiklik olabilir. Böyle bir noksanlık ya da kanuna aykırılık belirlenirse, bunların giderilmesi ya da tamamlanması istenir.⁴³⁵

Mülki idari amir tarafından yapılan inceleme sonucunda, kurucuların hukuki durumlarında, dernek tüzüğünde veya kuruluş bildirimi ile belgelerde, kanuna aykırılık veya noksanlık hali tespit edilmesi durumunda, eksikliğin tamamlanması için geçici yönetim kuruluna yazı ile bildirimde bulunulur. Geçici yönetim kuruluna, otuz gün içinde

⁴³³ Saka, s. 241; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 657.

⁴³⁴ Dernekler Yönetmeliği'nin 6. maddesi de benzer bir düzenlemeye yer vermiştir. Madde metnine göre; *"Kuruluş bildirimi ve ekinde verilen belgelerin doğruluğu ile dernek tüzüğü, alındı belgesinin düzenlendiği tarihten itibaren altmış gün içinde mülki idare amiri tarafından bizzat veya dernekler birimlerine yetki verilmek suretiyle incelenir. İlçelerde kurulan derneklerin tüzükleri de ilgili valiliklerce incelenir. Yapılan inceleme sonucunda, tespit edilen kanuna aykırılık veya noksanlığın giderilmesi kuruculardan yazılı olarak istenir. Kuruluş bildirimi ve ekleri ile dernek tüzüğünde, kanuna aykırılık veya noksanlık bulunmadığı takdirde ya da kanuna aykırılık veya noksanlığın yapılan tebligat üzerine otuz gün içinde giderilmiş olması halinde, mülki idare amirliği tarafından keyfiyet bir yazı ile dernek geçici yönetim kurulu başkanlığına derhal bildirilir. Kanuna aykırılık veya noksanlık otuz gün içinde giderilmediği takdirde mülki idare amiri, yetkili asliye hukuk mahkemesinde derneğin feshi hakkında davanın açılması için durumu Cumhuriyet savcılığına bildirir"*.

⁴³⁵ Eksikliklerin ve hukuka aykırılıkların giderilmesinin istenmesi konusunda Dernekler Kanunu'nun 17. maddesinde de ayrıca düzenleme mevcuttur.

noksanlığın giderilmemesi durumunda, derneğin mahkeme kararı ile dağıtılacağı ihtarı da yapılır. Otuz gün içerisinde eksiliğin tamamlanmaması veya giderilmemesi ya da kanuna aykırılığın düzeltilmemesi hali mahkeme kararı ile derneğin feshine neden olur.⁴³⁶

Mülki idari amirin belirlediği eksiklikler ya da kanuna aykırılıkların giderilmesi için yapılan bildirimde, otuz günlük süre verildiği ihtarı yapılmak zorundadır. Gönderilen yazıda, ihtar bulunmaması halinde derneğin feshine karar verilemez.⁴³⁷ Ayrıca derneğe verilen otuz günlük süre de hak düşürücü niteliktedir. Fesih davasına bakan mahkemece, yargılama esnasında derneğe ek süre vererek noksanlığı tamamlatamaz.⁴³⁸

Derneğin kuruluşundaki eksiklik sebebiyle feshine karar verilebilmesi kuruluş aşamasıyla ilgilidir. Dernek, tüzel kişilik kazandıktan sonra ve mahalli idari amir tarafından kuruluş bildirimi ve belgelerde herhangi bir noksanlık tespit edilmezse artık derneğin kuruluşundaki eksiklik sebebiyle fesih davası açılmaz. Zira Yargıtay, yedi yıl boyunca faaliyet gösteren bir dernek hakkında, bu sebebe dayanılarak açılan fesih davasında, kuruluş aşamasının geçmesi sebebiyle dava açılmayacağını ve davanın reddine karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴³⁹

⁴³⁶ Dural ve Ögüz, s. 337.

⁴³⁷ Yargıtay 8. HD., T. 15.2.2018, E. 2017/8492, K. 2018/2270. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.02.2021)

⁴³⁸ Yargıtay 2. HD., T. 25.10.1999, E. 9112, K.11220 sayılı kararında; “Dernekler Kanunu’nun 10/2. maddesi, derneğin kuruluş bildirisinde, Kanun’a aykırılık yahut eksikliklerin bulunması halinde, bunların giderilmesi için idarece yazılı olarak istekte bulunulacağını, bunların otuz günlük süre içerisinde tamamlanmaması, eksikliğin giderilmemesi halinde derneğin feshine karar verileceği hükme bağlanmıştır. Toplanan delillerden idarece tüzükteki eksikliğin ikmalî için düzenlenen 26.10.1998 günlü yazının 12.11.1998’de derneğe tebliğ edildiği, ancak otuz günlük süre içerisinde eksikliklerin ikmal edilmediği anlaşılmaktadır. Yasa’da düzenlenen otuz günlük süre hak düşürücü niteliktedir. Hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir. Mahkemece süre verilip eksikliğin tamamlanması da sonuç doğurmaz. Dernekler Kanunu Ticaret Kanunu’na göre özel niteliktedir. Sözü edilen Yasa’nın 435/1 maddesine atıf yapılması da yerinde değildir. Gösterilen nedenlerle derneğin feshine karar verilmesi gerekirken Yasa’nın yorumunda, delillerin değerlendirilmesinde yanılığa düşülerek yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.” şeklinde karar verilmiştir. (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.12.2021)

⁴³⁹ Yargıtay 2. HD., T. 19.11.2001, E. 2001/15246, K. 2001/16138 sayılı kararında; “Dernekler kuruluş bildirisini ve eklerini merkezlerinin bulunduğu mahallin en büyük mülki amirine vermekle tüzel kişilik kazanırlar. (DK m. 9) Kuruluş bildirisinde, tüzükte ve kurucuların hukuki durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edildiği takdirde, bunların giderilmesi geçici yönetim kumlundan yazı ile istenir. Bu yazının tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde belirtilen noksanlıkları tamamlamaz ve kanuna aykırılık giderilmezse mahallin en büyük mülki amirinin ihbarı üzerine Cumhuriyet Savcılığı derneğin feshi için yetkili mahkemeye başvurur. (DK m. 10) görüldüğü gibi bu hükümler tamamıyla derneğin kuruluş safhası ile ilgilidir. Kurulmuş bulunan derneğin tüzüğündeki gerekli değişikliği yapmak Genel Kumlan

Derneğin kuruluşundaki eksiklikleri yazılı olarak istenmesine rağmen gidermemesi halinde mahallin en büyük mülki idari amirinin istemi üzerine Cumhuriyet savcısı derneğin feshi davasını açar.⁴⁴⁰ Davayı açma yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir. Mahallin en büyük mülki amiri ise, durumu cumhuriyet savcısı ihbar ederek, fesih davası açmasını talep edecektir.⁴⁴¹

Mülki idari amir tarafından yapılan bildirim üzerine Cumhuriyet savcısı, derneğin feshi için mahkemeye fesih davası açar. Cumhuriyet savcısı ayrıca dava sonuna kadar derneğin faaliyetlerinin durdurulmasını da talep edebilir.⁴⁴²

Cumhuriyet savcısı tarafından açılan fesih davasına bakan mahkeme, derneğin kuruluş bildiriminde, tüzüğünde ya da kurucularının hukuksal durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık olması, mülki idari amirlik tarafından verilen otuz günlük kesin süreye rağmen eksikliğin giderilmemiş ya da kanuna aykırılığın düzeltilmemiş olması halinde, derneğin feshine karar verir.⁴⁴³

iii. Kurulması Yasak Olan Dernekler ve Yasak Faaliyetler Hükmünün İhlali

Dernekler Kanunu'nun 32. maddesinin p bendine göre; Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla kurulan derneğin feshine karar verilir.⁴⁴⁴

Anayasa veya kanunlar uyarınca açıkça yasaklanan amaçları gerçekleştirmek üzere veya suç olan eylemlerde bulunmak için dernek kurulamaz. (DK m. 30/b)

yetkisindedir. (DK m. 26/2) Toplanan delillerden Hacıbektaş Veli Kültür Tanıtma Yaşatma ve Yardımlaşma demek tüzüğünün idarece 1994 senesinde incelendiği, dernekler yasasına uygun bulunduğu, dava tarihine kadarda aralıksız yedi sene faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Demek bu hali ile kuruluş aşamasını geçirmiştir. Gerçekleşen bu durum karşısında kuruluşla ilgili 10/2. maddenin uygulama yeri kalmamıştır. Şartların oluşması halinde Dernekler Yasasının 50, 51, 52, 53, 54 ile cezai hükümleri içeren 75-87. maddelerin uygulaması imkanı dahilindedir. Davanın reddi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır." şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 24.01.2022)

⁴⁴⁰ Dural ve Ögüz, s. 337.

⁴⁴¹ Kılıçoğlu, s. 532.

⁴⁴² Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 657.

⁴⁴³ Saka, s. 241.

⁴⁴⁴ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 393.

Kurulması yasak olan bu dernekleri kuran dernek yöneticileri hakkında adli para cezası da verilir. (DK m. 32/p)

Dernekler konusu suç olan bir fiili gerçekleştirmek için kurulamazlar. Örneğin, üyelerinin daha rahat kumar oynaması için yer ve imkan sağlamak amacıyla kurulan bir dernek 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 228. maddesinde tanımlanan suçu işlemek üzere kurulduğundan Dernekler Kanunu'nun 32. maddesinin p bendi gereği mahkeme kararı ile feshedilir.⁴⁴⁵

iv. Bazı Ad ve İşaretleri Kullanma Yasağının İhlali

Dernekler Kanunu'nun 29. maddesinde derneklerin kullanması yasak olan bazı ad ve işaretler belirtilmiştir. Madde metni; *“Derneklerin, mevcut veya mahkeme kararıyla kapatılmış veya feshedilmiş bir siyasî partinin, bir sendikanın veya üst kuruluşun, bir derneğin veya üst kuruluşun adını, amblemini, rumuzunu, rozetini ve benzeri işaretleri ya da başka bir ülkeye ve daha önce kurulmuş Türk devletlerine ait bayrak, amblem ve flamaları kullanmaları yasaktır”* şeklindedir.

Ad, kişileri başka kişilerden ayırmaya yarayan ve onları topluma tanıtan işarettir.⁴⁴⁶ Derneklerin adlarında bazı kelimeleri kullanmaları ise izne bağlıdır. Dernekler adlarında; *“Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal, Şehit, Gazi”* kelimeleri ile bu kelimelerin önlerine ve sonlarına yapılan eklerle meydana gelen kelimeleri ancak izin alarak kullanılabilir.⁴⁴⁷ (DK m. 28)

Derneklerin kullanılması yasak olan ad veya işaretleri kullanmaları ya da izin ile kullanılması gereken sözcükleri izin almaksızın adlarında kullanmaları derneğin feshine neden olur. Bu yasağa aykırılık halinin derneğin feshine neden olması için derneğin yazılı olarak uyarılması gerekir. Yapılan uyarıya rağmen yasaklara aykırılık durumunun devam emesi halinde ancak derneğin feshine karar verilebilir.⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ Ayrıca kumar oynanması için yer ve imkan sağlayan derneklerin uyarılmasına rağmen faaliyetlerine devam etmeleri halinde en büyük idari amir tarafından otuz günü geçmemek üzere geçici süreyle faaliyetleri durdurulabilir. Bkz. 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 8. maddesi.

⁴⁴⁶ **Hayrunnisa Özdemir**, Türk ve İsviçre Medeni Hukukunda Ad Üzerindeki Hak ve Korunması, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 57, 2008, (s. 561-598), s. 561.

⁴⁴⁷ **Özdamar, Türk, İkizler ve Çağırğan**, s. 74.

⁴⁴⁸ **Saka**, s. 241.

Dernekler Kanunu'nun 32. maddesinin n bendi; "28 inci maddede belirtilen kelimeleri izinsiz kullanan veya 29 uncu maddede belirtilen yasaklara, yazılı olarak uyarılmalarına rağmen, aykırı hareket eden dernek yöneticileri, fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, yüz günden az olmamak üzere adlî para cezası ile cezalandırılır ve derneğin feshine de karar verilir." şeklindedir. Madde metnine göre, uyarıya rağmen yasak ad ve işaretlerin kullanılması derneğin feshi ile sonuçlanır.

Derneklerin hali hazırda faaliyetlerine devam eden ya da mahkeme kararıyla feshedilen siyasi parti, sendika ve dernek ile bunların üst kuruluşlarına ait isim, amblem, rumuz ve rozetlerini kullanmaları yasaktır. Aynı şekilde derneklerin Yine başka ülkelerin ya da eskiden kurulmuş Türk Devletlerinin bayrak, amblem ve flamalarını da kullanmaları yasaktır. (DK m. 29)

Ayrıca dernekler; Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal, Şehit, Gazi sözcüklerini ve bu sözcüklere eklenen ekler ile oluşturulan sözcükleri, dernek adı olarak, ancak izinle kullanabilirler. İzin vermeye yetkili merci İçişleri Bakanlığıdır. İzin işlemlerinin ne şekilde gerçekleştirileceği ile usul ve esasları ise Dernekler Yönetmeliği'nin 53. maddesinde düzenlenmiştir.⁴⁴⁹ Derneklerin izin alarak kullanabilecekleri sözcükleri, kullanabilmeleri için gerekli bilgi ve belgeler ile birlikte mülki idari amirliğe başvurmaları gerekir.⁴⁵⁰ Dernek tarafından yapılan başvuru

⁴⁴⁹ Dernekler Yönetmeliği'nin 53. maddesine göre; "Dernek adlarında; Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal kelimeleri ile bunların baş ve sonlarına getirilen eklerle oluşturulan kelimeler, ilgili bakanlıkların görüşü alınmak suretiyle Bakanlığın izni ile kullanılabilir.

İzin almak için başvuracak derneklerde aşağıdaki şartlar aranır:

- a) En az bir yıldan beri faaliyette bulunması,
- b) Amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için girdiği faaliyetler ve yaptığı hizmetler ile gelecekte yapılması düşünülen işlerin topluma yararlı sonuçlar verecek nitelikte olması,
- c) Aynı amaçlı dernekler arasında en çok üyeye sahip olması,
- d) Bu konuda genel kurulunda karar almış olması."

⁴⁵⁰ Dernekler Yönetmeliği'nin 54. maddesine göre; "İzin için başvuracak dernekler, aşağıda belirtilen belgelerle birlikte başvurularını (Mülga ibare:RG30/10/2011-28100) (...) mülki idare amirliğine yaparlar.

- a) (Mülga:RG-30/10/2011-28100)
- b) Dernek üye listesi,
- c) Derneğin faaliyetleri, yaptığı hizmetler ve gelecekte yapılması düşünülen işler hakkında rapor,
- d) İzne tabi kelimelerin kullanılması için genel kurulun aldığı karar örneği."

sonucunda yapılan değerlendirme neticesinde, İçişleri Bakanlığı tarafından verilen karar valilik aracılığı ile derneğe bildirilir.⁴⁵¹

Derneklerin Türk bayrağını kullanmaları ise yasaktır. 2893 sayılı Türk Bayrağı Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrası; *“Hiçbir siyasi parti, teşekkül, dernek, vakıf ve tüzükte belirlenecek kamu kurum ve kuruluşları dışında kalan kurum ve kuruluşunun amblemi flama, sembol ve benzerlerinin ön veya arka yüzünde esas veya fon teşkil edecek şekilde kullanılamaz”* şeklindedir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere, dernekler Türk bayrağını; amblem, sembol, flama veya başka bir surette, izinle dahi olsa, kullanamazlar.⁴⁵²

Derneklerin izne bağlı kelimelerin eş anlamlılarını kullanmalarının izne bağlı olup olmadığı uygulamada sıkça karşılan bir sorundur. Örneğin, kanunda *“milli”* kelimesinin izne bağlı olarak kullanılması belirtilmişken eş anlamlısı olan *“ulusal”* kelimesinin izinle kullanılıp kullanılmayacağı konusunda kanunda bir netlik yoktur. Yargıtay, *“Şu halde kanundaki yasağı yazılı sözlere mahsus kabul etmek kanunun amacı ile bağdaşmaz ve kanuna açık aykırılık teşkil eder”* şeklinde değerlendirme ile eş anlamlı sözcüklerin de izne tabi olduğunu değerlendirmiştir. Bu durumda, izne tabi sözcüklerin eş anlamlılarının da kullanılması fesih nedenidir.⁴⁵³

⁴⁵¹ Dernekler Yönetmeliği'nin 55. maddesine göre; *“İlgili valilik, taleple ilgili gerekli araştırmayı yaptıktan sonra, izin talebini valilik görüşü ile birlikte bir ay içinde Bakanlığa gönderir. Bakanlık, gerekli incelemeyi yaparak, gerektiğinde ilgili bakanlıkların da görüşünü aldıktan sonra başvuruyu karara bağlar. Sonuç, Bakanlıkça ilgili valiliğe bildirilir ve valilik tarafından da ilgili derneğe bilgi verilir.”*

⁴⁵² **Mintez Şimsek**, Yeni Dernekler Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008, s. 93.

⁴⁵³ Yargıtay 2. HD., T. 2.7.2001, E. 2001/8455, K. 2001/10356 sayılı kararında; *“Dernekler Yasasının 65. maddesinde dernekler adlarında; Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal kelimeleri ile bunların baş ve sonlarına getirilen eklerle teşkil edilecek kelimeler bakanlar kurulu kararı ile kullanılabilirler. hükmü mevcuttur. Aynı yasanın 50. maddesiyle de, derneklerin yetkili mercilerce 10. madde gereğince yapılan yazılı isteme rağmen, kuruluş bildirisi ve eklerindeki yasaya aykırılık veya noksanlıkları otuz gün içinde gidermedikleri takdirde, dernek merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirinin yazılı ihbarı ve cumhuriyet savcılığının açacağı dava üzerine Asliye hukuk Mahkemesi Kararı ile feshedilebileceği hükmü getirmiştir. 2908 sayılı Dernekler Yasası 63. maddesinin; dayanışma meclisinde görüşülmesi sırasında, ulusal, milliyet, milliyetçilik gibi eş anlamlı üretilmiş sözcükler için de uygulanmanın aynı yönde olduğu belirtilmiştir. Türk dil kurumu sözlüğünde de ulusal kelimesini karşılığı olarak milli gösterilmektedir. Şu halde yasadaki yasağın yazılı sözcükler mahsus kabul etmek yasanın amacı ile bağdaşmaz ve yasaya açık aykırılık teşkil eder. Mahkemece, yazılı isteme, rağmen, yasaya aykırılığı ve eksikliği gidermeyen derneğin feshine karar verilmesi gerekirken, 65. maddeye yanlış anlam verilerek kelimelerin tahdidi olarak sayıldığından bahisle, davanın reddine karar verilmesi yasaya aykırı bulunmuştur.”* şeklinde karar verilmiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 26.04.2021)

Diğer bir sorun, kullanılması yasak olan kelimelere benzerliğin de yasak olup olmadığıdır. Yargıtay'ın kullanılması yasak olan adlara benzerliğin, dernek kurma özgürlüğü dikkate alınarak dağıtılma nedeni olarak kabul edilemeyeceği yönünde kararı bulunmaktadır.⁴⁵⁴

Derneğin kullanılması yasak olan bazı ad ve işaretleri kullanması ya da izinle kullanılması gereken ad ve işaretleri izinsiz kullanması sebebiyle, uyarılmasına karşın, bu yasağa aykırı hareket etmeye devam etmesi halinde, derneğin feshine karar verileceği gibi dernek yöneticileri hakkında da adli para cezası uygulanır.⁴⁵⁵

b. Fesih Davası Açabilecek Olan Kişiler

Derneğin mahkeme kararıyla feshedilebilmesi için, dava açılmış olması gerekir. Herhangi bir fesih davası olmaksızın, hakim kendiliğinden inceleme yaparak derneğin feshine kararı veremez.⁴⁵⁶ Derneğin fesih sebebi ne kadar açık ve ne kadar ağır olursa olsun hakim re'sen harekete geçme ve fesih kararı verme yetkisi yoktur. Aksi durum, yargı organlarının, yetkisini aşmasına neden olur.⁴⁵⁷

Derneğin feshine karar verilebilmesi için Cumhuriyet savcısı ya da ilgili bir kişi dava açmış olmalıdır. (TMK m. 89)

i. Cumhuriyet Savcısı

Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesi hükmü de dikkate alındığında, Cumhuriyet savcısının derneğin feshi davasını açabileceğine dair herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır.⁴⁵⁸ Cumhuriyet Savcısı, kamu düzeninin gerektirdiği durumlarda hukuka aykırılık halinin giderilmesi için dava açabilir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁴ Yargıtay HGK., T. 4.3.2015, E. 2013/1732, K. 2015/897. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2022)

⁴⁵⁵ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 659; Ergün, s. 114.

⁴⁵⁶ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 699.

⁴⁵⁷ Saymen, s. 367.

⁴⁵⁸ Yargıtay 2. HD., T. 25.2.2003, E. 2003/1065, K. 2003/2391. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 29.01.2022)

⁴⁵⁹ Mustafa Saldırım, Cumhuriyet Savcısı'nın Özel Hukukta Dernek ve Sendika Tüzel Kişiliğinin Sona Erdirilmesine İlişkin Görevleri, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 59, 2005, Ankara, s. 359.

Derneğin feshi sebeplerinden birinin gerçekleşmesi halinde, Cumhuriyet savcısı derneğin feshi için yetkili mahkemeye dava açar. Ayrıca Cumhuriyet savcısı, derneğin faaliyetinin durdurulmasını da mahkemeden talep edebilir. (TMK m. 60 ve DK m.17)

Cumhuriyet savcısının hukuk davası açma yetkisi istisnai niteliktedir. Bu yetki kamu yararının korunması amacıyla kullanılır. Ancak kamu yararının bulunduğu her durumunda Cumhuriyet savcısının dava açma yetkisi yoktur. Bu yetki, kanunlar ile açıkça verilmiş olması halinde kullanılır.⁴⁶⁰

Fesih davası açma yetkisi münhasıran Cumhuriyet savcısına verilmiştir. Bu sebeple yetki Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat kullanılmalıdır. Mülki idari amirlik tarafından gönderilen yazının, Cumhuriyet savcısınca sadece havalesi yapılarak fesih davası açılmaz.⁴⁶¹

Cumhuriyet savcısının açılan fesih davasına ilişkin yürütülen yargılamada yapılan duruşmalarda hazır bulunmasına gerek yoktur.⁴⁶² Zira kanunda da bu yönde bir zorunluluk bulunmamaktadır. Cumhuriyet savcısının fesih yönünde istemde bulunmuş olması yeterlidir.⁴⁶³

Cumhuriyet savcısı, hukuk davası açma yetkisinin bulunduğu durumlarda, başka bir kişinin açtığı davaya dâhil olabilir. Cumhuriyet savcısı açtığı veya katıldığı davada, verilen karara karşı kanun yoluna da başvurabilir.⁴⁶⁴

⁴⁶⁰ Velidedeoğlu, s. 253.

⁴⁶¹ Yargıtay 2. HD., T. 24.11.1975, E. 1975/8854, K. 1975/8979 sayılı kararında; “Derneğin feshine ilişkin valilik tezkeresinin mahkemeye cumhuriyet savcılığınca havale edilmesi derneğin feshi hakkında usulüne uygun olarak ileri sürülmüş bir istek sayılmaz. O halde ortada bir kamu davası mevcut değilken fesih kararı verilmesi bozmayı gerektirdiği gibi, yargılama yapılmadan evrak üzerinde karar verilmesi de kabul şekli bakımından usul ve kanuna aykırıdır” düşüncesi ile ilk derece mahkemesinin hükmünün bozulmasına karar verilmiştir. (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.02.2022)

⁴⁶² Ayan ve Ayan, s. 31.

⁴⁶³ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu, T. 17.1.1972, E. 1972/3, K. 1972/2. (RG 14161)

⁴⁶⁴ Bilge ve Önen, s. 116; Kuru ve Aydın, s. 315; Yılmaz, s. 259.

ii. Mülki Amir

Mevzuat hükümlerine göre, mülki idari amirin doğrudan dava açma yetkisi yoktur.⁴⁶⁵ Mülki idari amir, fesih davası açması için ancak Cumhuriyet savcısına bildirimde bulunabilir.

Akipek, Akıntürk ve Ateş'e göre, kamunun menfaati bulunan bir konuda harekete geçme yetkisi cumhuriyet savcılarına ait olduğundan mülki idari amirinin fesih davası açması için cumhuriyet savcısına bildirimde bulunması gerektiğini savunmaktadır.⁴⁶⁶ Aksi düşüncede olan Velidedeoğlu'na göre ise, mahallin en büyük amiri de fesih davası açabilecek ilgililer arasındadır.⁴⁶⁷

Sonuç olarak, mülki idari amirin doğrudan fesih davası açma yetkisi yoksa da fesih davası açması için Cumhuriyet savcısına bildirimde bulunma yetkisi vardır.

iii. İlgili Kişiler

Derneğin feshi sebeplerinden biri veya bir kaçının gerçekleşmesi halinde dava açılmasında korunmaya değer hukuki menfaati olan ilgili kişiler derneğin feshi davasını açabilirler.⁴⁶⁸

Türk Medeni Kanunu'nda dava açmaya yetkili olan ilgili kişilerin kimler olduğu açıkça belirtilmemiştir. İlgili kişilerin kimler olduğu doktrin ve uygulamaya bırakılmıştır. Doktrinde azınlıkta kalan yazarlara göre⁴⁶⁹ ilgili kavramını sadece dernek üyeleri ile derneğin organlarını içerecek şekilde dar yorumlanması gerekir. Doktrindeki baskın görüşe göre ise, ilgili kavramının dernek üyeleri ile derneğin feshedilmesinde korunmaya değer hukuki menfaati bulunan alacaklılar ve başka dernekleri de kapsayacak şekilde yorumlamak gerekir.⁴⁷⁰ Derneğin feshedilmesinde çıkarı bulunan herkes ilgili olabilir.⁴⁷¹

⁴⁶⁵ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 659.

⁴⁶⁶ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 659.

⁴⁶⁷ Velidedeoğlu ve Ataay, Türk Cemiyetler Hukuku, s.107.

⁴⁶⁸ Öztan, Temel Kavramlar, s. 382.

⁴⁶⁹ Özsunay, s. 335; Saymen, s. 368.

⁴⁷⁰ Velidedeoğlu, s. 253.

⁴⁷¹ Özsunay, s. 335; Velidedeoğlu ve Ataay, s. 107.

Ayrıca ilgili kişiler sadece gerçek kişilerden ibaret değildir. Dernek organları, dernekten alacağı bulunan şirketler, zarar gören kurumlar ile başkaca tüzel kişilikler de ilgili olabilirler.⁴⁷² Dernek ile aynı amaca ilişkin faaliyet gösteren diğer dernekler de menfaatlerinin bulunması halinde ilgili kavramına dahil olabilir.⁴⁷³

c. Fesih Davasında Görevli ve Yetkili Mahkeme, Yargılama Usulü ve Uygulama Örnekleri

i. Görevli Mahkeme

Derneğin feshine ilişkin açılan davaya bakma görevi, asliye hukuk mahkemesine aittir. (HMK m. 6, TMK m. 89, TMK m. 60/2) Derneğin feshi kararının sulh hukuk mahkemesi tarafından verilmesi mümkün değildir.⁴⁷⁴ Fesih davasının sulh hukuk mahkemesine açılması halinde asliye hukuk mahkemesi görevli olduğundan görevsizlik kararı verilmelidir.⁴⁷⁵

ii. Yetkili Mahkeme

Derneğin feshine ilişkin açılan davada yetkili mahkeme derneğin yönetim faaliyetlerini yürüttüğü ve merkezinin bulunduğu yer mahkemesidir.⁴⁷⁶ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 6. maddesi uyarınca “*Genel yetkili mahkeme, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir. Yerleşim yeri, 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre belirlenir*”.

⁴⁷² Ballar, s. 932.

⁴⁷³ Özsunay, s. 335; Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 658.

⁴⁷⁴ Yargıtay 2. HD., T. 04.2.2009, E. 2007/16488, K. 2009/1441. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 15.02.2022)

⁴⁷⁵ Yargıtay 18. HD., T. 26.4.2012, E. 2012/3037, K. 2012/4604 sayılı kararında; “*Dava Türk Medeni Kanunun ilgili maddesine göre derneğin feshi istemine ilişkindir. Davanın açıldığı ve hükmün verildiği tarihte yürürlükte bulunan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun ilgili maddesinde, sulh mahkemesinin görevli olduğu dava ve işler sayılmış, bunlar arasında derneğin feshine ilişkin davaya yer verilmemiştir. Sulh hukuk mahkemesi dar yetkili bir mahkeme olup, ancak kanunların kendisini görevlendirdiği dava ve işlere bakabilir. Bunun dışındaki davalarda ise asliye hukuk mahkemesinin görevli olduğu kuşkusuzdur. Görev kamu düzenine ilişkin olup yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınır. Mahkemece, görevli mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olduğu kabul edilerek görevsizlik sebebiyle dava dilekçesinin reddine karar verilmesi gerekir*” şeklinde karar verilmiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 13.08.2021)

⁴⁷⁶ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 658; Kılıçoğlu, s. 530.

Türk Medeni Kanunu, gerçek kişilerde olduğu gibi tüzel kişilerde de yerleşim yeri olmasını istemektedir.⁴⁷⁷ Feshe ilişkin davada yetkili mahkemeyi belirlemek için öncelikle derneğin yerleşim yerine bakmak gerekir. Dernek tüzüğünde aksine bir düzenleme mevcut değilse, derneğin yerleşim yeri, dernek yönetim faaliyetlerinin yürütülmekte olduğu yerdir. (DK m. 2)

Tüzel kişi olan derneğin yerleşim yeri tüzükte bir düzenleme yapılmamışsa yönetim faaliyetlerinin yürütüldüğü yerdir.⁴⁷⁸

Sonuç olarak derneğin feshine ilişkin açılacak davada yetkili mahkeme, dernek merkezinin bulunduğu yer mahkemesidir.

iii. Yargılama Usulü

Derneğin feshine ilişkin görülen davada basit yargılama usulü uygulanır. Dernekler Kanunu'nun 18. maddesi; *“Bu Kanunla ilgili olarak hukuk mahkemelerinde bakılacak davalarda basit yargılama usulü uygulanır.”* şeklinde düzenlemeye yer vererek fesih davası da dahil olmak üzere açılan davalarda basit yargılama usulü uygulanacağını belirtmiştir.

Derneğin feshine ilişkin görülen davada, evrak üzerinden karar verilemez.⁴⁷⁹ Fesih davasında, delillerin toplanması, değerlendirilmesi ve duruşmalı yargılama yapılması gerekir. Yargıtay, evrak üzerinden karar verilmesini bozma nedeni olarak değerlendirmiştir.⁴⁸⁰

iv. Uygulama Örnekleri

Derneğin feshi ile ilgili açılan davada, derneği temsil ile ilgili bir kişiye yetki verilmemişse, husumet dernek yönetim kurulu üyelerinin tamamına karşı yöneltilmelidir.

⁴⁷⁷ **Gülşah Vardar Hamamcioğlu**, Türk Medeni Kanununa Göre Yerleşim Yeri, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2009, s. 117.

⁴⁷⁸ **Abdulkadir Arpacı**, Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler, İstanbul, Beta Yayınları, 2000, 2. Baskı, s. 150.

⁴⁷⁹ **İnal**, s. 156.

⁴⁸⁰ Yargıtay 2. HD., T. 24.5.2002, E. 2002/1262, K. 2002/2137. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 15.05.2021)

Aksi durum taraf teşkili sağlanmadan karar verilmiş olmasına sebep olacağından bozma nedeni olarak değerlendirilmiştir.⁴⁸¹

Daha önceden kurulmuş olan bir derneğin ismine benzer isim kullanılması, dernek kurma özgürlüğü sebebiyle sonradan kurulan derneğin fesih sebebi olamaz. Kanunlarda istisnai olarak belirtilen fesih nedenleri yorum yoluyla genişletilemez. Daha sonradan benzer isimle kurulan derneğin feshine karar veren mahkeme kararı bozulmuş, ilk derece mahkemesinin karara karşı direnmesi sebebiyle Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca ilk derece mahkemesinin direnme kararı bozulmuştur.⁴⁸²

Dernekte ilk kez yapılan aramada suç eşyalarının ele geçirilmesi ile dernek başkan ve üyelerinin sabıkalı kişilikleri derneğin suç sayılan eylemlerin odağı haline geldiğini göstermez. Bu tür faaliyetlerin ancak devamlılık ve çeşitlilik göstermesi halinde derneğin feshine karar verilebilir.⁴⁸³

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, alevi inanç ve ibadetlerini yerine getirmek için alevi kişilerin bir araya gelerek cemevlerinin inşası amacıyla kurdukları derneği, kişilerin dini inançlarını yaşamak için kullandıkları araçların meşru olup olmadığı veya ibadethanelerin meşruluğunu belirleme hususunda, Devletin takdir yetkisi olmadığını belirterek fesih sebebi olarak değerlendirmemiştir.⁴⁸⁴

Derneklerin fesih sebeplerini dar yorumlamak gerekir. Bu sebeple dernek tüzüğünde “*cemevlerini, ibadethane olarak nitelendiren*” Çankaya Cemevi Yaptırma Derneği’nin feshi için Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca açılan davada verilen fesih kararını, Yargıtay, “*derneğin amacının azınlık yaratmak yahut belli bir din yahut mezhep*

⁴⁸¹ Yargıtay 18. HD., T. 12.1.2015, E. 2014/20992, K. 2015/34. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 17.09.2021)

⁴⁸² Yargıtay HGK., T. 4.3.2015, E. 2013/7-1732, K. 2015/897 sayılı kararında; Daha önce aynı ilçede kurulan ve ismi Mersin Toroslar İlçe ve Beldeleri Pazarcıları Koruma ve Dayanışma Derneği olan derneğin ismine benzer şekilde, Toroslar Beldesi Pazarcıları Koruma ve Dayanışma Derneğinin feshine karar veren ve daha sonra kararında direnen mahkemenin kararını bozmuştur. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 19.09.2021)

⁴⁸³ Yargıtay 18. HD., T. 13.1.2015, E. 2014/21559, K. 2015/35; Yargıtay 18. HD., T. 10.7.2012, E. 2012/6816, K. 2012/8976. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 12.06.2021)

⁴⁸⁴ Yargıtay HGK., T. 3.12.2014, 7-1038/990. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 12.07.2021)

*mensubunu kendisinden olmayanlar nezdinde hakim kılmak yahut imtiyazlı sınıf yaratmak olmadığı gerekçeleri ile” bozmuştur.*⁴⁸⁵

Derneğin amacından saptığı hususu somut olgular ile ortaya konulmadan feshine karar verilmesi bozma nedeni yapılmıştır.⁴⁸⁶ Buna en güzel örnek, dernek tüzüğünde, *“lezbiyen, gey veya biseksüel yaşamı teşvik ve özendirme olmamasına rağmen bu kişilerin bir araya gelerek dayanışma ve örgütlenme içerisine girilmesi, kanunda bu yönde bir yasak olmamasına rağmen, fesih sebebi olarak kabul eden mahkeme kararı”* bozulmuştur.⁴⁸⁷

II. DERNEĞİN TASFİYESİ, TAHSİS VE KÜTÜKTEN SİLİNME

Derneğin feshine karar verilmesi halinde, ortaya çıkan en önemli sonuç, dernek üyelerinin üyelik sıfatları ortadan kalkar ve dernek üyesi olmaları sebebiyle elde ettikleri haklar ile sorumluluk altına girdikleri yükümlülükler sona erer. Derneğin feshine karar verilmesi halinde, ortaya çıkan en önemli sorun ise, derneğe ait mal varlığının ne şekilde tahsis edileceğidir.

Feshine karar verilen bir derneğin, alacaklarının tahsil edilmesi, borçlarının ödenmesi ve kalan mal varlığı değerlerinin de özgülenmesi gerekir.⁴⁸⁸ Derneğin kendisini feshetmesi veya mahkeme kararıyla feshedilmesi halinde mal varlığının tahsis edilmesi

⁴⁸⁵ Yargıtay 2. HD., T. 8.10.2002, E. 2002/9706, K. 2002/11660. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 11.01.2021)

⁴⁸⁶ Yargıtay 2. HD., T. 15.1.1998, E. 1998/13340, K. 1998/270. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 14.04.2021)

⁴⁸⁷ Yargıtay 7. HD., T. 25.11.2008, E. 2008/4109, K. 2008/5196 sayılı kararında; *“Toplum genelinde ahlaksızlık olarak nitelenen lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel olma ve bu sözcüklerin kullanılması değil, bu kişilerin yaşam tarzı ile diğer kişilerin lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüelliğe özendirici ve teşvik edici davranışlara yönlendirmesidir. Anılan maddelerde (dernek tüzüğünde) hiçbir şekilde lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel yaşamı teşvik ve özendirmeden ve bu cinsel yönelimlerin yaygınlaştırılmasından söz edilmemektedir. Kanunlarımızda da lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişilerin aralarında örgütlenerek birlik ve dayanışmalarını sağlama amacıyla dernek kuramayacaklarına ilişkin, bir hüküm bulunmamaktadır. Hal böyle olunca davalı derneğin amaçlarının hukuka ve ahlaka aykırı olduğundan da söz edilemez.”* şeklinde gerekçe ile derneğin amacının hukuka ve ahlaka aykırı olduğu yönünde değerlendirme ile derneğin feshine karar veren ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 22.12.2021)

⁴⁸⁸ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 661.

ve derneğin dernekler kütüğünden silinmesi gerekir. Dernek malvarlığının nasıl tahsis edileceği ise derneğin fesih şekline göre farklılık arz etmektedir.

A. Derneğin Tasfiyesi

1. Genel Olarak Tasfiye

Derneğin mal varlığının tasfiyesi, tüm hukuki ilişkilerinin sonuçlandırılması için zorunludur.⁴⁸⁹ Dernek, ister dernek genel kurul kararı ile isterse de mahkeme kararıyla feshedilsin, malvarlığının tasfiyesi gerekir. Derneğin hukuki olarak varlığının ortadan kalkması için tasfiye ve tahsis yapılması lazımdır.⁴⁹⁰

Tasfiye kendine has bir yönetimi olan ve bu yöntemlere uyularak sonuçlandırılan bir süreçtir. Derneğin nasıl sona erdiğinin derneğin tasfiyesinde kural olarak bir önemi yoktur. Derneğin kendiliğinden, genel kurul kararı ile veya mahkeme kararı ile sona ermesinde tasfiyenin yapılması gerekmektedir.⁴⁹¹ Derneğin sona ermesi veya feshi durumunda dernek malvarlığı, alacak ve borçları ile diğer hak, yetki ve sorumluluklarının sonuca bağlanması gerekmektedir.⁴⁹²

Dernekler Kanunu'nun 15. maddesinde tasfiyesinin ne şekilde yapılacağı ayrıntılı şekilde belirtilmiştir. Madde metninde derneğin fesih sebebine göre ikili bir ayırım yapılmıştır. İlk ihtimalde, dernek eğer genel kurul kararı ile feshedilmişse ya da kendiliğinden sona ermişse tasfiye işlemleri dernek tüzüğünde belirtilen düzenlemelere göre yapılır. Ancak dernek tüzüğünde bu konuda bir düzenleme yapılmamışsa ya da bu konuda karar verme yetkisi genel kurula bırakılmışsa tasfiye işlemleri genel kurulun vereceği karara göre yapılır.⁴⁹³ İkinci ihtimalde, genel kurul toplanamazsa veya toplanıp bu konuda karar alamazsa ya da dernek mahkeme kararı ile feshedilmişse tasfiye, dernek mal varlığının amacına en yakın ve en fazla üyeye sahip derneğe devredilmesi şeklinde gerçekleştirilir.⁴⁹⁴ (DK m. 15/1)

⁴⁸⁹ Özsunay, s. 219, Saka, s. 243.

⁴⁹⁰ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 661.

⁴⁹¹ Zafer Zeytin ve Ömer Ergün, Türk Medeni Hukuku, İstanbul, Seçkin Yayınevi, 2013, 2. Baskı, s. 128.

⁴⁹² Köprülü, s. 547.

⁴⁹³ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 661.

⁴⁹⁴ Özdamar, Türk, İkizler ve Çağırğan, s. 93.

Tasfiye sürecinde, derneğin taşınır veya taşınmaz malları, kıymetli evrakları, nakit parası, alacakları, borçları ve neticelenmemiş davaları da sonuçlandırılır. Tasfiye işlemi, derneğin aktif ve pasifleri belirlenerek malvarlığının neticelendirilmesidir.⁴⁹⁵

Derneğin sona ermesi veya feshi halinde, dernek malvarlığının ne şekilde yönlendirileceği tasfiye sürecinin konusudur. Tasfiye sürecinde, derneğin hak ve fiil ehliyeti tasfiye ile sınırlı şekilde tasfiye sonuna kadar devam eder.⁴⁹⁶

Tasfiye işlemleri için oluşturulan tasfiye kurulu, derneğin para, mal ve alacaklarına ilişkin işlem yapar. Dernek tasfiye sürecine girdikten sonra tasfiye halinde dernek niteliği kazanır. Dernek, kendiliğinden sona ermesinden veya feshedilmesinden önceki gibi amacını gerçekleştirmek üzere faaliyette bulunamaz.⁴⁹⁷ Tasfiye sürecine giren dernek sadece tasfiye ile ilgili konularda işlemler gerçekleştirebilir. Derneğin, hak ve fiil ehliyetleri de yalnız tasfiye ile ilgili konularla sınırlı şekilde kullanılabilir.⁴⁹⁸

Dernekler Yönetmeliğinin 89. maddesi gereği, *“tasfiye sürecine giren dernek ismine tasfiye halinde ifadesi eklenerek derneğin ismi ‘tasfiye halinde derneği’ şeklinde ifade edilmeye”* başlanır.

Türk Medeni Kanunu’nda derneğin tasfiye şekli ayrıca düzenlenmemiştir.⁴⁹⁹ Türk Medeni Kanunu’nda tüzel kişiliğin tasfiyesi ve mallarının özgülenmesi hususlarında 52 ve 55. maddeler arasında genel hükümler bulunur. Malvarlığının özgülenmesi kenar başlıklı Türk Medeni Kanunu’nun 53. maddesine göre; *“tüzel kişiliğin malvarlığının tasfiyesi kanunda ve kuruluş belgesinde aksine hüküm bulunmadıkça, terekenin resmi tasfiyesine ilişkin hükümlere göre yapılır”* şeklindedir.⁵⁰⁰ Bu durumda, Türk Medeni Kanunu’nun 634. maddesinin 1.fikrasına uyarınca *“tasfiye, sulh mahkemesince veya bir ya da birkaç tasfiye memuru tarafından yapılır”* hükmü yer almaktadır.⁵⁰¹

⁴⁹⁵ Velidedeoğlu, s. 254.

⁴⁹⁶ Serozan, s. 452.

⁴⁹⁷ Ballar, s. 963.

⁴⁹⁸ Bilal Uçar ve Ali Haydar İmamoğlu, Dernekler Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi, 2002, s. 393.

⁴⁹⁹ Kılıçoğlu, s. 532.

⁵⁰⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 393; Ayan ve Ayan, Kişiler Hukuku, s. 202.

⁵⁰¹ Palamut, s. 69.

Derneklerin tasfiyesine ilişkin uygulama alanı bulan Dernekler Kanunu'na göre, dernek, genel kurul kararı ile feshedilmişse ya da kendiliğinden sona erdiği tespit edilmişse, para, mal ve hakları, dernek tüzüğünde gösterilen usuller uyarınca tasfiye edilir.⁵⁰²

Derneğin kendiliğinden sona ermesi veya genel kurul kararı ile feshedilmesi halinde tasfiyesinin nasıl gerçekleştirileceği, Dernekler Kanunu'nun 4. maddesinin 1 bendindeki düzenleme uyarınca, dernek tüzüğünde düzenlenebilir. Ayrıca böyle bir durumda tasfiyenin ne şekilde yapılacağına ilişkin karar alma yetkisi, dernek tüzüğündeki düzenleme ile genel kurula bırakılabilir. Genel kurul toplanamıyorsa ya da toplanıp karar alamıyorsa tasfiye, mahkeme kararına göre yapılır.⁵⁰³

Tüzük hükümlerine göre veya genel kurul kararı uyarınca yapılan tasfiye işlemi sonunda çıkarılan tasfiye bilançosuna göre derneğin artan para, mal ve hakları, yine tüzükte ya da tüzükte düzenleme yapılmamışsa genel kurul kararında belirlenen derneğe kalır.⁵⁰⁴ Tüzükte bu konuya ilişkin bir belirleme yapılmamışsa ve genel kurul da karar alamamışsa, mahkeme kararıyla amaca en yakın ve en çok üyeye sahip derneğe devredilecektir.⁵⁰⁵

Derneğin tasfiyesine ilişkin düzenlemeleri içeren Dernekler Kanunu'nun 15. maddesi ile Dernekler Yönetmeliği'nin 89. maddesi göz önünde bulundurulduğunda, dernek genel kurul kararıyla dağıtılmışsa veya kendiliğinden dağıldığı tespit edilmişse, ilk önce, dernek tüzüğünde düzenleme olup olmadığına bakılacaktır. Dernek tüzüğünde bir düzenleme var ise, tasfiye buna göre yapılacaktır. Tüzükte düzenleme yok ise, ikinci olarak, dernek genel kurulunun bu konuda karar vermesi beklenecektir.⁵⁰⁶ Genel kurul, tasfiyenin ne şekilde yapılacağına ilişkin kararını, fesih için gerekli olan toplantı ve kararlardaki nitelikli çoğunluk şartı aranmaksızın, genel kurula göre, salt çoğunluk ile verecektir.⁵⁰⁷ Genel kurul da bu konuda karar alamamış veya hiç toplanamamışsa, dernek

⁵⁰² Kılıçoğlu, s. 532.

⁵⁰³ Özdamar, Türk, İkizler ve Çağırğan, s. 94; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 394.

⁵⁰⁴ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 661.

⁵⁰⁵ Ballar, s. 962; Tüzükte belirleme olmaması ve dernek genel kurulunun da karar alamaması halinde 2908 sayılı eski Dernekler Kanunu'na göre dernek malvarlığı hazineye kalmakta idi.

⁵⁰⁶ Özdamar, Türk, İkizler ve Çağırğan, s. 92.

⁵⁰⁷ Özdamar, Türk, İkizler ve Çağırğan, s. 93.

malvarlığı, mahkeme kararıyla amaca en yakın ve dağıldığı ya da genel kurul kararı ile dağıtıldığı tarihte üyesi en fazla olan derneğe nakledilecektir.⁵⁰⁸

Derneğin tüzük hükümleri uyarınca veya genel kurul kararı ile tasfiyesi halinde, tasfiye işlemleri derneğin yönetim kurulu üyelerinin oluşturduğu tasfiye kurulu tarafından yerine getirilir. Tasfiye kurulu, derneğin borçlularını ve alacaklılarını belirledikten sonra derneğin alacaklarını tahsil eder, dernekten alacaklı olan kişilere çağrı gönderir ve derneğin taşınır ile taşınmaz mallarını satarak paraya çevirir. Bu işlemler sonucunda kalan para veya mal varsa bunları da tüzük hükümleri veya tüzükte belirleme yoksa genel kurul kararı uyarınca devreder. (Dernekler Yönetmeliği m. 89) Tahsis edilecek olan malvarlığı, tasfiye aşamasında, derneğin alacakları tahsil edilip, borçları ödendikten sonra kalan malvarlığı değerleri varsa mümkün olur.⁵⁰⁹

Eğer derneğin mahkeme kararıyla feshi için dava açılmışsa, dava sonunda dernek malvarlığının amacına en yakın ve en fazla üyeye sahip derneğe tahsis edilmesinin önüne geçilmesinin engellenmesi amacıyla, fesih kararıyla veya derneğin başka bir şekilde sona erdirilmesiyle dernek malvarlığı kaçırılamayacaktır.⁵¹⁰ Dernekler Kanunu uyarınca dava sonucuna göre malvarlığı tasfiye edilemeyecektir. (DK 15/3) Bu düzenleme ile kanuna karşı hilenin önüne geçilmiştir. Derneğin feshedilmesi için dava açılmışsa ve bu sırada dernek fesih kararı almışsa, tasfiye işlemleri dava sonuçlanıncaya kadar yapılamaz.⁵¹¹ Tasfiye sonucunda dernek malvarlığının ne şekilde tahsis edileceğine mahkeme karar verecektir.⁵¹²

Sonuç olarak, eğer genel kurul tarafından derneğin feshine karar verilmişse ve tahsis konusunda genel kurul tarafından karar alınamıyorsa ya da genel kurul toplanamıyorsa veya dernek genel kurul kararı ile feshedilmeyip kendiliğinden sona ermemiş ve mahkeme kararı ile feshedilmişse tasfiye işlemleri mahkeme kararı uyarınca

⁵⁰⁸ **Ballar**, s. 962; Tüzükte belirleme olmaması ve dernek genel kurulunun da karar alamaması halinde 2908 sayılı eski Dernekler Kanunu'na göre dernek malvarlığı hazineye kalmakta idi.

⁵⁰⁹ **Ayan ve Ayan**, Kişiler Hukuku, s. 202.

⁵¹⁰ **Kılıçoğlu**, s. 533.

⁵¹¹ **Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir**, s. 394.

⁵¹² **Öztan**, Temel Kavramlar, s. 383; **Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir**, s. 335- 336; **Sazil, Çelik ve İmal**, s. 141.

yapılır. Mahkeme, feshedilen derneğe en yakın amacı güden ve fesih tarihinde en fazla üyeye sahip derneğe tahsisine karar verir.⁵¹³

Dernekler Kanunu'nun 15. maddesinin 4. fıkrasına göre, tasfiye sonunda derneğin defter ve belgelerinin saklanması gerekir. Ayrıca tasfiyeye ilişkin uyulması gereken esaslara dair Dernekler Yönetmeliği'nin 89. maddesinde düzenleme yapılmıştır. Derneğin tasfiye işlemleri yapıldıktan sonra dernekler kütüğündeki kayıtları da silinir.⁵¹⁴ (Dernekler Yönetmeliği m. 90) Kütükten silme işlemi ile birlikte derneğin hukuk süjesi olma özelliği biter.⁵¹⁵ Dernek varlığı tamamen son bulur.⁵¹⁶

2. Derneğin Tasfiyesi

Dernek ister sona erme ile isterse de fesih ile kapanmış olsun tasfiye işlemlerine başlanılır. Tasfiye işlemleri, feshe dair genel kurul kararının veya mahkeme kararının ya da derneğin kendiliğinden sona ermesinin kesinleştiği tarihte başlar.⁵¹⁷

Derneğin tasfiye işlemleri tasfiye kurulu tarafından yerine getirilir. Dernekler Yönetmeliği'nin 89. maddesinin a bendi uyarınca tasfiye kurulu, derneğin son yönetim kurulu üyeleridir. Yine aynı maddeye göre derneğin tasfiyeye tabi mal varlığı, derneğin sona erdiği ya da feshedildiği tarihteki malvarlığıdır. Derneğin fesihten veya sona ermeden önce yaptığı devir ve iktisaplar geçerlidir.⁵¹⁸

Tasfiye kurulu, önce derneğin hesaplarını inceler. İnceleme esnasında derneğe ait defterler, alındı belgeleri, harcama belgeleri, tapu ve banka kayıtları ile diğer belgelerinin tespiti yapılarak varlık ve yükümlülükleri bir tutanağa bağlanır. Tasfiye işlemleri sırasında borçlu olduğu tespit edilen derneklerin alacaklılarına çağrıda bulunulur ve varsa malları paraya çevrilerek alacaklılara ödenir. Derneğin alacaklı olması

⁵¹³ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 394.

⁵¹⁴ Aydın Zevkliler, Ayşe Havutçu ve Damla Gürpınar, Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Ankara, Turhan Yayınevi, 2008, 6. Baskı, s. 221.

⁵¹⁵ Ballar, s. 963.

⁵¹⁶ Çiftçi, Uçar ve İmamoğlu, s. 385.

⁵¹⁷ Köprülü, s. 550; Eray Karınca, Dernek Hak ve Özgürlüğü, Yargıtay Kararları Meclis Tutanakları ve Emniyet Genel Müdürlüğü Verileri Işığında Karşılaştırmalı Dernekler Yasası, Ankara, Adil Yayınevi, 1996, s. 146; Özsunay, s. 338.

⁵¹⁸ Yargıtay 2. HD., T. 11.4.1978, E. 1978/1270, K. 1978/2941. (YKD, 1979, Sayı 6, s. 777).

durumunda borçlulardan alacaklar tahsil edilir. Alacakların tahsil edilmesi ve borçların ödenmesinden sonra kalan para ve mallar tüzükte belirtildiği şekilde devredilir.

Bu derneklerin para, mal ve haklarının tasfiye ve intikal işlemlerinin tamamlanmasını müteakip tasfiye kurulu tarafından durumun yedi gün içinde bir yazı ile dernek merkezinin bulunduğu yerin mülki idare amirliğine bildirilmesi ve bu yazıya tasfiye tutanağının da eklenmesi zorunludur.

Tasfiyeye ilişkin tüm işlemler tasfiye tutanağında gösterilir ve tasfiye işlemleri, mülki idare amirliklerince haklı bir nedene dayanılarak verilen ek süreler hariç üç ay içinde tamamlanır.

Bu derneklerin defter ve belgelerini tasfiye kurulu sıfatıyla son yönetim kurulu üyeleri saklamakla görevlidir. Bu görev, bir yönetim kurulu üyesine de verilebilir. Bu defter ve belgelerin saklanma süresi beş yıldır.

Derneğin tasfiyesinde, alacakların tahsil edilmesi ve borçların ödenmesi neticesinde kalan malvarlığı değerleri, duruma göre tüzükte, genel kurul kararında ya da mahkeme kararında belirtildiği şekilde ilgili kişiliklere devredilir.⁵¹⁹

Tasfiyeye ilişkin tüm işlemler örneğin EK-39 da yer alan “*Tasfiye Tutanağı*” nda gösterilir ve tasfiye işlemleri, genel kurul fesih kararını aldığı ya da kendiliğinden sona erme durumunun kesinleştiği andan itibaren başlar. Tasfiye işlemleri üç ay içerisinde tamamlanmalıdır. Mülki idare amirliğinin haklı bir sebebe bağlı olarak verdiği ek süreler üç aylık süre içerisinde değerlendirilmez.⁵²⁰

Derneğin iktisadi işletmesi mevcutsa, tasfiye memurları tasfiyeyi bağlı bulundukları vergi dairesine bildirilecektir. Tasfiye bilançosunun çıkarılıp, kalan para, taşınır, taşınmaz mallar bir tutanak ile yasal haleflerine aktarılacaktır. Akabinde dernek kaydının Dernekler Kütüğünden silinmesi işlemi yapılacaktır. Bu surette terkin ile beraber derneğin tasfiye halinde durumu sona erecek ve derneğin hukuksal varlığı son bulacaktır.⁵²¹

⁵¹⁹ Sazıl, Çelik ve İmal, s. 140.

⁵²⁰ Ballar, s. 115.

⁵²¹ Kılıçoğlu, s. 533.

Tasfiye kurulu sıfatını taşıyan derneğin son yönetim kurulu üyeleri, tasfiye olan derneğin defter ve belgelerini muhafaza ederek beş yıl boyunca saklar. Bu saklama görevi, yönetim kurulu üyelerinden birine bırakılabilir.⁵²² Tasfiye işlemleri sonucu derneklerin defter ve belgelerinin saklama usulü, süresi ve tasfiyeye ilişkin gerekli belgeler yönetmelikte detaylı şekilde düzenlenmiştir.⁵²³

3. Tasfiyenin Etkileri

Derneğin hak ve fiil ehliyeti, tasfiye ile sınırlı olarak, tasfiye süresinin sonuna kadar devam eder. Derneğin hukuki varlığı tasfiyenin tamamlanmasına kadar sürer.⁵²⁴

Medeni Kanunumuzda mirasçılık, hukuken hak ehliyetine sahip kabul edilen, gerçek ve tüzel kişilere tanınmıştır.⁵²⁵ Derneklerin lehine, bir gerçek kişi tarafından, vasiyetname veya miras sözleşmesi yapılması suretiyle mirasçı olabilmeleri mümkündür.⁵²⁶ Derneklerin mirasçılık haklarında da herhangi bir sınırlama mevcut değildir.⁵²⁷

Tasfiyenin başlaması derneği “*tasfiye halinde dernek*” haline sokar. Dernek, tasfiyenin başlangıcı ile değil de tasfiyenin tamamlanması ile son bulur.⁵²⁸ Tasfiyenin tamamlanması ile derneğin hukuki varlığı kaybolur.⁵²⁹

Tasfiye sürecinde bulunan dernek, ehliyetini tasfiye amacıyla sınırlı şekilde kullanabilir. Tasfiye sürecinin devamı boyunca, tasfiye için dernek mallarını satmak, borçlulardan tahsilat yapmak ve borçları ödemek gibi konularda kişilik devam eder. Tasfiye sürecinde olan derneğin amacı, kuruluştaki ideal amacı gerçekleştirmek değil, tasfiyeyi gerçekleştirmek olur.⁵³⁰ Türk Medeni Kanunu’nun 52. maddesindeki

⁵²² Sazil, Çelik ve İmal, s. 141; Ballar, s. 115.

⁵²³ Dural ve Ögüz, s. 338; Ticari işletme işleten derneklerin, ticaret siciline kaydettirdikleri ticari işletmelerine ilişkin kaydın terkin, Ticaret Sicili Nizamnamesi madde 72 hükmündeki esaslara göre gerçekleşir.

⁵²⁴ Özsunay, s. 338; Tasfiye ve tahsis ile ilgili tüzel kişiler için miras hukuku düzenlemesi yapıldığı şeklindeki benzetme için bkz. Saymen, s. 87.

⁵²⁵ Ayşe Arat, Medeni Kanunumuza Göre Kişi Topluluklarının Mirasçılığı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, Yıl 2014, (s.99-122), s. 102.

⁵²⁶ Velidedeoğlu ve Ataay, s. 58.

⁵²⁷ Senar Çağırğan, Derneklerin Hak ve Fiil Ehliyeti, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s.92.

⁵²⁸ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 394; Velidedeoğlu, s. 110.

⁵²⁹ Serozan, Kişiler Hukuku, s. 452.

⁵³⁰ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu, T. 14.5.1947, E. 1947/2, K. 1947/16.

düzenlemeye göre; “tasfiye haline giren tüzel kişinin ehliyeti, tasfiye işlemleri ile sınırlı olmak üzere devam eder” şeklindedir.⁵³¹ Tüzel kişilik olan derneğin ehliyeti de tasfiye süresince devam edecektir. Derneğin amacı, tasfiye edilmesi gereken mal varlığını tasfiye etmek olur.⁵³²

Derneğin feshi veya sona ermesi ile tasfiye sürecine girmesi halinde dernek üyeliğinin de sona ereceği fikrinde olan yazalar⁵³³ olduğu gibi dernek kişiliğinin tam olarak ortadan kalkmaması sebebiyle üyeliğin tasfiye sonuçlanıp terkin yapılana kadar devam edeceği görüşünde olan yazarlar⁵³⁴ da vardır.

B. Tahsis

1. Genel Olarak Tahsis

Tasfiye sürecinin tamamlanmasının sonunda dernek malvarlığı tahsis edilir. Tahsis, pasiflerden sonra elde kalan aktiflerin ne şekilde kullanılacağına ilişkindir. Tasfiye işlemi neticesinde herhangi bir malvarlığı kalmamışsa tahsise gerek yoktur. Eğer tasfiye sonucunda malvarlığı kalmamışsa tahsisten bahsedilmeyecektir.⁵³⁵

Derneğin kendiliğinden feshedilmesi halinde malvarlığının tahsisinin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin düzenlemeyi içeren Dernekler Kanunu’nun 15. maddesi⁵³⁶ ile tüzel kişiliğin sona ermesi halinde malvarlığının özgülennesinin nasıl

⁵³¹ Ali Naim İnan, Türk Medeni Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2014, 3. Baskı, s. 170.

⁵³² Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 393; Serozan, Kişiler Hukuku, s. 452.

⁵³³ Akipek, Akıntürk ve Ateş, s. 661.

⁵³⁴ Özsunay, Tüzel Kişiler, s. 243, Engin, Dernek Üyeliği, s. 71.

⁵³⁵ Velidedeoğlu, s. 254.

⁵³⁶ DK m. 15; “Genel kurul kararı ile feshedilen veya kendiliğinden sona erdiği tespit edilen derneğin para, mal ve haklarının tasfiyesi, tüzüğünde gösterilen esaslara göre yapılır. Tüzükte tasfiyenin ne şekilde yapılacağının genel kurul kararına bırakıldığı hallerde, genel kurul tarafından bir karar alınmamış veya genel kurul toplanamamışsa yahut dernek mahkeme kararı ile feshedilmişse, derneğin bütün para, mal ve hakları, mahkeme kararıyla derneğin amacına en yakın ve kapatıldığı tarihte en fazla üyeye sahip derneğe devredilir.

Kendiliğinden sona erdiği tespit edilen veya feshine karar verilen derneklerin tasfiye ve devir işlemleri tamamlandıktan sonra dernekler kütüğündeki kayıtları silinir.

Feshedilmesi için hakkında soruşturma veya dava açılmış olan bir dernek, fesih ve buna bağlı olarak dernek mallarının devrine dair bir karar aldığı takdirde, soruşturma ve dava sonuçlanıncaya kadar devir işlemi yapılmaz.

Tasfiye işlemleri sonucu derneklerin defter ve belgelerinin saklanma usulü, süresi ve tasfiyeye ilişkin gerekli belgeler yönetmelikte düzenlenir.” şeklindedir.

gerçekleştirileceğine ilişkin düzenlemeyi içeren Türk Medeni Kanunu’nun 54. maddesi⁵³⁷ farklı hükümler içermektedir.⁵³⁸ Bu kanunlar arasında özel kanun - genel kanun ve önceki kanun – sonraki kanun ilişkisi vardır. Bu sebeple özel ve sonraki kanun olmasından dolayı derneklerin tasfiyesinde Dernekler Kanunu uygulanmalıdır.⁵³⁹ Ancak dernek tüzüğünde tasfiyenin Türk Medeni Kanunu’nun 53. maddesi uyarınca “*terekenin resmi tasfiyesine ilişkin hükümlere göre yapılacağı*” düzenlenebilir.⁵⁴⁰

Dernek kendiliğinden sona ermişse ya da genel kurul kararı ile feshedilmişse tüzükte bulunan hükümlere göre tahsis yapılır. Tüzükte tasfiye ile tahsisin ne şekilde olacağı genel kurul kararına bırakılmış ve genel kurul tarafından bir karar alınmamışsa tahsisin nasıl olacağına mahkeme karar verir. Dernek mahkeme kararı ile feshedilmişse, kalan malvarlığı, derneğin amacına en yakın ve sona erdiği ya da feshedildiği dönemde en çok üyesi olan derneğe tahsis edilir. (DK m. 15/1)

2. Mahkeme Kararıyla Feshedilmede Tahsis

5253 sayılı Dernekler Kanunu’nun 15. maddesinin 1. fıkrasına göre; “*dernek mahkeme kararı ile feshedilmişse artan malvarlığı amaca en yakın ve feshedildiği tarihte en fazla üyeye sahip derneğe tahsis edilir*” şeklindedir.

2908 sayılı Dernekler Kanunu döneminde, mahkeme kararıyla feshedilen derneğin malvarlığı, hazineye tahsis ediliyordu.⁵⁴¹

3. Diğer Hallerde Tahsis

5253 sayılı Dernekler Kanunu’nun 15. maddesinin 1. fıkrasına göre, genel kurul kararı ile feshedilen veya kendiliğinden sona erdiği tespit edilen derneğin artan malvarlığı tüzüğünde gösterilen şekilde yapılır. Tüzükte tahsisin nasıl yapılacağı genel kurul

⁵³⁷ TMK m 54; “Tüzel kişiliğinin malvarlığı kanunda veya kuruluş belgesinde başka bir hüküm bulunmadıkça ya da yetkili organı başka türlü karar vermedikçe, en yakın amacı güden kamu kurum ve kuruluşuna geçer. Bu malvarlığı olanak ölçüsünde daha önce özgülendiği amaç için kullanılır. Hukuka ve ahlaka aykırı amaç güttüğü için kişiliği mahkeme kararı ile sona eren tüzel kişiliğin malvarlığı herhalde ilgili kamu kuruluşuna geçer”.

⁵³⁸ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 394.

⁵³⁹ Öztan, Temel Kavramlar, s. 383; Özdamar, Türk, İkizler ve Çağırman, s. 94

⁵⁴⁰ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 393.

⁵⁴¹ 2908 sayılı Dernekler Kanunu’nun 55. maddesi. Maddenin Anayasaya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne açılan davada maddenin Anayasa’ya aykırı olmadığına karar verilmiştir. Bkz. Anayasa Mahkemesi, T. 18-20.12.1973, E. 1973/3, K. 1973/37 sayılı karar.

kararına bırakılmışsa bu karara göre tahsis yapılır.⁵⁴² Genel kurul tarafından bir karar alınmamış ya da genel kurul toplanamamışsa, mahkeme kararıyla derneğin amacına en yakın ve feshedildiği ya da sona erdiği tarihteki en çok üyesi olan derneğe tahsis yapılır.⁵⁴³

Dernek genel kurulu tahsisin nasıl yapılacağına dair verdiği kararda sorumsuz davranamaz. Tasfiye neticesinde kalan malvarlığının dernek üyeleri arasında paylaşılmasına karar verilemez.⁵⁴⁴

C. Kütükten Silinme

1. Kütükten Silinme

Tasfiye ve tahsis işlemleri gerçekleştikten sonra Dernekler Kanunu'nun 15. maddesinin 2. fıkrası ve Dernekler Yönetmeliği'nin 90. maddesi uyarınca dernek kayıtları dernekler kütüğünden de silinir.⁵⁴⁵ Bu şekilde tasfiye halinde olan derneğin kayıtları tamamen ortadan kalkar ve hukuki varlığı son bulur.⁵⁴⁶

Dernekler kütüğündeki kayıtların silinmesi, derneğin feshi ve sona ermesi açısından herhangi bir anlam ifade etmez. Sicilden silinme ile daha önce feshedilmiş veya sona eren derneğin durumu açıklanmış olur.⁵⁴⁷

Derneğin ticari işletmesi sebebiyle ticaret sicil kaydı da bulunuyorsa bu kayıtlar da Ticaret Sicili Yönetmeliği 54. maddesinde belirtilen usul uyarınca silinir.⁵⁴⁸

Derneğin genel kurul kararı ile feshedilmesi halinde dernekler kütüğündeki kayıtların sildirilmesi görevi yönetim kuruluna aittir. Eğer dernek kendiliğinden sona ermişse ve bu durum mahkeme kararı ile tespit edilmişse ya da dernek mahkeme kararı ile feshedilmişse sicilden sildirme işlemini mahkeme yerine getirir.⁵⁴⁹

⁵⁴² Akünel, s. 25.

⁵⁴³ Ballar, s. 115.

⁵⁴⁴ Özsunay, s. 339.

⁵⁴⁵ Saka, s. 244; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, s. 394.

⁵⁴⁶ Ballar, s. 963; Özsunay, Tüzel Kişiler, s. 343.

⁵⁴⁷ Ayan ve Ayan, Kişiler Hukuku, s. 202- 203.

⁵⁴⁸ Dural ve Ögüz, s. 338.

⁵⁴⁹ Velidedeoğlu, s. 255.

2. Kütükten Silinmenin Etkileri

Sicile tescil ile derneğin tüzel kişiliği sona erer. Derneğin hukuki varlığının sona erdiğinde üçüncü kişiler dernek yetkileri ile yaptıkları yetkisiz işlemler açısından iyiniyetli olduklarını ileri süremezler. Mahkeme kararı ile kapatılan derneklerle aynı isimde başka bir dernek kurulamaz.

SONUÇ

Özellikle de günümüz dünyasında, insanlar toplu olarak yaşadıkları zorlukları aşmada diğer insanlardan yardım alma ihtiyacı hissederler. İnsanlar günlük yaşantının sıkıntılarını veya karşılaşılan problemleri çözmede destek alma içgüdüğü içerisinde. Bazı gayelere ulaşmada bireysel olarak çaba göstermenin eksik kalması da birlikte hareket etmeye olan yönelmeyi artırır.

Dernekler, toplum hayatı içerisinde, insanların birlikte hareket etmeleri ve amaçlarına ulaşmalarını hızlandırması sebebiyle önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple güncel mevzuat hükümlerinde de dernek kurma hakkı güvence altına alınmıştır.

Derneklerin kuruluşunda, serbest kuruluş sistemi benimsenerek dernek kurma özgürlüğüne işlerlik kazandırılmıştır. Gerekli belgeler mahallin en büyük mülki amirine verilerek dernek kurulması imkânı sağlanmıştır.

Dernek kurma özgürlüğünün bir gereği olarak Türk Medeni Kanunu'nda ve Dernekler Kanunu'nda derneğin kendiliğinden sona erme sebepleri ile genel kurul kararı ile veya mahkeme kararı ile feshi sebepleri olabildiğince azaltılmıştır.

Mevcut düzenlemelerde, derneklerin üç halde sona erdiğini görmekteyiz. İlk olarak, dernekler öngörülen durumların meydana gelmesi halinde kendiliğinden sona erebilir. İkinci olarak, dernekler nitelikli toplantı ve karar yeter sayılarını sağlayıp genel kurul kararı ile feshedilebilir. Üçüncü ve son olarak da dernekler, belirli sebeplerin gerçekleşmesi halinde mahkeme kararı ile feshedilebilirler.

Dernekler, sürenin dolması, ilk genel kurul toplantısının yapılmaması ve zorunlu organların kurulmaması, amacını gerçekleştirme ya da amacın gerçekleşme imkânının kalmaması, olağan genel kurul toplantısının üst üste iki kez yapılmaması, yönetim kurulunun kurulma imkânı kalmaması ve aciz haline düşmesi hallerinde kendiliğinden sona ermiş olurlar. Bu sebeplerden biri veya bir kaçının varlığı halinde herhangi bir ilgili,

sulh hukuk hâkimliğine müracaat ederek derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini talep edebilir.

Dernekler, genel kurulun fesih gündemiyle ve üçte iki çoğunlukla toplandığı toplantıda herhangi bir neden olmasa da derneğin feshine karar verebilirler. Fesih için gerçekleştirilen ilk toplantıda bu sayılara ulaşılamazsa ikinci toplantıda toplantı yeter sayısı aranmaksızın katılanların üçte iki çoğunluğu ile derneğin feshine karar verebilirler. Ancak ikinci toplantıya katılan üye sayısı dernek yönetim kurulu ve denetim kurulu üyelerinin iki katından az olmamalıdır.

Derneğin amacının kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesi, kuruluşundaki eksikliklerin giderilmemesi, kurulması yasak olan derneklerin kurulması ve yasak faaliyetlerde bulunulması ile kullanılması yasak olan ad veya işaretleri kullanması sebebiyle mahkeme kararı ile derneğin feshine karar verilir. Ayrıca böyle bir durumda fesih davası sonuna kadar derneğin faaliyetten alıkonulmasına da karar verilebilir.

Anayasal güvence altında bulunan dernek kurma özgürlüğünün gereği olarak hâlihazırdaki mevzuat düzenlenmelerinde derneğin mahkeme kararı ile feshi sebepleri daraltılmış ise de, bu düzenlemelerin hukukun temel ilkeleri kapsamında ve örgütlenme özgürlüğü çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi ve sebeplerin yoruma açık olmaktan çıkarılması gerekmektedir.

Özellikle önceden derneğin mahkeme kararı ile feshi sebebi olan derneklerin suç odağı haline gelmesi durumu fesih sebebi olarak yapılan değişiklikler ile kaldırılmış ise de, derneklerin yasak amaçlarla kurulmuş olmaları halinin fesih kararı ile sonuçlanması nedeniyle suç odağı haline gelme durumunun da yargı kararlarında yer alması mümkündür.

Yapılacak düzenleme ile derneklerin mahkeme kararı ile feshedilmelerine neden olan sebeplerin daraltılması ve yoruma açık halde olmaktan kurtarılması gerekmektedir.

Derneklerin kendiliğinden sona ermesi ya da mahkeme kararı ile veya genel kurul kararı ile feshedilmeleri durumunda dernek malvarlığı tasfiye ve tahsis süreci meydana gelir. Derneklerin mahkeme kararı ile feshedilmelerinde malvarlığı amaca en yakın ve fesih tarihinde en fazla üyeye sahip derneğe kalmaktadır. Diğer hallerde ise, dernek

iradesine üstünlük tanınarak tüzük veya tüzükte düzenleme yoksa ya da tüzük genel kurulu yetkilendirmişse genel kurulun bu konuda alacağı karara göre tasfiye ve tahsis işlemleri yürütülmektedir.

Derneğin mahkeme kararı ile feshedilmesi durumunda malvarlığın tasfiyesi konusunda dernek üyelerinin iradelerine işlerlik kazandırılması mümkündür. Zira derneklerin amaçlarının kanuna ve ahlaka aykırı hale gelmesi durumunda feshedilmeleri halinde dernek malvarlığının en yakın amacı güden derneğe devredilmesi anlaşılabılır ise de, kullanılması yasak olan bazı ad ve işaretleri kullanması sebebiyle fesih halinde dernek malvarlığının tasfiye ve tahsisi konusunda dernek üyelerinin iradelerine işlerlik kazandırılabilir. Bu konuya ilişkin düzenleme yapılarak dernek üyelerin görüşü ve düşüncesi önemli hale getirilebilir ve cezalandırıcı olma niteliği sadece derneğin olumsuz faaliyetler içerisine girmesi haline özgü bırakılabilir.

Sonuç olarak, demokratik toplum düzenlerinde, sivil toplum kuruluşlarının ve sivil toplum kuruluşları içerisinde de derneklerin önemi tartışılmaz niteliktedir. Bir araya gelip aynı amaç doğrultusunda hareket eden, bilgi, beceri ve birikimlerini aynı yöne odaklayan insanların bir şeyleri başarmadaki hızı da fazla olacaktır. Aynı şekilde bu insanların toplum hayatını yönlendirme, insanların keyifli vakit geçirmesini sağlama, haklarını aramada kolay yolları gösterme, kişisel gelişimlerine katkıda bulunma gibi konularda ön sıralarda yer alacağı açıkça görülmektedir.

Derneklerin toplum hayatındaki yeri ve önemi ile dernek kurma özgürlüğüne ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeler gereği derneklerin sona erme ve fesih sebeplerinin olabildiğince dar yorumlanması gerekir. Kişisel bilgi, sübjektif düşünce ve görgü kuralları ile ya da kıyas yöntemleri ile bu sebepler genişletilmemelidir.

Bu şekilde dernek kurma özgürlüğünde olduğu gibi derneklerin faaliyetlerine devam etmelerinin kolaylaştırılması ve sona erme ile fesih sebeplerinin sınırlı durumlarda uygulanması sağlanarak hukuk devleti idealine yaklaşılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Akartürk, Ekrem Ali; Türk Hukukunda Siyasal Parti Yasakları, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

Akipek, Jale, **Akıntürk**, Turgut, ve **Ateş**, Derya; Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, 2020.

Akünel, Teoman; Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul, Beta Basım, 1995.

Akyol, Şener; Medeni Hukuka Giriş, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006. (Medeni Hukuka Giriş, 2006)

Akyol, Şener; Medeni Hukuka Giriş, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995. (Medeni Hukuka Giriş, 1995)

Arat, Ayşe; Medeni Kanunumuza Göre Kişi Topluluklarının Mirasçılığı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, Yıl 2014.

Arpacı, Abdulkadir; Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2000.

Ayan, Mehmet, ve **Ayan**, Nurşen; Medeni Hukuka Giriş, Konya, Mimoza Yayıncılık, 2014.

Ayan, Mehmet, ve **Ayan**, Nurşen; Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu, Konya, Mimoza Yayınevi, 2011 (Türk Medeni Kanunu).

Ayan, Mehmet, ve **Ayan**, Nurşen; Kişiler Hukuku, Konya, Mimoza Yayıncılık, 2011 (Kişiler Hukuku).

Ayar, Ahmet; Adi Ortaklık Sözleşmesinde İç ve Dış İlişkiler, Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul, 2015.

Ballar, Suat; Türk Dernekler Hukuku, İstanbul, Der Yayınları, 2019.

Barlas, Nami; Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri, İstanbul, 2012.

Belgesay, Mustafa Reşit; Türk Kanunu Medenisi Şerhi, Şahsın Hukuku, İstanbul, Sıralar Matbaası, 1957.

Bilge, Necip, ve **Önen**, Ergun; Medeni Yargılama Hukuku, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978.

Çağırğan, Senar; Derneklerin Hak ve Fiil Ehliyeti, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

Çelik, Nuri; İş Hukuku Dersleri, İstanbul, Beta Yayınevi, 2012.

Çetin, Orhan; Dernek Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019.

Çiftçi, Selda, **Uçar**, Bilal, ve **İmamoğlu**, Haydar; Dernekler Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi, 2002.

Deschenaux, Henri, ve **Steinauer**, Paul; Personnes Morales du Code Civil, Fribourg, 1981.

Domanıç, Hayri; Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. I: Umumi Hükümler - Ticari İşletme – Kollektif Şirketler – Adi Şirketler – Komandit Şirketler, İstanbul, 1988.

Dural, Mustafa, ve **Sarı**, Suat; Türk Özel Hukuku Cilt 1 Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2011.

Dural, Mustafa, ve **Öğüz**, Tufan; Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020.

Egger, August; İsviçre Medeni Kanunu Şerhi Kişinin Hukuku Tüzel Kişiler, (Çev. Volf Çernis), Ankara, Yeni Cezaevi Basımevi, 1947.

Em, Ali; Türk Hukuk Sisteminde Vakıflar, Ankara, Turhan Kitabevi, 2011.

Engin, Baki İlkay; Dernek Üyeliğinin Kazanılması ve Kaybedilmesi, İstanbul, Alfa Yayınları, 1995 (Dernek Üyeliği)

Engin, Baki İlkay; Dernekler ve Vakıflar, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021 (Dernekler ve Vakıflar)

Eren, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017.

Ergün, Ömer; Medeni Hukuk Tüzel Kişilerin Ehliyet Durumu, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2010.

Erman, Hasan; Medeni Hukuk Dersleri Başlangıç Bölümü, İstanbul, Der Yayınları, 2014.

Genç, Durmuş Ali; Dernekler Hukuku Konu Anlatımlı ve En Son Yargıtay İçtihatları, Ankara, Bilge Yayınevi, 2014.

Gençcan, Ömer Uygun; 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Bilimsel Açıklama İçtihatlar İlgili Mevzuatı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004.

Gezder, Ümit; Türk Medeni Hukuku Başlangıç Kişiler Aile Hukuku Soru ve Cevapları, İstanbul, Beta Basımevi, 2014.

Hamamcioğlu, Gülşah Vardar; Türk Medeni Kanununa Göre Yerleşim Yeri, İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2009.

Hatemi, Hüseyin; Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1976 (Hukuka ve Ahlaka Aykırılık).

Hatemi, Hüseyin; Medeni Hukuk Tüzel Kişileri, C. 1 İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1979 (Medeni Hukuk Tüzel Kişileri).

Hatemi, Hüseyin; Kişiler Hukuku, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, Güncellenmiş 9. Bası, 2021 (Kişiler Hukuku Dersleri).

Hatemi, Hüseyin; Medeni Hukuka Giriş, 7. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013 (Medeni Hukuka Giriş).

Hatemi, Hüseyin ve **Kalkan**, Oğuztürk; Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014.

Helvacı, Serap; Gerçek Kişiler, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2018.

Helvacı, Serap ve **Kocabaş**, Gediz; Medeni Hukuk Pratik Çalışmaları, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2014.

Helvacı, Serap, ve **Erlüle** Fulya; Medeni Hukuk, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2014.

İnal, Nihat; Örnek Karar ve Dilekçelerle Türk Medeni Yasası, Ankara, Sözkese Matbaacılık, 2006.

İnan, Ali Naim; Türk Medeni Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2014.

Kaboğlu, İbrahim Ö.; Kolektif Özgürlükler, Diyarbakır, DÜHF Yayınları, 1989.

Karınca, Eray; Dernek Hak ve Özgürlüğü, Yargıtay Kararları Meclis Tutanakları ve Emniyet Genel Müdürlüğü Verileri Işığında Karşılaştırmalı Dernekler Yasası, Ankara, Adil Yayınevi, 1996.

Kılıçoğlu, Ahmet M.; Medeni Hukuk Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, Ankara, Turhan Kitabevi, 2019.

Kocahanoğlu, Osman Selim; Dernek Yönetme Kılavuzu, Dernek Yöneticilerin El Kitabı, İstanbul, Özener Matbaası, 1998.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 1985.

Köprülü, Bülent; Medeni Hukuk Genel Prensipler Kişinin Hukuku, İstanbul, Acar Matbaacılık, 1984.

Kuru, Baki ve **Aydın**, Burak; Medenî Usul Hukuku El Kitabı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021.

Kuzu, Burhan; 1961 ve 1982 Anayasalarında ve Bunlara İlişkin Siyasi Partiler Kanunlarında Siyasi Parti Kavramı, Kuruluşu ve Kapatma Rejimi (Karşılaştırmalı Bir İnceleme), Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:LII, Sayı:1-4, İstanbul, 1987.

Nomer, Haluk N.; Kişi Birliklerinde Genel Kurul Kararlarının Geçersizliğine İlişkin Temel Esaslar, İstanbul, Beta Kitabevi, 2008.

Oğuzman, Kemal, **Seliçi**, Özer, ve **Oktay – Özdemir**, Saibe; Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020.

Öğüz, Tufan; Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukuki Esasları, İstanbul, Beşir Kitabevi, 2007.

Özdamar, Demet, **Türk**, Ahmet, **İkizler**, Metin, ve **Çağırğan**, Senar; Yeni Dernekler Hukuku Mevzuatımızın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.

Özdemir, Hayrunnisa; Türk ve İsviçre Medeni Hukukunda Ad Üzerindeki Hak ve Korunması, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 57, 2008.

Özsunay, Ergun; Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1988 (Tüzel Kişiler)

Özsunay, Ergun; Medeni Hukuka Giriş, İstanbul, Güryay Matbaacılık, 1986 (Medeni Hukuka Giriş)

Öztan, Bilge; Tüzel Kişiler, Ankara, Turhan Kitabevi, 1998 (Tüzel Kişiler).

Öztan, Bilge; Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, Ankara, Turhan Yayınevi, 2014 (Temel Kavramları).

Palamut, Mehmet; Medeni Hukuk, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.

Remzi, Mehmet, **Aydın**, Sezer, ve **Ispartalı**, Murat; Medeni Hukuk, İstanbul, Savaş Yayınevi, 2013.

Saka, Zafer; Teoride ve Uygulamada Dernekler Hukuku, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010.

Saymen, Ferit; Türk Medeni Hukuku Şahsın Hukuku, İstanbul, Kenan Matbaası, 1948.

Sazil, Selami; **Çelik**, Erkut, ve **İmal**, Ramazan, A'dan Z' Ye Dernek Yönetimi, Ankara, Usider Yayınevi, 2010.

Serozan, Rona; Tüzel Kişiler, Özellikle Dernekler ve Vakıflar, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1994 (Tüzel Kişiler).

Serozan, Rona; Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014 (Kişiler Hukuku).

Şimşek, Mintez; Yeni Dernekler Hukuku. Ankara, Adalet Yayınevi, 2008.

Tanör, Bülent, ve **Yüzbaşıoğlu**, Necmi; 1982 Anayasası'na Göre Türk Anayasa Hukuku, İstanbul, Beta Yayınevi, 2011.

Tekinay, Selahattin Sulhi; Medeni Hukukun Genel Esasları, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1992.

Tunç, Hasan, **Bilir**, Faruk, ve **Yavuz**, Bülent; Türk Anayasa Hukuku, Ankara, Berikan Yayınevi, 2011.

Uçar, Bilal, ve **İmamoğlu**, Ali Haydar; Dernekler Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi, 2002.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, ve **Ataay**, M. Aytekin; Türk Cemiyetler Hukuku, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1956.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet; Medeni Hukuk, İstanbul, Doğan Karpeş Matbaası, 1956.

Velidedeğlü, Hıfzı Veldet; Türk Medeni Hukuku Şahsın Hukuku, İstanbul, Nurgök Matbaası, 1960.

Yılmaz, Ejder; Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, 1972/XXIX/1-2.

Zevkliler, Aydın, **Havutçu**, Ayşe, ve **Gürpınar**, Damla; Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Ankara, Turhan Yayınevi, 2008.

Zevkliler, Aydın, **Havutçu**, Ayşe, **Albaş**, Hakan, **Atabey**, M. Beşir, **Serdar**, İlknur, **Gürpınar**, Damla; Medeni Hukuk Pratik Çalışmaları, Ankara, Turhan Yayınevi, 2008.

Zevkliler, Aydın, ve **Havutçu**, Ayşe; Yeni Medeni Kanuna göre Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2005.

Zevkliler, Aydın, **Acabey**, M. Beşir, ve **Gökyayla**, K. Emre; Medeni Hukuk, Kişiler Hukuku Aile Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1999.

Zeytin, Zafer, ve **Ergün**, Ömer; Türk Medeni Hukuku, İstanbul, Seçkin Yayınevi, 2013.

Diğer Yayınlar ve İnternet Kaynakları

Adliye Vekaleti, Kanunu Medeni Şerhi, C. 1. Ankara.

Dernekler İçin Yasal Mevzuat Rehberi, Tüsev Yayınları, Mart 2019, Ankara.

<https://www.akcaabathaber.com/haberler/19-yillik-dernek-kapandi-18391h> (Erişim Tarihi: 27.02.2022)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211021-3.htm> (Erişim Tarihi: 14.11.2021)

<https://siviltoplum-kamu.org/tr/wp-content/uploads/2020/09/Dernekleri%C3%A7inYasalMevzuatRehberi-06082020.pdf> (Erişim Tarihi: 11.01.2022)

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf> (Erişim Tarihi: 18.12.2021)

<https://www.siviltoplum.gov.tr/corum/dernekornek-evrak> (Erişim Tarihi: 02.11.2021)

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=8038&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 21.12.2021)

<https://www.siviltoplum.gov.tr/ankara/dernek-fesih-islemleri> (Erişim Tarihi: 10.01.2022)

<https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/IcSite/ankara/ankdernekler/dosyalar/Fesih%20-%20Divan%20Tutanagi.docx> (Erişim Tarihi: 10.01.2022)

<https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/IcSite/ankara/ankdernekler/dosyalar/Genel%20Kurul%20Karariyla%20Fesih%20-%20Tasfiye%20Tutanagi.docx> (Erişim Tarihi: 10.01.2022)

<https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/IcSite/ankara/ankdernekler/dosyalar/Mahkeme%20Karariyle%20Fesih%20-%20Tasfiye%20Tutanagi.docx> (Erişim Tarihi: 10.01.2022)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Adı : Ömer Faruk

Soyadı : SEİS

